

T. PANDUR JUDIT

HOLLAND HAZUGSÁG

regény

T. Pandur Judit

HOLLAND HAZUGSÁG

regény

ISBN 978-615-01-1119-3

2021 ebook

e-bookra formázta és a borítót a szerző fotója alapján tervezte:

Dittrich Panka

ELŐSZÓ

Ennek a könyvnek a megszületése 2019. tavaszán kezdődött, amikor Hollandiában jártam. Az idegenvezetőnk hosszadalmasan és alaposan ismertette Hollandia földrajzát, éghajlatát, történelemét, államszervezetét, közigazgatását, gazdaságát, népességét. Amikor a holland emberekről beszélt, azon a tréfás mondáson keresztül mutatta be a takarékoskosságot, mint a rájuk nagyon jellemző tulajdonságot, hogy:

„Kik a skótok? Akiket a hollandok elüldöztek mérhetetlen pazarlásuk miatt!”

Ez az aforizma volt az, ami felidézte bennem ezt a történetet, amelyben a hollandok hihetetlen takarékosága eltölpül a lenyűgöző nagylelkűségük mellett.

-1959. május 15. péntek-

A meleg nyári délelőttön a háromemeletes belvárosi bérházban az udvarra és a gangra nyíló lakásajtók kitarva engedték ki a szabadba a főzés, mosás gőzét, és engedték be a nyári meleget. A ház nyitott kapuján egy sietéstől kipirult arcú, középkorú asszony lihegett be, a kezében lévő cekkert ütemesen lóbálva. Csak egy pillanatra állt meg az udvarba érve, és teli torokból elkiáltotta magát:

– Asszonyok! Hús van a hentesnél!

Aztán máris megfordult, és amilyen gyorsan jött, olyan sebesen igyekezett kifelé. Az elkiáltott mondat még ott visszhangzott a négyszögletes udvar sárga kockakövei felett, amikor már a ház felbolydult, mint egy méhkas. Mindenki félbehagyta, amit éppen csinált, félrehúzta a tűzhelyen fővő ételt, bedobta a teknőbe az éppen sikált ruhadarabot, lecsapta a söprűt, porrongyot, kihúzta a vasalót, elzárta a gázt, lekapcsolta a villanyt, felkapott egy szatyrot, beledobta a pénztárcáját, és úgy ahogy volt: kötényben, vagy pongyolában, papucsban, sietősen igyekezett a sarkon lévő hentesbolt felé.

Az egyik földszinti lakásban Ila felkapta a pici Gabikát, akit éppen öltöztetett, beszaladt a szobába, és a sógornője, Mancsi kezébe nyomta a gyereket.

– Hús van a hentesnél! – ismételte meg az udvarra bekiáltott mondatot, majd a szobaasztalnál, a leckéje fölé görnyedő Jutkát intette magához:

– Gyere hamar, gyere már! – a kislány azonnal felugrott és szaladt utána.

Senki sem kérdezett Ilától semmit, mindenki tudta, ha a napokig üresen tátongó hentesüzletbe húst hoznak, akkor nagyon kell igyekezni, hogy jusson belőle. Ila lekapta az ajtó melletti fogason mindig készenlétben lógó szatyrot, és ahogy csak tellett tőle szedte a lábát, keresztül az udvaron, ki a kapun. Ott már látni lehetett, hogy a hentesüzlet ajtaján kívülre kígyózik a sor, és végig ér az utcán is, egészen a következő keresztutcaig. Ila nagyot sóhajtott, elkapta Jutka kezét, aki éppen utolérte őt a fürge lábaival, és erősen, keményen belecsípett a kislányba:

– Sírjál! Ordíts, ahogy csak a torkodon kifér! – parancsolt rá, és a méltatlankodó sorban állók mellett gyors léptekkel elsietve berángatta a gyereket a hentesboltba. Ott aztán óriási hangzavart idézett elő ez az akció, mindenki torkaszakadtából szidta Ilát, aki előre akar tolakodni. Elmondták őt mindennek, ami csak a sorban állók eszébe jutott, vissza akarták küldeni a sor végére, de Ila elszántan küzdött:

– Gyerekekkel vagyok! Beteg gyerekekkel! Láthatják, hogy nincs jól! Nincs maguknak szívük? – kiabált vissza a méltatlankodóknak.

– Kinek nincs gyereke?

– Az enyém is beteg, de nem hurcolom magammal!

– Várja ki a sorát!

– Szégyellje magát, hogy így akar előre furakodni! – kiabálták, ezernyi szitkot zúdítva Ilára, aki látta, hogy ez a terve kudarcba fulladt. Így aztán a végső megoldáshoz folyamodott:

– Jaj! A szívem! – kiáltotta, és végig vágta magát az üzlet kopott és piszkos

kőpadlóján. Egy pillanatra csend lett. Ez alatt a hentes, aki ismerte már jól Ila mutatványát, a sorban következő két férfire mutatott:

– Mennyi húst kérnek? Félreteszem maguknak. Vigyék haza ezt az asszonyt, majd a kislány mutatja az utat. – Ez alatt levágott egy darab húst, és egy újságpapírba csomagolta, majd Jutka kezébe nyomta.

– Mondd meg a nénédnek 52 forint lesz – mondta halkan.

A két férfi kelletlenül felemelte Ilát, az egyik a vállát kulcsolta át, a másik a lábát fogta, hogy kivigyék az üzletből őt, a sorban állók helyet adtak nekik. Mivel mindenki ezzel volt elfoglalva nem figyeltek rá, hogy mi történik a pultnál. Jutka ment utánuk, lehetőleg maga mögött, maga mellett, maga előtt úgy tartva a csomagot, hogy minél kevésbé legyen feltűnő. Az utcán aztán a menet élére állt, diadalmasan cipelve a húsos csomagot. Így vonultak be a ház kapuján, majd a lakásba, ahol a férfiak – nem túl kedvesen – a földre tették Ilát az előszobában, majd sarkon fordulva siettek vissza a henteshez, a nekik eltett húsért.

Ila rögtön kinyitotta a szemét, aztán ahogy meglátta a húsos csomagot, azonnal felpattant a földről. Kivette Jutka kezéből, és elégedetten dűnnyögte:

– Megvan ez vagy másfél kiló! – aztán a kislányhoz fordult:

– Ne haragudj bogaram a csípésért, de ha végig álljuk azt a sort, egy falat hús sem jut már nekünk. Majd kapsz egy fagyit kárpótlásul! Szaladj! Nézd meg, hol jár a jeges, vasárnapig jégre kell tenni a húst, mert megbűdösödik ebben a melegben!

A kislány – a fagyí ígéretétől boldogan – kiszaladt az ajtón, majd úgy öt perc múlva berontott, és közölte, hogy a jeges a Kiss János utcában van.

– Van sor nála? – érdeklődött Ila, majd amikor Jutka heves bólogatásba kezdett, szép nyugodtan a konyhába ment, és elővette az asztal alsó lapjáról a nagy

mosogató vájdlingot. A hóna alá fogta, és indult a jeges kocsihoz. Tudta, hogy ha van vevője, akkor nem megy tovább a jeges, de ha mégis, akkor sem tudják a lovak a nehéz, bádoggal bélelt, jéggel megrakott, nagy fa kocsit gyorsan húzni.

A kigyózó sor tényleg ott tartotta a jeges kocsit a Kiss János utcában. Ila beállt a sorba, az első osztályos kis Jutka meg a kocsi oldalán lévő feliratot próbálta kibetűzni: JÉGSZOLGÁLAT 1 nagy TÁBLA ára 4 Ft. Mire sikerült kibetűznie, Ila is sorra került. A jeges ember egy nagy fanyelű fémcáklyával kihúzott egy hosszú rúd jeget, majd lecsapott belőle egy akkora darabot, ami megtöltötte a vájdlingot.

– Egy forint lesz – mondta, s a pénzt beleejtette a földig érő bőrköténye nagy zsebébe, ami védte őt a jeges kocsiból – a meleg miatt – szakadatlanul csurgó hideg víztől.

Ahogy kifordultak a Kiss János utcából, látták, hogy a hentesüzlet előtt már senki sem áll.

– Nem hozhattak sok húst, ha máris elfogyott. Még szép, hogy mi azért szereztünk – mondta Ila elégedetten.

Be is ment a kiürült boltba, rendezte a tartozását, megköszönte a tagbaszakadt hentesnek, hogy asszisztált a kis színjátékához. Már évek óta ismerték egymást.

A hentes – amikor csak az üres boltot kellett őriznie – sokszor beszélgetett unalmában Ilával.

Most siettek haza a jéggel. A vájdlingot betették a spájzba, ami a lakás leghűvösebb része volt, letakarták a jeget zsírpapírral, rátették a húst, és betakarták egy vászon konyharuhával. Nekik nem volt jégszekrényük, amibe felülre kellett betenni a jeget, és ahogy olvadt, végig folyt a hideg víz a belső fém borításon, hűtve a szekrényben levő dolgokat. Alul egy tartályba gyűlt össze a jégből folyó víz, amit egy csappal le lehetett engedni. Ők így barkácsoltak maguknak „jégszekrényt”.

– Szerencsére ez nem fagyasztott hús, mint a múltkor. Az tiszta fekete volt – sóhajtott Mancsi. – Amikor beáll az ember a sorba, azt sem tudja, mit árulnak pontosan, mert az előrébb lévők nem engedik, hogy megnézzé.

– Jut a Zsuzsáéknak is belőle – mondta elégedetten Ila.

Az ügyesen megszerezett zsákmány feletti örömeiben egy forintot adott Jutkának:

– Itt a fájdalomdíj a csípésért, szaladj, vegyél fagyit!

A kislány erősen a markába szorította a pénzt, és – mint egy kis szöcske – boldogan végig ugrált a hosszú előszobán, ki a kitárt ajtón, átszaladt az udvaron, s csak az utcavégén lévő pici cukrászdánál lassított. Megvette két kedvencét, a csokit és a puncsot, majd szép lassan, komótosan – hogy el ne ejtse a ritka csemegét – elment az utca végén levő játszótérre. Beleült egy üres hintába és élvezettel nyalogatta a nagy tölcsérben lévő kétgombócos fagyaltot. Ha néha kapott fagyit, az általában csak egy gombóc volt, kis, hegyes tölcsérben. Kevés gyerek volt a játszótéren, de akik ott voltak, mindannyian vágyakozó pillantásokat vetettek a fagylaltozó kislányra.

Jutka szeretett Ilával menni, bárhová ment. Általában ahová elmentek együtt, mindig sokáig kellett sorban állni. De Jutka nem bánta. Amíg lassan haladt a sor, ő kirakatokat nézett – ha voltak –, vagy az utca forgalmát figyelte: a ritkán feltűnő autókat és buszokat, a sok lovas kocsit, amik zörögve haladtak a macskaköveken, miközben az őket húzó, lassan kocogó lovak vasalt patái ütemesen csattogtak. Ezek vitték ki a boltokba kannákban a tejet, fa rekeszekben a kenyeret, péksüteményt, kartondobozokban az előrecsomagolt árukat, ládákban a sört, bort, üdítőt – és lovas kocsik szedték össze a szemetet is. Lovak húzták a jeges- és szódás kocsikat, a tüzelő szállítókat, a csomagszállító postakocsikat, az építőanyagokat nagy társzekereken, télen még a hókotrókat is. Ha megunt a forgalmat bámulni, még ott voltak a járda szélén álló hirdetőoszlopok, plakátok, árusító bódék, az utcaseprők a kis kézikocsikkal - amire a szemetet gyűjtötték -, és az utcák ezer féle egyéb látnivalója. Amíg bámészkodott, hallgatta, hogy mit

beszélnek a sorban álló felnőttek. Nem mindent értett abból, amit mondtak, de sokat tanult belőle. Amit nem értett, arról megkérdezte Ilát, aki vagy válaszolt rendesen, vagy leintette: Aki kíváncsi hamar megöregszik. Ilyenkor nem volt értelme tovább nyaggatni, mert megfenyegette, hogy ha nem nyugszik, máskor nem viszi őt magával. Főleg amikor tavasszal a zálogházban álltak sorban, hogy beadják a család télikabátjait, ott hallotta a legérdekesebb és számára legérthetlenebb dolgokat a felnőttektől. No meg az orvosi rendelőkben, ahová szintén szívesen elkísérte Ilát, bár nem szerette a rendelők szagát, és ott aztán tényleg sokat kellett várni mindig.

Ila rokkantnyugdíjat kapott, mert tüdőbeteg volt, ezért elég sokszor ment orvoshoz. Jutka csak annyit tudott az egésztől, hogy nem tudott sietni, sok lépcsőn egyszerre felmenni, sokat köhögött, és gyakran megállt, mert fulladt. Olyankor türelmesen álldogált mellette, amíg tovább mehettek. Ila a tüdőbaját akkor szerezte, amikor 1950-ben megkezdődött az újabb, szocialista, második földalatti vasút építése. Ila is ott dolgozott földalatti munkán, egészen addig, amíg 1954 februárjában ideiglenesen leállították az építkezést, és elküldték mind az ott dolgozó ötezer embert. Amikor a Rákóczi úton jártak, Ila megmutatta neki, hogy hol dolgozott az új földalatti építésén.

Nem messze az Otthon áruháztól volt egy telek, amin földszintes házak, barakkok álltak, meg egy furcsa négyszögletes fabódé magas fémlábakon. A fabódéhoz egy létrán lehetett felmászni, és az aljából vastag nehéz láncok lógtak ki. A téglakerítésén egy kerékben vörös csillag volt, aminek a közepén egy alagút képe látszott, és a csillag öt ágára öt betű volt felírva M E T R O. Jutka nem tudta mit jelent ez a szó, és el sem tudta képzelni hogyan lehetett itt földalattit építeni. Ila a tüdőbaján kívül egy férjet is szerzett az építkezésen, Jutka nagybátyját, aki szintén ott dolgozott, és szintén tüdőbajos lett. Valamelyikük időnként kórházba, vagy szanatóriumba ment, és akkor hosszú ideig nem találkoztak.

A fagyalt elfogyott, Jutka hintázott egyet, aztán hazaugrándozott, befejezni a leckéjét. A járda szélét alkotó nagy lapos köveken ugrált, és gondosan ügyelt rá, hogy mindig átugorja a szegélykövek közötti hézagot, mert ha hazáig nem lép rá egyikre sem, akkor délután minden jól fog alakulni az iskolában – ezt játszotta. Otthon befejezte a leckét, aztán kikéredzkedett az udvarra, ahol a házbeli gyerekek éktelen z sivajjal játszottak. Előbb beállt ugrókötelezni. Szívesen forgatta az első emeleten lakó Irénkével együtt az ugrókötelet a nagyobb lányoknak, közben ellesve tőlük a keresztezés, és a váltott lábas ugrálás tudományát. Mire ő is sorra került az ugrálásban, már szinte benne volt a ritmus a lábában. Amikor más került sorra, beszaladt a labdáért, és labdaiskolát játszott két földszinti ablak között.

Mikor a tárva-nyitva álló lakásajtókon keresztül kihallatszott az udvarra a mindenkinél állandóan szóló rádiókból a déli harangszó, onnantól elkezdtek fogyni a gyerekek az udvarról. Le- lekiabáltak egy-egy gyereknek, hogy menjen fel ebédelni, hamarosan Jutkát is behívta Manci, a nagynénje. Jutka belekukkantott a fazékba, és nem kért a paradicsomlevesből, csak krumplis tésztát kért.

– Anyádnak meg ne mondd, hogy nem ettél levest! – intette Manci, akit Jutka a születése óta Mariskának hívott inkább.

A kislány teli szájjal bólogatott, dehogy mondja meg az anyjának, hogy nem kért levest.

Ebéd után még gyakorolta az olvasás leckét, majd felvette az iskolaköpenyt, a piros bőr hátitáskába bepakolt az aznapi órarend szerint, és amikor egyet mutatott az óra, a nagymamája átkísérte őt a szemben lévő iskolába. Még zárva volt az iskola nagy fakapuja, előtte tömörültek a korán érkező gyerekek, és a kisebbekkel érkező felnőttek. Egyik héten délelőtt jártak iskolába az alsó tagozatosok, a másik héten délután, a felsősökkel felváltva. Most délutános hét volt Jutkának, amit jobban szeretett, mint a délelőtti hetet. Ilyenkor nem kellett korán kelnie, és csak négy órájuk volt mindennap, hogy az esti tagozatra járó felnőtteket is tudja az

iskola fogadni. Amikor kitárult a kapu, a várakozó gyereksereg némi lökdösődés, és kiabálás közben betódult az előcsarnokba, ahol az első csengetésig kellett várakozniuk, aztán felmehettek az osztályokba. Az elsősöket már a tanító néni fogadta az osztályban, ők még nem lehettek egyedül.

Jutka szeretett iskolába járni, minden érdekelte, amit ott tanítottak. Örült neki, hogy megtanult olvasni. A számolást is szerette a rengeteg segédeszközzel, amivel a tanító néni megtanította őket összeadni, kivonni. Főleg a kis törpéket szerette, amik egy hosszú sínben sorakoztak, hogy elmenjenek onnan a bányába dolgozni, vagy hazajöjjenek a sínbe, Hófehérkéhez. Ő, szerette megmondani, hányan mentek el, mennyien maradtak, hányan jöttek vissza, és akkor hány tányér levest esznek. A teáscsészéket is szerette számolni a tapadós filcen, vagy a virágokat a virágoskertben a mágnes táblán. Az írás nem tartozott a kedvencei közé, mert a tintatartó és a füzet között könnyen lecsöppent a tinta a mártogatós toll acél hegyéről, pacákat ejtve a padra, a füzetre. Az itatósnak volt elég dolga... Jobb volt, amíg csak az ujjukkal írtak a levegőbe, aztán palatáblára írtak krétával, majd a vastag, háromszögletű postaironnal újságpapírra, majd írólapra, és csak utána ceruzával a vonalas füzetbe. Már lassan vége van az első osztálynak, eljött az ideje, hogy mártogatós tollal is megtanuljanak írni, de ez elég nehéz volt.

Inci néni, a tanító néni, szigorú volt, de Jutka nem bánta. Szépen ült, hátratett kézzel a padban, két ujját felnyújtva jelentkezett, kiállt a padból, ha felszólították, óra alatt nem beszélgetett, figyelt, és tőle telhetően igyekezett jól elvégezni a feladatokat.

Büszke volt rá, hogy nem kapott se körmöst, se tenyerest vonalzóval a tanító nénitől, és a sarokba is csak még egyszer állt, amikor a mellette ülő Reli Ica vastag, szőke copfját meghúzta, hogy maradjon már csendben. Persze ettől nem maradt csendben a padtársa, inkább visítani kezdett.

Ma jó nap volt, mert számolással indult a tanítás, aztán új olvasmányt kezdtek el olvasni, majd előkerültek a színes ceruzák, és rajzóra volt, az utolsó óra meg ének. Jutka azt is szerette. Közben a nagyszünetben húsz percig futkostak az udvaron, meg „adj király katonát” játszottak. Sok új játékot tanult az iskolában, és sok éneket, mert óvodába nem járt, a nagymamája vigyázott rá születésétől fogva. Mamuska nem ismerte ezeket az énekeket. Tőle a János vitéz operettből hallott dalokat, meg tót dalokat tanult, mert a nagymamája tót volt. Azt mesélte, hogy kicsi korában csak tótul beszélt, s csak felnőtt korában tanult meg magyarul, amikor magyar házaknál szolgált cselédként.

Mikor az utolsó óráról kicsengettek, kis ricsajjal, mindannyian bepakoltak az iskolatáskáikba, majd párba álltak, és levonult az osztály együtt az előcsarnokba. Ott kórusban elköszöntek a tanító nénitől, majd zajongva kitódultak a kapun.

Jutkát várta a nagymamája, átkísérte az úttesten, és már ott is voltak a házuknál. Jutka előre szaladt, s az egész nap nyitott bejárati ajtón beugrált fél lábon az előszobába, majd a szobában ledobta a táskáját egy sarokba, levette az iskolaköpenyét. Már indult volna ki az udvarra, megnézni, hogy kik vannak lent a házban lakó gyerekek közül, és kivel mit lehetne játszani, amikor az előszoba felől éles szóváltás hallatszott.

– Miiii? Fél kiló húúúús? Ne vicceljetez már! Janinak a fél fogára sem elég! – hallotta az anyja felháborodott hangját. Leült egy székre, és figyelt, tudta, hogy jobb, ha most nem megy ki a szobából. Ila magyarázta, hogy milyen nehéz volt húst szerezni, mennyit állt sorba érte. Ezen Jutka jót kuncogott magában. Az anyja elővette a szokásos ütőkártyáját, amivel mindig győzedelmeskedett a gyermektelen nővére, és sógornője fölött:

– A gyerekeim szájától vonnátok meg a falatot! – kiabálta felháborodottan, mert a másfél kiló húsból, amit Ila szerzett, egy kilóra tartott igényt. Először a nővére adta meg magát:

– Jó! Nekünk anyámmal elég lesz negyed kiló is. Majd kirántom, lesz két szelet.

Ila még morgolódott valami nagyságáról, aki azt hiszi, hogy az égből potyog a hús. Jutka jót vihogott az ajtó mögött, ahogyan elképzelte az égből potyogó húsokat. Majd Ila is megadta magát, ahogy mindig, ha a gyerekekről volt szó:

– Na, jó! Legyen! Majd én is kirántom azt a két szeletet, ami nekünk jut – sóhajtott nagyot Ila, és megszűnt a családi vita a spejz ajtóban, a hús fölött.

Jutka várt egy kicsit, amíg mindenki elmegy az ajtó elől, aztán óvatosan kikukucskált. Mivel nem látott senkit az előszobában, előmerészkedett és lábujjhegyen a bejárati ajtóhoz lopakodott. Egy ugrással kint termett a parányi teraszon, majd leszaladt pár lépcsőt, és máris az udvaron volt. Nagyon megörült, mert a nála négy évvel idősebb Kati, a szomszéd kislány, kint unatkozott az ajtójuk előtt. Éppen a múltkor kezdte őt tanítani, sakkozni.

– Szerbusz Kati! Sakkozunk? – tért mindjárt a lényegre Jutka.

Szemlátomást Kati is megörült neki. Egy szem gyerek volt – amiért Jutka nagyon irigyelte, és nem értette, hogy ő miért is tartja ezt rossznak – és elég kövérkés kislány, így az udvaron zajló fogócskában, ugráló kötelezésben, ugró iskolában nem vett részt.

– Szerbusz Jutka! Mindjárt hozom a sakkot – fordult be rögtön az ajtajukon.

Abban a pillanatban kidugta a fejét az ajtón Jutka anyja, és rákiabált a kislányra:

– Jössz be rögtön!

Jutka bánatosan nézett Katiék ajtajára, aztán csiga lassan elindult az anyja felé. Azt várta, hogy Kati kijöjjön a sakkal, és legalább szólni tudjon neki, hogy behívták, nem tud vele játszani. De Kati nem jött...

Amikor odaért az ajtóhoz, az anyja megragadta a karját, és berántotta az előszobába.

– Szedd a lábad, ha szólok! – kiabált Jutkára, és közben ide-oda rángatta a karjánál fogva.

– Bocsánat – mondta automatikusan a kislány, mert megtanulta, hogy így szabadul a legkönnyebben.

– Menj be Gabihoz! Játsszál vele! – parancsolt rá az anyja.

– Megyek! – mondta kedvetlenül, azzal a fürdőszobán keresztül bement az anyjáék szobájába. A kicsi Gabi a földön ült, és előre-hátra himbálta magát. Jutka körülnézett, hogy mivel lehetne játszani, de nem látott semmilyen játékot.

Napközben Ila vigyázott a kicsire, ha el kellett mennie, akkor Mariskát kérte meg, hogy vigyázzon addig rá. Amikor hazajött az anyja, a sógornők úgy gondolták, hogy neki kell vigyáznia a gyerekére, ők saját dolgaikkal voltak elfoglalva. Az anyja meg úgy gondolta, hogy a nagyobb gyerek dolga a kicsi, és Jutkát hívta vigyázni rá, ha megtalálta, mert ő bárkivel bárhová inkább elment, minthogy a húgára vigyázzon.

Amióta ez a kis vakarcs megszületett teljesen felborogatta a nővére életét. Aki azelőtt Mamuskával és Mariskával élt, amióta csak az eszét tudta. Mamuska volt, aki születése óta gondozta őt, és Mariskánál laktak. A nagynénje dolgozni járt, pénz keresett, amiből mindig kevés volt, de Mamuska ügyesen alkudozott a piacon a tót kofákkal. Mivel ő is beszélt tótul, mindig engedtek neki az árból, vagy odaadták ingyen, amit nem tudtak már eladni. Jutka is sokszor kapott a kofáktól ajándékba egy-egy almát, körtét, picike stanicliban cseresznyét, vagy más gyümölcsöt. Sokszor megcsodálta, ahogyan Mamuska pergő tót beszéddel levette a lábukról a kofákat, hiszen mindig ott volt vele, mert nem is lett volna más, aki vigyázzon rá. Éjjel-nappal Mamuskával volt, egy ágyban is aludtak. Mariska elment reggel dolgozni, és este jött haza. Télen oda ült az ő szobájukba, a kályha mellé vacsorázni, mert csak ott fűtöttek. Mariska a másik szobában aludt egy dupla ágy egyik felében. Mivel csak éjjel volt otthon, nem tartották fontosnak, hogy meleg legyen abban a szobában is. Csak vasárnap volt otthon egész nap, akkor segített Mamuskának takarítani meg mosni. Jutka olyankor a lakás előtt a gangon játszott. Így éltek ők hármasan. Sokszor unalmas volt, főleg télen, amikor nem lehetett kint játszani meg szomszédolni, de nagyon nyugalmas és biztonságos. Időnként felbukkant anya, akit Jutka következetesen Anya néinek

hívott, mert azt gondolta, hogy Anya a neve ennek a néninek, úgy, mint másnak Ila, vagy Mariska. Nem tudott mit kezdeni azzal, hogy ez a néni az anyja. Nem jelentett ez a szó neki semmit. Aztán – két és fél évvel ezelőtt – egy este csengettek, és Anya néni állt az ajtó előtt egy aprócska kis babával a karján, a háta mögött két bőröndöt cipelve meg ott állt Apa bácsi. Jutka kíváncsian nézte, ahogyan bevonultak Mariskához, de az megnyugtatta, hogy – azt mondták – csak pár napra jöttek.

Ők Mamuskával átmentek a másik szobába, Mariska mellé a dupla ágyba aludni. Anya néni és Apa bácsi a kisbabával elfoglalták az ő régi szobájukat. Pár nap múlva megint csengettek és megérkezett Ila a férjével, Jutka nagybátyjával, Pepivel. Ők is csak pár napra jöttek, mert belövést kapott a lakásuk a harcok alatt. Jutkának fogalma sem volt, hogy ez mit jelent, de ezután ő a mosóteknőben aludt Anya nénivel, Apa bácsival és a kisbabával egy szobában, még a másik négy felnőtt a másik szobában, a dupla ágyon osztozott. Teltek-múltak a napok, a hetek, a hónapok, de senki nem ment sehová.

Mindenki ott maradt Mariskánál, akit a nagy családi tolongás az otthonában, meg a nehéz fizikai munka, amit végzett, úgy megviselt, hogy szívinfarktust kapott. Sokáig volt kórházban, aztán még Balatonfüreden a szív-kórházban gyógyították őt. Végül rokkantnyugdíjas lett. Aztán egy évvel ezelőtt, Iláék kaptak egy másik kis lakást a szétlőtt helyett, de ahelyett, hogy elköltöztek volna, azt a lakást meg a Mariskáét odaadták ezért a három szoba cselédszobás földszinti lakásért, ahol most laknak mindannyian. A három szobából Mariska kapott kettőt, mert ő egy kétszobás lakást adott. Iláéknak járt volna az egy szobás lakásukért a harmadik, nagyobb, utcai szoba, és anyáéknak a pinduri cselédszoba, hiszen ők nem adtak semmit. Jutka még jól emlékezett rá, hogy Anya néni elkezdte a hisztit, hogy ők a két gyerekkel nem férnek el a cselédszobában, csak pár hétre engedjék meg Iláék, hogy ők lakjanak a harmadik nagyobb szobában. Aztán úgy is elmennek. Végül Jutka Mamuskával és Mariskával a két szobás részben maradt, amit egyáltalán nem bánt. Anyáék meg azóta is a harmadik, fürdőszobából nyíló nagyobb szobában laknak a kis húgával, amit Jutka nagyon is bánt. Megtiltották neki, hogy Anya nénit így hívja, no meg Apa bácsit is. Apának és anyának kellett szólítania őket valamiért. Anya folyton vele ringattatta a kis húgát, hogy elaludjon, és amikor túl gyorsan tologatta a babakocsiban, mert azt gondolta, hogy akkor gyorsabban elalszik – és ő mehet játszani – akkor megkapta élete első pofonját. Amit azóta számtalan másik követett. Pofont kapott, ha anya elküldte a kapu melletti boltba vásárolni, és elfelejtett valamit a sok felsorolt közül, ha – anya szerint – túl sokáig odavolt, ha nem volt elég szép a kenyér, amit hozott, meg úgy általában mindenért, amit csinált, vagy nem csinált, de anya szerint kellett volna. A legtöbbet a kishúga miatt szenvedett, mert anya szerint neki kellett vele

játszani, szórakoztatni, altatni, sétáltatni, ringatni és énekelni. Sőt mióta iskolás lett, mesét is neki kellett olvasnia a kicsinek. Jutka ezt roppant igazságtalannak érezte. Ő kint szeretett volna játszani a többiekkel, ha már ilyen házba költöztek, ahol sok gyerek volt. Mint most is.

Sóhajtozva körülnézett a szobában, a ringatózásba dermedt Gabika élő szobra volt az elhagyatottságnak. Jutka megsajnálta, sietve mellé ült, két kezébe vette a kishúga dundi, sápadt kis ujjait, és olyan gyengéden simogatta, hogy a kicsi hozzáfurakodott, és várakozóan nézett fel rá. Szorosan egymás mellett ültek, és Jutka énekelni kezdte azt a gyerekdalt, amit ma tanult az iskolában, szünetben a többiektől. „Aki nem lép egyszerre...”, Gabikának is tetszett, főleg a második versszak, a kidobott nadrággal. Hamarosan együtt énekelték nevetgélve, egészen addig, amíg apa be nem lépett, és köszönés helyett rájuk nem szólt:

– Ne dāvorgassatok itt nekem! Menjetek kifelé, amíg szépen vagytok!

Jutka halkán suttogta: Csókolom... /mert volt, hogy azért is kikapott, ha nem köszönt/. Majd gyorsan, kivezette Gabikát kézen fogva a szobából. Az előszobában meglátta a kishúga három kerekű biciklijét, és beszólt a konyhába:

– Elmegyünk biciklizni Gabikával.

– Jó, de csak a ház körül, úttestre ne menjetek! – válaszolta Ila hangja a konyhából.

Jutka kitolta a kisbiciklit az ajtón, át az udvaron, intett Katinak – aki azóta is őt várta a sakk dobozával a hóna alatt – és kimentek az utcára. Ott felsegítette a kishúgát a biciklire, és kötelességtudóan ment utána, amíg a kicsi jó párszor körbe biciklizte a háztömböt. Amikor Gabika elfáradt, ő tologatta még egy kicsit a kis triciklijén, mert tudta, hogy anya haragszik, ha hamar hazaviszi őt. Amikor megritkult az utca forgalma a szürkületben, úgy döntött itt az idő hazavinni a kishúgát, mert az is baj volt, ha sokáig maradt vele az utcán. Szívdobogva lépett be vele az ajtón, mert soha nem lehetett tudni, hogy az anyja vagy apja szerint éppen mit csinál rosszul, de szerencsére Ila állt az előszobában, a karjára vette a kishúgát, őt pedig gyengéden betolta a Mamuskáék szobájába, a szeretetbe és a biztonságba.

-1959. június 25. csütörtök-

Eredetileg a TÜKER telepre indultak Ilával ebéd után, mert azt beszéltek a zöldségesnél, hogy a soroksári úti telepen egyszerre lehet szenet és fát is igényelni a tüzelőutalványra. Egy férfi azt mondta, hogy még német brikett is volt tegnap, nem csak tojásszén. Ila rögtön fellelkesült az ilyen információktól, Gabikát Mariskára bízta, magához vette a tüzelő utalványokat, kézen fogta Jutkát, és meg sem álltak a soroksári úti TÜKER-ig. Ott olyan hosszan kanyargott a sor, hogy a telepvezető, a már jóval előrébb állókat is figyelmeztette, nem fognak sorra kerülni zárásig. Azt javasolta, hogy jöjjenek vissza holnap korán reggel. Ila azért beállt a sor végére. Jutkát megbízta, hogy szép lassan menjen előre, és addig bámészkodjon, amíg a sor elejére jut. Ott aztán jól nézzen körül, hogy mit rakodnak a tüzelő szállító kocsikra, az elöl állóknak. Érdemes-e holnap visszajönni? Őt úgy sem engedik előre a sor mellett, egy tapodtat sem. Hiába hivatkozna arra, hogy csak körül akar nézni. Inkább rögtön beszélgetni kezdett a sorban előtte állókkal.

Mire a kislány jó sokára visszajött azzal, hogy a lovas kocsikra egyszerre rakodják a német brikettet, meg a fát, addigra Ila újabb, értékes információval lett gazdagabb. Már a nyakát nyújtogatva várta, hogy visszaérjen Jutka a küldetésből, mert azonnal indulni akart.

– Hová megyünk? – kíváncsiskodott a kislány, de válasz helyett Ila szembefordította magával, kritikusan végig mérte, majd egy hirtelen mozdulattal kivette a hajából a fehér szalagot, és összekócolta. Aztán lehajolt, két ujját végig húzta a vastag szénporral borított földön, és két oldalt Jutka arcára kent belőle egy-egy csíkot, aztán elővette a retiküljéből a púder kompaktját, és a kis tükörbe nézve a saját arcára, és kicsit a szeme alá is kent a furcsa kozmetikumból.

– Miért piszkoljuk be magunkat? – tette fel a gyerek a következő kérdést, de Ila erre azt válaszolta:

– Milyen jó, hogy pont csütörtök van.

Azzal kézen fogta a kislányt, és tőle telhetően sebesen nekiindult, végig a Duna parton, majd néhány rövid pihenővel végig a Ráday utcán, a Kálvin téri templomig. Útközben egyre ismételtetett valamit motyogva magában. A templom előtt levette a kis aranyláncot a nyakából, kivette a fülbevalóit, elsüllyesztette a retikülje mélyére az egészet.

– Most ide bemegyünk! Mondd szépen utánam: Áldást, békességet!

– Áldást, békességet! – mondta a kislány engedelmesen.

– Így fogunk köszönni, mert itt így szokás. Nehogy csókolomot mondjál! Fontos dologban járunk itt, nehogy elbutáskodd! – Azzal besétáltak a templomba. Ahogy a nehéz faajtón benyitottak, egy fekete ruhás, fekete köpenyes ősz hajú bácsi fordult feléjük.

– Áldást, békességet! – mondta Ila, és automatikusan felemelte a kezét, hogy keresztet vessen, de még időben észbe kapott, és úgy tett, mintha a haját igazítaná ki az arcából.

– Áldást, békességet! – motyogta utána a kislány, amit a tiszteletes is megismételt. Ila olyan elszántan nézett az idős papra, mint aki valami rosszban sántikál, de csak azt mondta:

– Boldogok, akik békességet teremtetnek... A tiszteletes erre így válaszolt:

– Minden dolgotok szeretetben menjen végbe! – Közelebb lépett és így szólt Jutkához:

– Menj ki gyermekem, várakozz az ajtó előtt!

A kislány egy szót sem mert szólni, nehogy valamit elbutáskodjon, csak bólintott és kiment. Megállt az ajtó előtt és várt. Elég sokáig álldogált ott, mire nyílt az ajtó és kilépett rajta Ila, egy darab papírt szorongatva a kezében. Utána kijött a fekete ruhás bácsi is, Jutka fejére tette a kezét, és azt mondta:

– Egyházunk felekezettől függetlenül segít minden rászorulóknak – mivel nem került el a figyelmét Ila keresztvetésnek induló mozdulata. – Áldás, békesség! – köszönt el tőlük.

– Áldást, békességet! – köszöntek el, és Ila elsüllyesztette a papírt a táskájába.

A hazafelé úton az örökké vidám, és cserfes Ila hallgatagon ballagott a gyerek mellett. Amikor megállt pihenni, Jutka egészen közel húzódott hozzá, szinte beleolvadt a nénjébe, mert a járdán a lábak nélküli hadirokkantak egyike közeledett. A törzse alatt egy fém golyócsapágyakon guruló deszka volt, amit a kezébe fogott két fadarabbal hajtott. A kézfeje vastagon be volt bugyolálva iszonyúan koszos rongyokkal, mert azokkal fékezett, ha meg akart állni. Jutka félt ezektől a szerencsétlen férfiaktól. Többnyire piszkosak voltak, ápolatlanok, és szörnyen zörgött az a gurulós deszka. A négy fémkerék iszonyú lármával gurult a többnyire egyenetlen járdákon, hát még az úttesteket borító macskaköveken... Már messziről lehetett hallani, ha közeledtek. A hadirokkant elzörgött mellettük, az ellenkező irányba, mint amerre ők mentek. Ila a zsebkendőjével megtörölgette a kislány arcát, az ujjaival megfésülte, és visszakötötte a szalagot a hajába.

Mire hazaértek, már az egész család otthon volt. A nők kint ültek az ajtó előtt, a magasszinti parányi teraszon, amit nagyzóan „erkélynek” hívtak. Megvolt mindenkinek a helye, és a széke, amin ott szokott üldögelni. Mamuska a dupla bejáratú ajtó csukott szárnya előtt üldögélt, egy a konyhából kihozott billegő hokedlin, Mariska vele szemben egy kis, sárga, faszéken, amit Jutka kapott kicsi korában egy ügyes kezű szomszéd bácsitól, még a régi házban. Ila oldalt ült egy parányi, kopott, kisgyereknek való, karfás thonet kiséken, ezt még az óvóhelyről hozta magával, amikor a régi lakásukból kibombázták őket. Az ülése erősen repedezett volt, és az asszonyok közül a legvékonyabbként csak ő fért el benne. Gabika általában valamelyikük ölében ült, Jutka az udvarra levezető lépcsőfokok egyikén szokott üldögelni – már amikor nem az udvaron futkározott a házbeli gyerekekkel –. Zsuzsa csak akkor ült le, ha valaki nem volt éppen otthon, egyébként a nyitott ajtóhoz támaszkodva szokott álldogálni, amíg meg nem unta.

Késő délutánként a háromemeletes Terézvárosi bérház majdnem minden lakója kivonult a körfolyosóra, a „gangra” az ajtajuk elé. Kitették a kopott hokedliket, a sámlikat, kisékeket, és élénken pletykáltak, meséltek egymásnak. Az udvarra nyíló lakások többsége parányi, egy szoba-konyha munkáslakásnak épült. A legtöbb ilyenben egész családok éltek, elkészítő zsúfoltságban, rendkívül szűkösben. Amikor csak az időjárás engedte, a konyhából a nagy négyszögletes udvarra nyíló ajtók, és a szobák ablakai mindenkinél tárva-nyitva álltak. Minden szag az udvar felé gomolygott ki belőlük, minden szó, minden zaj kihallatszott, itt mindenki a mások orra előtt élt, és a lakásához tartozónak érezte a gangot. A konyhába házimunkát végezni, a szobába csak aludni mentek, a gangot használták „nappalinak”. Innen tartották szemmel az udvaron játszó gyerekeket, és minden gyerekre válogatás nélkül rákiabált az a felnőttek közül, aki meglátta, hogy valami rosszban sántikál.

Most is zsongott az egész ház. Az udvaron és a lépcsőházban szaladgáltak a gyerekek, a felnőttek kint trécseltek a lakások előtt. Az asszonyok közül a legtöbb üldögélve, a férfiak általában álldogálva, az ajtónak, vagy a gang korlátjának támaszkodva.

Amíg átvágtak az udvaron, Jutkát több gyerek is hívta játszani, de ő fontoskodva intett nekik, hogy „most nem lehet, majd később”. Szorosán Ila nyomában maradt, mert hazafelé nem árulta el neki, hogy minek mentek be abba a templomba, és mit beszélt a fekete ruhás bácsival.

– Majd otthon megtudod! – ígérte Ila, és megérezve a nagynénje izgatottságát, kíváncsian követte őt.

Mariska, ahogy meglátta őket, már hozta is ki az előszobából Ila kisékét, letette a szokott helyére, és állva maradt, amíg a sógornője felért azon a pár lépcsőn, s

szuszogva leült. Akkor ő is visszaült a helyére. Várt egy kicsit, amíg Ila kifújja magát, aztán megkérdezte:

– Na, mi volt a TÜKER-nél?

– Majd holnap reggel visszamegyek, már nem kerültem volna sorra zárásig, mert millióan voltak. Volt német brikett is, fa is, remélem holnapra is marad még.

– Pedig jó sokáig elvoltatok! – nézett Mamuska szúrósan a menyére.

Ila ünnepélyes arcot vágott, és titokzatosan mondta:

– Amíg Jutka előre furakodott és megnézte, hogy mit rakodnak kiszállításra, én beálltam a sorba, és ott egy asszony mondta, hogy milyen sovány a kislányom, és miért nem kérek segítyt – ebben a pillanatban megjelent az ajtóban Zsuzsa, nekidőlt, és kíváncsian figyelte Ila beszámolóját.

– Kitől lehet segítyt kérni? Én nem olvastam az újságban semmi ilyesmit – csóválta a fejét Mamuska, aki mindennap végig böngészte a ház kapuja melletti trafikban a pultra kitett újságok közül a Népszavát. A trafikosné eleinte bosszankodott, hogy nem veszi meg az újságot, hanem a parányi boltban állva olvassa ki, de aztán megszokta. Mamuska felolvasta neki a legérdekesebb cikkeket az újságból, és minden házbeli pletykáról beszámolt mielőtt elköszönt. Friss hírekkel „fizetett” az újságért, amit aztán a trafikosné tovább adott a vevőknek, akik szintén megosztottak vele néhány friss pletykát. Így afféle hírközpontként üzemelt a trafik, amelynek hátsó, függönnyel elválasztott részében élt a trafikosné az egész családjával. Sok üzletet használtak lakásnak, de az ritkaság volt, hogy lakásként és munkahelyként is működött egy üzlethelyiség.

– Csissss, csissss, Anyám! – suttogta Ila, aki ugyan csak menyé volt Mamuskának, de eltanulta a megszólítást a férjétől, és a sógornőitől, akik valóban mind az ő gyerekei voltak.

Ila halkabbra vette a hangját, az asszonyok összedugták a fejüket, és feszülten figyeltek.

– Azt mondta az az asszony, hogy a református egyház hozza össze a magyar családokat azokkal a holland családokkal, akik jelentkeztek, hogy segíteni akarnak itteni családoknak. Csomagokat küldenek nekik. A csomagokban mosópor, keksz, csokoládé, cukorka, játék, ruhaféle van. A Kálvin-téri református templomban kell jelentkezni, annak, aki ilyen holland kapcsolatot szeretne, ott adnak címet, hogy melyik családnak lehet írni bemutatkozást.

Zsuzsa elhúzta a száját:

– Ha ez így lenne, akkor a templomtól mindennap az Astoriáig állna a sor! Minden buta pletykának felülsz! – hurrogtá le a sógornőjét, akit a háta mögött „hosszúlábnak” csúfolt, mert mindig úton volt valahová. Ila még halkabbra vette a hangját:

– Nem lehet csak úgy bárkinek odamenni! Van egy jelszó, egy mondat, amit tudnia kell annak, aki odamegy segélyért. Ebből tudja a tiszteletes, hogy egy másik szűkölködő küldte, és nem a hatóság szaglászik. Mert ez olyan titok féle... Nem néznék jó szemmel, biztosan meg is tiltanák nekik, hogy magyar családokat hozzanak össze holland családokkal, akik segítenek a megélhetésben a csomagokkal.

– Tán csak nem te is segélyt szeretnél? Mire mész a nagy tudásoddal, ha nem ismered a jelszót? – szúrta közbe gonoszkodva Zsuzsa.

– Tudom a jelszót! Működik is. Ott voltam, azért jöttünk ilyen sokára.

– Elmentél oda rögtön? – csodálkozott Mariska.

– El én! Addig kell ütni a vasat, amíg meleg! – bólogatott harciasan Ila. Benyúlt a táskájába, kicsit kotorászott, aztán egy kis cédulát vett elő. – Itt a név, akinek írni kell a bemutatkozást, meg a cím is. Ott kaptam a parókián.

– Milyen nyelven akarsz nekik írni Ilonka? Nem tudnak azok magyarul! – ingatta a fejét Mamuska.

– Azt mondta a tiszteletes, hogy lehet nekik írni angolul, meg németül.

– Nem tudsz egyik nyelven sem! – jelentette ki Zsuzsa.

– Már jó régen volt, de tanultam németül a polgáriban, meg a bátyád is... Lehet egy szótárt is kölcsönkérni valakitől... – mélázott el Ila. – Nem is ez a legnagyobb baj, hanem az, hogy az az asszony is, aki megmondta a jelszót, meg a tiszteletes is azt hitte, hogy Jutka az én lányom, mert velem volt... Holland gyerekes családokat hoznak össze magyar gyerekes családokkal... – halkult el Ila hangja. Aztán felvetette a fejét: – Azért megpróbálok íni nekik, mert legutóbb amikor Pepi felülvizsgálaton volt a tüdőgondozóban, azt mondta a főorvos, hogy romlott az állapota, de egy új gyógyszerrel sokat javulna. Nem lehet Magyarországon kapni azt a gyógyszert, csak külföldön. Megírom nekik, hogy milyen nagy szükség lenne arra a gyógyszerre, hátha elküldik...

– Hát, ha már írsz nekik valahogy, akkor írd csak bele a levélbe, hogy van két kislányod! Gabika, és Jutka életkorát, méreteit írd meg nekik! Nekünk is jól fog jönni, ha küldenek a gyerekeknek dolgokat! – utasította Zsuzsa a sógornőjét, kapva kapott a lehetőségen, hogy ingyen külföldi dolgokhoz jussanak.

– Hááát, nem is tudom... Nem lenne szép ilyet hazudni nekik. Ha már ilyen rendesek, hogy segíteni akarnak... A tiszteletes azt mondta, hogy ennek a családnak hat gyereke van, akinek a nevét és a címét ideadta – csóválta a fejét Ila.

– Ugyan! Nem látnak ide Hollandiából, a papír meg mindent elbír, soha nem derül ki, hogy nem a te gyerekeid a lányok! – Kicsit hallgatott Zsuzsa, majd rábeszélően hozzátette: Ha úgy tudják, hogy Pepi a lányok apja, jobban igyekeznek megszerezni azt a gyógyszert is, elvégre egy családapának kell! – Aztán sarkon fordult, és bevonult a szobájukba, mert felébredt a délutáni alvásából a kicsi Gabika.

Ila az anyósához és a sógornőjéhez fordult, majd közelebb intette Jutkát is:

– Erről a holland ügyről, a segélyről, a csomagról semmit az égvilágon, senkinek nem szabad elmondani. Nagy baj lehet belőle, ahelyett, hogy a hasznunkra lenne! Irigyek az emberek! A trafikosnénak se mondjon semmit Anyám!

– Dehogyan mondok, dehogyan mondok, nem vagyok én pletykás! – válaszolta önérzetesen Mamuska.

– Lakat a számon! De ne dőlj be megint Zsuzsának! Írd csak meg az igazat azoknak a hollandoknak, a Pepiről, meg a lányokról is. Lehet, hogy így is segítenek – intette Manci.

– Meglátom, majd meglátom... Majd megbeszélem a Pepivel... – fűjt egy nagyot Ila, majd Jutkához fordult: – Most már mindent tudsz! De nem mondhatod el senkinek! A kislány ökölbe szorította a jobb kezét, csak a mutatóujját tartotta fel behajlítva:

– Így görbüljek meg, ha bárkinek elmondom!

– Na jól van, elég a komoly dolgokból! Eredj, játsszál! – bocsátotta el Ila a kislányt, aki pár perc múlva már vígan ipiapacsozott az udvaron a többi gyerekkel.

-1959. augusztus 26. szerda-

Már hetek óta a postást lesték. Szinte már másnap elkezdték lesni, amint Iláék elküldték Hollandiába a bemutatkozó levelet. Sok gondjuk volt azzal a levéllel, mert már nagyjából feledésbe merültek – még a háború előtt – az iskolában tanult

német szavak. Néhány szó még az emlékezet felszínén lebegett, de az kevés volt egy levél megírásához. Végül sikerült egy magyar-német szótárt kölcsönkérni attól a családtól, ahová Ila el- eljár besegíteni időnként a nagytakarításba. Aztán sok vitatkozás után, ami néha veszekedéssé fajult, a szótár segítségével megszületett a bemutatkozó levél. Ila ugyan nem volt benne biztos, hogy mindig a megfelelő szavakat sikerült kiválasztani a szótárból, és a nyelvtanról maga is érezte, hogy kétségbeejtően rossz. Kész csoda lesz, ha egy kukkot is értenek a hollandok ebből a levélből – mondogatta, de azért reménykedett benne, hogy a lényeket csak ki tudják hámozni. Először magyarul fogalmazták meg a levelet, aztán azt egyszerűsítették amennyire csak lehetett, hogy németre tudják fordítani. Amikor végre elkészült a levél, és megkönnyebbültek, az egészet előlről kellett kezdeni. Mamuska ragaszkodott hozzá, hogy ő meg akarja nézni azt a levelet, bár egy kukkot sem tudott németül. Amióta a háborúban a rájuk törő orosz katonákkal elboldogult a tót nyelvvel, szilárd meggyőződése volt, hogy ha elég hangosan beszél az általa ismert két nyelv valamelyikén, akkor azt bármilyen nyelven beszélő megérti. Így aztán nekiállt kisilabizálni a német nyelvű levelet, de kiolvasni sem tudta az egyes szavakat.

– Ilyen macskakaparást nem fognak tudni elolvasni azok a népek! – adta vissza fejcsóválva a levelet a fiának. – Olyan szépen írástok meg, ahogy a borítékra a címzést írtátok!

Így aztán Pepi friss tintát szívott a töltőtollába a tintásüvegből, Jutkát elküldte a trafikba új levélpapírért, és szépen megrajzolt külön, minden egyes betűt. Mamuska elégedetten nézte, ahogy a konyhaasztalnál dolgozott hosszú órákig a rövid levélen. Végül sok tépelődés, és sok vita után beleírták a levélbe, hogy van két kislányuk, a nevüket is megírták, a korukat, meg a méretüket, és Zsuzsa addig szekírozta őket, amíg egy-egy fényképet is betettek róluk a levélbe. A képeket a játszótéren készítette róluk Pepi egy régi fényképezőgéppel. Mind a ketten a hintában ültek. Jutka mosolygott, és látszott a képen, hogy a két felső metszőfoga még nem nőtt ki rendesen. Gabika arca kicsit sírós lett, mert bár beültették a hintába, nem lökte meg a hintát senki. Még arra is várni kellett egy hetet, hogy a fényképésznél a filmet előhívják, és elkészítsék a papír képeket. Amikor Zsuzsa megnézte a lányairól készített fényképeket, Gabikáéra helyeslően bólintott, de Jutkáéval nem volt elégedett.

– Mit vihogsz mindig, mint a fakutya?! – azzal jól meghúzta a haját a mellette álló gyanútlan gyerekeknek.

Ila kikapta a kezéből a fényképeket, Zsuzsa és Jutka közé lépett. A kislány, a nénje takarásában kisomfordált az udvarra a gyerekek közé. Tudta mi következik. Ila a szemére hányja Zsuzsának, hogy ok nélkül bántja őt, az anyja meg teli szájjal

szidja Ilát, hogy elrontja. Aztán pár napig nem beszélnek. Ennek aztán az szokott véget vetni, hogy az anyja megkéri Ilát, hogy menjen el valahová, elintézni valamit neki. Ila meg megy. Aztán beszámol, hogy mit intézett, és újra beszélnek egymással.

Amint sikerült elküldeni végre az elkészült levelet, máris megkezdődött a várakozás a válaszevélre. Amíg délelőtt az ebéd készült, a konyhaablak megfigyelőpontként működött, mert pont oda lehetett látni a kapuhoz, várva a postás megjelenését, aki minden délelőtt jött, vasárnap kivételével. Amint a hosszú kapualjon át beért az udvarra, kinyitotta a vállán lógó, nagy, bőr postás táskáját, és kivette belőle a következő csomag levelet, amik ide szóltak, ebbe a házba. Kioldozta a spárgát, amivel össze voltak kötve, és gyorsan, gyakorlattan sorrendbe rakta: földszint, első- második- harmadik emelet. Majd kikészítette a kézbesítő könyvet, amiben alá kellett írni az ajánlott levelek átvételét. Ha pénzküldeményt hozott, annak az utalványát is berakta a megfelelő helyre. Amikor áttekintette, és elrendezte az ebbe a házba szóló kézbesítendő dolgokat, akkor elindult, és végig járta a házat. Először mindig a földszinten járt körbe, és bedugta az ajtók levélnyílásán a leveleket, vagy ha a nyitva hagyott ajtó mutatta, hogy otthon van a címzett, akkor becsöngetett, és kézbe adta a leveleket. Az ajánlott leveleknél, és a pénz küldeményeknél is csengetett, mert azok átvételét alá kellett írni a postakönyvben, vagy az utalványon. Aztán körbe járt az emeleteken is. Jutkáéknál, aki előbb meglátta a postást belépni a kapun, az riadóztatta az otthon lévőket. Mindenki a konyhaablakhoz csődült, és nézték, ahogy a postás összekészíti a leveleket, csak Mamuska állt ki a nyitott ajtóba, ő onnan figyelte, feléjük jön-e a postás. Azért a biztonság kedvéért meg is szólította, amikor elment a kicsike terasz előtt:

– Ide nincs semmi? – kérdezte mindig. A postás köszönés képen megbökte a sapkáját a mutató ujjával. Aztán nemet intett a fejével, és szaporán körbejárta az udvart. Amikor már a lépcsőház felé fordult, hogy az emeleteken folytassa a kézbesítést, elszállt minden remény, hogy aznap megérkezik a válasz a hollandoktól.

Ma azonban nyílegyenesen feléjük tartott, ezért Mamuska odalépett a kis terasz korlátjához, hogy ne kelljen a postásnak feljönnie a lépcsőkön. A postás köszönt, és menet közben, felnyújtott egy légipostai borítékot. Mamuska kezeivel takarva a levelet, magához szorította, és amilyen fürgén csak tudta, bevitte a konyhában várakozóknak.

– Hát válaszoltak! – mondta Ila ünnepélyesen.

– Nyisd már ki! – türelmetlenkedett Mariska.

Jutka egyik lábáról a másikra állt, és a levélen lévő szép bélyegeket nézte. Ha majd megnyugszanak a felnőttek, el fogja kérni Ilától, határozta el. Ila óvatosan kinyitotta a levelet, aminek három sűrűn teleírt lapja közül két fénykép esett ki. Az egyikén egy fiatal pár volt esküvői ruhában, a másikon egy szemüveges férfi és egy jól megtermett asszony körül egy csapat gyerek állt a karácsonyfa előtt. Mindenki alaposan megnézte a fényképeket, de nem mondtak a rajta lévőkre semmit, hiszen nem tudták mit írtak a levelükben. A levéllel azonban volt egy kis baj. A megszólításon kívül:

– Lieber Joseph und Helena! /Kedves József és Ilona!/ – nem tudta senki kibogozni a levél tartalmát. Ila felismert egy-egy szót, itt-ott az oldalakon, de magát a levelet nem tudta megérteni.

– Hát várjátok meg, amíg Pepi hazajön a munkából, majd ő elolvassa – mondta bizakodóan Mamuska, mert úgy gondolta, hogy ha a menyé nem boldogul a levéllel, a fiának sikerülni fog.

Innentől már nem a postást lesték az asszonyok a konyhaablakon, hanem Pepit. Mindannyiuknak fúrta az oldalát a kíváncsiság, hogy mi állhat a levélben. Amikor késő délután Pepi hazajött a szállodából, ahol – amikor a betegsége engedte – vizsgázott liftkezelőként dolgozott, már az ajtóban várták. Pepi morgolódott ugyan egy kicsit, hogy még hazaérni sem hagyják, de aztán rá is ráragadt az izgatottság, és megpróbálta lefordítani a levelet. Kis idő múlva aztán elismerte, hogy neki sem megy.

-1959. augusztus 27. csütörtök-

Ila másnap kölcsönkért egy német-magyar szótárt is, és újult reménnyel vetették rá magukat a fordításra. A kölcsönkapott iskolai szótár azonban sok kifejezést nem tartalmazott abból, amit a levélben találtak, ha pedig sikerült több szót is megtalálniuk egy mondatból, a mondat értelme mégsem állt össze. Pedig látszott a levélen, hogy ugyanolyan gondossággal írták, mint Pepi a bemutatkozó levelet. Nem folyóírással volt írva, hanem szépen megrajzolva minden egyes betű, bár sokkal cirkalmasabban, mint ahogyan könnyen felismerhető lett volna. Ila azt mondta, hogy ő már álmában is a levél szövegét látja, annyit nézte, de hiába. Zsuzsa kicsúfolta őt, hogy azt képzelte majd hollandokkal fog levelezni.

A kis erkélyen összehajolva tanácskoztak, hogy kiben lehetne a házban megbízni, aki lefordítaná a levelet. A ház olyan volt, mint egy nagy falu, mindenki ismert

mindenkit és sokan kisegítették egymást az itt lakók közül. Nem volt ritkaság, hogy kölcsönkértek egymástól élelmiszert – főleg vasárnap, amikor nem voltak nyitva a boltok, és csak a főzésnél derült ki, hogy valamiből nincsen, vagy nincsen elég –. Mindenkinek volt egy bögréje, kinek fehér, másnak kék vagy csíkos, pöttyös, és azzal mentek a szomszédba lisztet, cukrot, grízt kölcsönkérni. Nem tartották számon, ki kinek és mivel tartozik. Ha volt, akkor adtak, ha nem volt, akkor kértek.

Kölcsönkértek egymástól tárgyakat is, szőnyegporolót, mosóteknőt, nagyfazekat, seprőt, lapátot, kinek mi kellett és nem volt neki. Ezeket azonban használat után rendbe téve vissza kellett adni, mert minden tárgy érték volt ebben a nagy szegénységben. Szívességeket is tettek egymásnak, bevásárlásnál, bútormozgatásnál, festésnél, nagytakarításnál, de az ilyen szívességeket viszonzni illett. A házbeli gyerekek is részei voltak a „szívesség banknak”, a szülők engedelmével más lakók is elküldték a gyerekeket újságért /amit aztán – magától értetődően – a gyereket kölcsönadó is elolvasott/, cigarettáért, apró cikkekért, mint gyufa, bélyeg, ha éppen kellett, mert tartalékot nem tartottak otthon. Rossz szeműeknek a jó szeműek írtak levelet a rokonságnak, vagy felolvastak nekik a gangon. Ha jó volt a könyv, néha az egész emelet odaszállingózott, és hallgatta a történetet. Utána megbeszélték a hallottakat. Nem volt ez komoly elemzése a felolvasottaknak, csak két pártra szakadt a hallgatóság, az egyik szerint „jó volt” amit felolvastak, a másik szerint „marhaság volt”. Azért legközelebb megint közelebb húzódtak ők is a felolvasóhoz.

Voltak aztán olyan lakók is a házban, akik nem voltak benne a „bögre kultúrában” – nem adtak és nem kértek kölcsön semmit, nem vettek részt a „kiülésben” a gangra, és az ott folyó társasági életben. Ők a lakásuk zárt ajtaja mögött éltek, éppen csak fogadták a többi lakó köszönését, és keresztül néztek rajtuk. Nem az udvari szoba-konyhák lakói voltak, hanem az utcafrontokra épített háromszobás, cselédszobás tágas lakásokban laktak, ezeknek csak a cselédszobái, konyhái nyíltak az udvarra. Olyan lakások voltak ezek, mint Jutkáéké, csak nem annyian laktak bennük, mint ők. Volt közöttük orvos, vámtiszt, mérnök, országgyűlési képviselő, tanár, minisztériumi tisztviselő, gyógyszerész, a háború előtről itt maradt idősödő egykori bíró, főtanácsos, akik nagypolgári lakásaikban ugyanolyan megélhetési gondokkal küszködtek, mint a szoba-konyhák lakói a körfolyosók túloldalán. Ezekbe a lakásokba csak nagy ritkán juthatott be más lakó. Az udvari kis lakások lakói ki-be jártak egymáshoz, a gyerekek is minden lakást ismertek, mindenkinél megfordultak, de azért főleg a ház közepén lévő zárt udvaron tanyáztak. A kis iskolások a leckeírás idejére eltűntek a konyhákban, aztán megkönnyebbülve folytatták a rohangálást a lépcsőházban, meg az udvaron.

A nagyobb gyerekeknek már szűk volt az udvar, ők kijártak az utca végén lévő játszótérre, vagy a közeli Városligetbe.

Mamuska, Mariska és Ila minden lakót sorra vettek, akik az utcai lakásokban laktak. Latolgatták, hogy az életkorukból, vagy a foglalkozásukból kifolyólag tudhatnak-e németül. Végül sok tanakodás után nem találtak senkit, akinek a hollandok levelét meg merték volna mutatni, és megkérni őt, hogy fordítsa le. Ki tudja mi is van abban a levélben? Egy irigy, vagy megbízhatatlan ember hogyan használná fel ellenük, tönkretéve ezzel a családot, megfosztva a holland kapcsolat által remélt csomagoktól, vagy a nyakukra szabadítaná a hatóságot. Mamuska egyszer csak elkérte Ilától a hollandok levelét, amit szinte mindig a kezében szorongatott, amióta az csak megérkezett. Felállt a billegő hokedliről, és a korlátba kapaszkodva lement az udvarra a lépcsőn. Egyenesen az udvari falikút felé tartott, ahol egy pálcika sovány, alacsony, régies ruhákba öltözött nő éppen vizet engedett egy rengetegszer megfoltozott, ütött-kopott, piros lábosba. Ila elfehéredett, kicsit felemelkedett a székéről, ahol ült, és nyöszörögni kezdett:

– Jaj! Anyám! Jaj, ne...

Mariska, aki háttal ült az udvarnak, és nem látta hová viszi a levelet az édesanyja, értetlenül bámult rá:

– Neked mi a bajod?

Ila csak dadogni tudott a rémülettől:

– A Mimózának adja anyám a levelet! Jaj, mindjárt széttépi... hát bolond... mindenkinek nekimegy... Állandóan átkozódik, és fenyegetőzik... Most jött haza a bolondok házából... – siránkozott Ila.

Mimóza a ház különös figurája volt. Valószínűleg ő lakott itt a legrégebben. Pontosan senki sem tudta a nevét, csak a régimódi kalapján hervadt díszként lecsüngő, azonosíthatatlan művirágról nevezte el őt egy házbeli gyerek „Mimózának”. Ez a név aztán rajta ragadt, így hívták őt a háta mögött. Szemtől szemben meg nem hívta senki, semminek, mert nem állt szóba senkivel. Ha csak közelített valaki hozzá, rögtön kiabálni kezdett, hogy ne jöjjenek a közelébe, hagyják őt békén, a vézna karját, csontos öklét rázta a közeledő felé. Mindenki kitért az útjából, csak a gyerekek csúfolták, ha többen is kinn voltak az udvaron: „Mimóza, Mimóza, hosszú ruhája de ócska!” – kiabálták utána, amíg elért a kapuig, vagy felért a lakásáig. Már, ha azt a parányi egérlyukat ahol élt, egyáltalán lakásnak lehetett nevezni. Azt beszélték róla, hogy egy tábornok özvegye, a férje a németek oldalán harcolt és elesett a háborúban. Egyesek szerint bárókisasszony volt a régi világban, és egy idősebb tábornokhoz adták feleségül egészen fiatalon. Ők laktak valaha, háztulajdonosként, az első emelet legnagyobb, és legszebb

lakásában, ahol most az országgyűlési képviselő lakik. Ő meg a saját régi lakásának egy icike-picike kamrájában lakik most, amit elfalaztak a lakásból, és egy ajtót tettek rá a gang felé. Ablak nincs rajta, nincs benne se fűtés, se villany, se víz, azért jár le az udvarra a falikúthoz vízért. A ruháit is ott szokta mosni, hideg vízben, és ott szokta az edényeit is elmosni. Jutkáék konyhaablaka alatt, a poroló mögött volt egy kis kupac homok, még valami javításból maradt itt, amit a házkezelőség emberei csináltak ezen az ütött, kopott régi házon. Azzal a homokkal szokta kisúrolni az edényeit, a piszkos vizeket meg az udvari összefolyóba önteni, mert csatorna nincs a lakásában. A hátsólépcsőnél lévő, emeleti közös vécére járt, ahová a kis szoba-konyhás lakásokban élők is jártak.

Mamuska kis félkört tett az udvaron, hogy a csapnál mosogató nő már messziről lássa, hogy közelít felé, és úgy állt meg, hogy nem ment túl közel hozzá. Megvárta, amíg eleget lötyböli a lábasát a csap alatt, csak amikor elzárta a vizet, akkor szólalt meg. Nem hallatszott el a kis teraszig, hogy mit mond neki, de Ila már magához tért, és vissza akarta szerezni a levelet, mielőtt a bolond nő megkaparintja. Jutka felállt a lépcsőről, és szabályosan beleugrott messziről a nénje ölébe. Ha nincsen mögöttük a kovácsoltvas korlát, ami körül vette a kis teraszt, biztosan hanyatt esett volna székestől Ila, de így csak felnyögött a meglepetéstől:

– Mi a jó fenét csinálsz te meg?! Engedj már! Pont jókor jön rád a bolondóra! Anyám mindjárt odaadja a Mimózának a levelet, és az meg széttépi.

– Áááá, nem fogja. Nem bántja sem a Mamuskát, sem a levelet. Szereti a Mamuskát.

– Honnan veszel ilyen sületlenséget? A bolond emberek nem szeretnek senkit, mert nincsen eszük hozzá! Meg aztán miért is szeretné Anyámat?

Jutka nem válaszolt a kérdésre, mert megígérte Mamuskának, hogy senkinek nem árulja el, hogy a köténye alatt eldugva szokta felvinni a papírzacskót, amibe Mamuska egy szelet kenyeret, almát, vagy más gyümölcsöt, ételt tesz. A kifogyóban lévő lekvárokról, mézekről, amiket beletesz a zacskóba, azt szokta mondani, hogy ő megette, amikor a Mariska keresi. Ugyanezt állítja egy kis darab szalonnáról, vagy egy szelet húsról, kisdarab vajról. Jutka úgy tesz olyankor, mintha csak a lépcsőn rohangálna, aztán a körfolyosónak a kapu fölötti részen lévő, épített díszkorlátja takarásában eloson Mimóza küszöbéig, ott leteszi a zacskót, majd mint egy kiséger, megkapargatja az ajtót. Aztán amilyen gyorsan csak bír, leszalad az udvarra, mert azért egy kicsit fél az asszonytól.

Úgy kezdődött ez a dolog, hogy egyszer, amikor a Mimóza homokért jött a konyha ablakuk alá, Mamuska kint álldogált, nézelődött a picike teraszon. Kora

tavaszi volt, és a homok még össze volt fagyva kicsit. Mamuska bement a konyhába, kihozta a megkezdett VIM-et, és lenyújtotta az asszonynak, aki hiába kapirgálta a fagyott homokot. Mimóza bizalmatlanul pislogott Mamuskára, nem merte elvenni a súrolószer dobozát. Mamuska letette a terasz legszélére, ahonnan letről könnyen el lehetett érni, és bement a lakásba. Amikor tíz perc múlva visszament a teraszra, Mimóza a VIM-mel súrolta a lábát. Amikor meglátta Mamuskát, picit felemelte a súrolásból a fejét, és egy aprót biccentett felé. Azóta már sok minden Mimózához került, régi zoknik szépen megstoppolva, használaton kívüli pléd, párna, pohár, tányér, evőeszköz, szappan, kicsi zacskó por sampon. Néha Mamuska beszél hozzá, üdvözli, ha régen látta, de Mimóza nem válaszol, néha biccent a fejével, vagy nemet int, máskor legyint egyet. A hangját csakis átkozódásra használja. Mintha a jó szavak kifogytak volna belőle, csak a goromba szavak maradtak meg benne.

– Nézd! Már jön is vissza! Nála van a levél is... – állt fel Ila öléből a kislány. Ila nem tudta türtőztetni magát:

– Minek vitte oda Anyám annak a bolond nőnek a levelet?! – kezdte rá jó hangosan.

– Halkan, nehogy meghallja, ne haragítsd meg! – szólt a menyére Mamuska. – Most vállalta el, hogy lefordítja.

Ila csak hápogott:

– Miért tud németül? Honnan veszi ezt Anyám?

– Megkérdeztem, és bólintott. Mutatta a kezével, hogy ceruzát kér. Adj egy ceruzát! Hegyes legyen, mert mire ezt mind lefordítja, elkopik a hegye.

– Honnan veszi Anyám, hogy ceruzát kér? – kíváncsiskodott Mariska.

– Úgy csinált a kezével, mintha írna – válaszolta nyugodtan Mamuska.

– Úgy csinált, úgy csinált – dohogott Ila, de azért ment a ceruzáért. – Papírt is adjak? – kérdezte.

– Nem kell, a levélre fogja ráírni a fordítást.

– Ezt meg honnan veszi?

– Rámutatott a levélre, és úgy tett, mint aki ír.

Ila kihozta a ceruzát, meg egy fekete kis zseblámpát is.

– Tessék, ennél tud írni abban a sötét lyukban. Nem szeretném, ha az udvar közepén fordítaná le, miközben a házmesterné meg a fél ház őt lesi, hogy mit

csinál. Megtarthatja a lámpát is meg a ceruzát is, én többet úgysem nyúlok ahhoz, amit megfogott.

– Jól van, majd megmondom neki – bólintott Mamuska, azzal elindult a lépcsőház felé. Pár pillanatra eltűnt, majd visszajött az udvarra, és menet közben halkán mondott valamit Mimózának. Az megfogta a lábát, és eltűnt a lépcsőházban. Ila rosszul volt az izgalomtól, fulladni kezdett.

– Mit csinált Anyám a levéllel? – kérdezte fuldokolva, majd hosszadalmas köhögésbe kezdett.

– Letettem mindent a lépcsőre. Nem fogad el semmit, amit a kezébe adnak. Csak így lehet bármit odaadni neki.

Ila nem válaszolt semmit, csak hosszadalmasan köhögött. Mariska jegyezte meg:

– De jól ismeri a szokásait Anyám.

Mamuska úgy tett, mintha nem hallaná, aztán amikor Mariska bement, Ilának egy pohár vízért, halkán odasúgta Jutkának:

– Menjél kislányom, játsszál a lépcsőházban. Ha kiteszi a levelet az ajtaja elé, hozd le. Ha a lámpát és a ceruzát is kiteszi, azokat hagyd az ajtaja előtt, de akkor kapargasd meg egy kicsit az ajtaját, nehogy más találja meg, és vigye el.

Jutka fontossága teljes tudatában felvonult a labdájával a lépcsőházba, az első emeletre, és a falon labdaiskolázni kezdett. Csak úgy visszhangzottak a döndülések a lépcsőházban, ahogyan a labda újra meg újra a falnak csapódott. Már húsz labdaiskolát lejátszott, az egész ház őt szidta, mindenki kergette kifelé a labdájával a lépcsőházból az udvarra, a keze is megfájdult már a labdázástól, lassan besötétedett, de Mimóza ajtaja zárva maradt. Nem tette ki a levelet.

-1959. augusztus 28. péntek-

Előző este mindenki összeveszett mindenkivel. Pepi Ilával, hogy miért engedte odaadni a levelet Mimózának. Ila Mamuskával, hogy mekkora bajt csinált. Mariska Ilával, hogy Mamuskával veszekedni merészel. Zsuzsa Jutkával, hogy mit labdázik a visszhangos lépcsőházban. Jani mindenkivel, mert egy percre be nem áll a szájuk. Mamuska Janival, hogy mit avatkozik bele abba, amiről fogalma

sincs. Ezzel éppen fején találta a szöveget, mert a vejét nem avatták be, sem a parókián kapott címbe, sem az elküldött levél tartalmába, sem a válasz megérkezésébe. Arról is mélyen hallgattak, hogy a hollandoknak azt írták, hogy a lányok Ila és Pepi gyerekei. Jutka és Gabika a családi vihar elől bebújt a nagy étkező asztal alá, ahol a lelógó terítő eltakarta őket. A nagy ovális asztalt, és a hozzátartozó díszesen faragott tálaló szekrényt a lakás előző lakói hagyták itt, mert olyan súlyosak és hatalmasak voltak, hogy nagyon nehéz lett volna mozgatni őket. Meg értelme sem lett volna, mert ezek a bútorok egyik kis lakásba sem fértek volna el, amit ezért a nagy lakásért elcseréltek. Legegyszerűbb volt itt hagyni a behemót bútorokat. A gyerekek a nagy asztal alá szoktak elrejtőzni a felnőttek szeme elől, a családi viharok idején, mert tapasztalatból tudták, hogy amikor a felnőttek már jó mérgesek egymásra, akkor hajlamosak őket is megbüntetni, valami mondvacsínált ok miatt. Legjobb ilyen puskaaporos hangulatban láthatatlanná válni. Egy pisszenés nélkül, egymáshoz bújva, várták az asztal alatt, amíg a kedélyek lecsillapodnak valamennyire.

Ma reggel is rosszállóan pislogtak egymásra az otthon lévők. A férfiak és Zsuzsa már korán reggel elmentek dolgozni. Mamuska rögtön reggeli után elfoglalta őrhelyét a kis teraszon, és türelmesen várt. Már jócskán benne jártak a délelőttben, amikor felbukkant a lépcsőházból Mimóza. Egy picit bólintott Mamuskának, aztán elfordította a fejét, és egy még apróbbat biccentett a lépcsőház irányába, majd a kapu felé fordult, és elindult titokzatos útjai egyikére. Mamuska fürgén felállt a billegő hokedliről, de aztán meggondolta magát, és beszólt az ajtón, Jutkát hívta.

– Gyere csak Bubikám! Most ment el a Mimóza, azt hiszem a lépcsőházban hagyta a levelet. Menj, nézd meg, és hozd ide!

Jutka azonnal megjelent, leugrándozott a lépcsőkön, átszaladt az udvaron, be a lépcsőházba. Az alsó lépcsőfok közepén ott virított a légipostai boríték, a kislány belekukucskált, és megkönnyebbülve látta benne a levél lapjait. A borítékot a köténye alá dugta, majd párszor leugrált a lépcsőkről, egyre magasabbra menve, mintha csak azért ment volna, hogy játsszon. A negyedik lépcsőfoknál nem mert magasabbról leugrani, de azért felment az ötödik lépcsőre is. Lenézett, aztán inkább lelépett egyet, és a negyedikről ugrott le újra. Majd, mint aki jól végezte a dolgát, visszafutott a nagymamájához.

– Menjünk be! – súgta oda neki, miközben besökkent az ajtón az előszobába. Ott előhúzta a köténye alól a levelet, és odaadta Mamuskának. Aki megkönnyebbülten fűjt egy kicsit, majd bekopogott Ila ajtaján. Ila durcásan dugta ki a fejét az ajtón, de amikor meglátta a levelet, szinte kirepült és kikapta az anyósa kezéből.

– Manciiii! – hívta a sógornőjét, aki kilépett a konyhából, karján Gabikával, akit Zsuzsa neki adott oda, amikor elment, mert Ilánál hiába kopogtatott, nem nyitott ajtót. A levél láttán Mariska is megkönnyebbülten felsóhajtott.

Mindannyian izgatottan betódultak a konyhába, Ila még az ajtót is gondosan becsukta, majd leültek az asztal köré. Gabika Mariska ölébe fészkelődött, és a blúza gombjaival játszott unalmában, Jutka Mamuska ölébe ült. Ila elővette a levelet a borítékból, és elképedve nézte a német szavak fölött a gyöngybetűs magyar fordítást. Eszébe sem jutott, hogy tegnap azt mondta: nem fog meg semmit, amihez Mimóza hozzáér. Pedig a levélhez nagyon is hozzáért, amíg ráírta a magyar fordítást...

A megszólítás után a holland család is bemutatkozott a levélben. Megírták, hogy mennyi idősek ők maguk, és a hat gyerekük. Kiderült, hogy az egyik fényképen az esküvői ruhás párból a menyasszony a legidősebb lányuk, akinek most volt az esküvője, tavasszal. A legidősebb fiuk tengerész, a többiek még iskolába járnak. Megírták a gyerekeik nevét, életkorát, a legkisebb lányuk Jutkával egyidős volt. A másik fényképen az egész család rajta volt, az előző karácsonykor készült. A férfi kereskedő, egy szőrme- és bőrüzlete van Rotterdamban. Az asszony a háztartást vezeti, a gyerekeket neveli, és besegít a férjének az üzletben.

Aztán megírták, hogy nagyon várták, hogy valaki jelentkezik Magyarországról, aki kéri a segítségüket. Mint sok más holland család, ők is a református egyházon keresztül kerestek kapcsolatot, hogy – a Magyarországról Hollandiába menekült 1956-os befogadottak elmondása szerint – a hazájukban maradt, nyomorúságban tengődő hitsorsosait segítsék élelmiszerrel, gyógyszerrel, meg azzal, amiből szükségét szenvednek. Sajnálják, hogy az édesanya és családfő is beteg, aki ezért nem tud, csak időnként, dolgozni. Megszerzik a gyógyszert, amit kértek, de egy kis időbe telik, mert csak orvos írhatja fel. Ne aggódjanak, mert vannak a Magyarokat Támogató Holland Alapítványban orvosok is, akik majd tudnak segíteni – állt a levélben. Ila ennél a résznél elsírta magát, Mariska és Mamuska is szipogni kezdett, s csak általános orrfújás után folytatódott a levél felolvasása. Biztosították őket, hogy a segítséget hosszú távra gondolják, egészen addig, amíg a gyerekeik felnőnek. Megköszönték a kislányokról a fényképeket, azt írták, hogy nagyon aranyosak, és segítenek majd sok boldog mosolyt varázsolni az arcukra a szüleiknek. Azzal búcsúztak, hogy reményeik szerint egy héten belül elküldik a csomagot a gyógyszerrel, és egyéb olyan dolgokkal, amik hasznukra lesznek.

Amikor Ila befejezte a felolvasást újra megnézték a fényképeket, és ízlelgették a számukra fura neveket. Ansz, és Kész /Annett és Kees/ voltak a szülők, a gyerekek pedig a fiatal házasság Beatrix, a tengerész fiatal Kész /jungen Kees/, az iskolások pedig: Alexander, Elisabeth, Wilhelmina és a fiatal Annett. Most, hogy már tudták

mi áll a levélben, mindannyiukat nagyon szimpatikusnak látták. Csak Mariska motyogta az orra alatt „még hogy hitsorsosok...”. Mivel a Mamuska, Pepi, Zsuzsa és ő evangélikusok voltak, Ila és Jani pedig katolikusok. Református nem volt közülük egyik sem. A gyerekek pedig meg sem voltak keresztelve. Arra gondolt, hogy nem lesz nagy a barátság, azok után, ha ez kiderül. Igaz, hogy Ilának azt mondta a tiszteletes, hogy felekezettől függetlenül segítenek a szűkölködőknek, de azért nem kellene abban a hitben hagyni ezeket a jóra való embereket, hogy a hitsorsosaiknak segítenek.

-1959. szeptember 23. szerda-

Ila már majdnem egy hónapja, naponta várta a hollandok által megígért csomagot. Már kezdte azt hinni, hogy meggondolták magukat és mégsem küldik. Éppen az ebédet tette oda, amikor a sétájára induló, a második emeleten lakó Csutka kutya ugatására kinézett az ablakon. A csomagos postást ugatta, aki éppen feljűk tartott. Gyorsan félrehúzta a tűzhelyről az ételt, megtörölte a kezét, és rekord sebességgel az ajtónál termett. Mire a postás felért az ajtóig, Ila már szélesre is tárta.

– Jó napot kívánok! – köszönt a postás – csomagot hoztam – mondta teljesen feleslegesen, hiszen ott volt a kezében. Jó nagy csomag volt, de nagyon rossz állapotban. Az oldala felhasadva, a teteje beszakadva, a szélein letépett ragasztó csíkok nyomai. Az egész egy spárgával volt átkötve, hogy szét ne essen.

– Itt tessék aláírni! – nyújtotta a csomagszállítót, meg egy tintaceruzát Ila felé a postás. Az szinte megbabonázva elvette, de a szemét nem tudta levenni a régen várt küldeményről.

– Mitől van ez így megrongálódva? – fordult a postás felé. A csomagkihordó egy piros cédulára mutatott a szétesett dobozon: SÉRÜLTEN ÉRKEZETT – ez állt rajta.

– Átvesszi vagy nem? – kérdezte a postás türelmetlenül.

– Megnézhetem, mi van benne?

– Csak ha átvette! Azután addig nézi, amíg jól esik. Ameddig nem veszi át, addig az én felelősségem, hogy ne történjen vele semmi.

Ila megköszönte a torkát:

- Ahogy elnézem, már késő ez az óvatosság!
- Nézze asszonyom! Én egy órája kaptam meg kézbesítésre, akkor már pont ilyen volt. A vámósok felbontják, hogy megnézzék van-e benne elvámolni való.
- Mi az, hogy elvámolni való?
- Ami után vámot kell fizetni. Ha volt benne olyan, akkor majd kap egy értesítést, hogy mennyi a vám. Azt be kell fizetni a vámhivatalba.
- Na, még csak az kell... – morogta Ila, és aláírta a csomagszállítót, hogy átvette.

A postás hangjára előkerült Mariska is Gabikával, és Mamuska is megjelent, nyomában Jutkával, aki ma délutános volt az iskolában. Mindannyian kíváncsian bámulták a feliratokkal bőven ellátott, rozzant dobozt. A postás még egy kicsit álldogált, hátha valakinek eszébe jut adni neki a kézbesítésért egy forint borravalót, de mivel senki nem mozdult, elköszönt és elment.

– Hát nézzük! – fogta a kezébe a meglepően könnyű, nagy dobozt Ila, és bevitte a konyhaasztalra. Szétvágta a spárgát, felnyitotta a beszakadt tetejét, és elkezdte a doboz mellé kirakni a tartalmát. Először egy nagy, színes, félig üres papírzacskót vett ki belőle, ami ki volt szakítva, és valami fehér por potyogott belőle. PERSIL, az volt ráírva a zacskóra nagy betűkkel. Mindenki megnézte, megszagolta a zacskó tartalmát, és némi tanakodás után úgy gondolták, hogy ez mosópor lehet. Aztán egy kis kerek, barna, kartonpapír hengert vett ki a csomagból. Fehér négyzetekre háromszor rá volt írva m&m's. Ennek is hiányzott a lezáró sapkáról a ragasztás. Belekukucskáltak ebbe is sorban, néhány darab hiányzott a tetejéről, megszagolták, és Jutka szája fülig szaladt:

– Ez cukorka! – jelentette be boldogan. Kaphatok egyet? – Ila a gyerek markába csúsztatott egy szem sárga, kerek korongot.

– Jé, az alatta lévő lila! – csodálkozott Jutka. Erre mindannyian belenéztek újra, és valóban lila volt a következő. Ila kiborította az összezt a dobozból az asztalra, és mindegyik más színű volt. Barna, kék, zöld, piros. Jutka a markába köpte, ami a szájában volt.

– Mit malackodsz? Nem jó? – kérdezte tőle Mariska.

– Még soha nem ettem ilyen jó cukrot! Csak azért köptem ki, mert meg akartam nézni. Nézzétek, a színes cukor alatt csoki van! – Azzal visszatömte a szájába.

– Én isz kéjek! – szólalt meg váratlanul Gabika, és rámutatott egy piros pasztillára. Ila odaadta a kicsinek, aztán óvatosan mindannyian a szájukba vettek egyet, és szopogatni kezdték. Kivéve Gabikát, aki szinte egyben lenyelte, és a következőre mutatott. Ila visszasedegette a papírhengerbe a cukorkát, és azt mondta:

– Elvitte a cica! De ha jó leszel, ebéd után visszahozza – Gabika durcás arcot vágott, de csak addig, amíg Ila elő nem húzta a kezét a dobozból. Ezúttal egy fehér, hatszögletű, tíz centi átmérőjű kartondobozt volt benne, kék felirattal: Stroopwafels, és egy kerek ostya képe. Gabika már nyújtotta is a kezét. Ila nevetetett, és feltépte a dobozt, ami csodák csodájára nem volt kinyitva. Óvatosan belenyúlt, és adott belőle mindenkinek. Jutka éppen lenyelte a cukorkát, és élvezettel nyalogatta a száját. Óvatosan megfogta a következő finomságot, de várt egy kicsit, hogy a szájából elmúljon a cukor íze. Gabika két falattal lenyelte a kekszt, és nyújtotta a kezét a következőért.

– Lassan kell enni! Ne habzsolj! – szólt rá Ila a kicsire, és eltette a kekszes dobozt a csomag mögé. Mindenki az ő kezét figyelte, hogy sorban - mint egy bűvész - elővarázzsol a dobozból egy fél csomag felbontott holland kávé, egy csomag felbontott teát, amiből szinte nem is hiányzott, egy doboz kakaóport, aminek alig volt az alján egy kanálnyi. Egy üvegben házi lekvárt, amit nem bontottak fel, csak átázott a celofánja, ahogyan valószínűleg meglötykölték. Két Dove feliratú szappant. Végül pedig egy kerek, fehér gyógyszeres dobozt, fekete lzoniazid felirattal. A doboz fel volt bontva, és csak néhány szem volt benne. Ila sápadtan leroskadott egy hokedlire:

– Mégis hogy képzelik, hogy ennyit küldtek?

– Látod, hogy majdnem minden ki van nyitva, és hiányzik belőlük. Biztosan ebből is kisedtek – felelte Mariska.

– De ki? Ki csinálta ezt? – nézett rá szomorúan Ila.

– A postás mondta, hogy a vámhivatalban bontják fel a csomagokat.

– Hát én ezt nem hagyom annyiban – pattant fel Ila – felmegyek a Kellerhez, a harmadikra! Ő vámtiszt! Csináljon valamit, hogy visszaadják legalább a gyógyszereket!

– Nem hiszem, hogy szóba áll veled, de próbáld meg! – mondta Mamuska.

Ebben a pillanatban megszólalt a csengő. Mariska kiment ajtót nyitni, és egy légipostai borítékkal jött vissza a konyhába. A sógornőjének nyújtotta.

– Tessék! Most jött. Úgy látom a hollandoktól.

Ila feltépte a borítékot, és egy darabig figyelmesen tanulmányozta a levelet. Aztán beszaladt a szobájukba a szótárért, és egy ceruzáért. Lázasan kereste a szavakat egészen ebédig, aminek az elkészítését végül Mariska fejezte be. Időnként rápillantott a vehemensen lapozgató és írogató sógornőjére, akinek egyre nagyobb piros folt terjedt szét az arcán, ahogyan a levélben álló szavakat keresgélte.

Mamuska és a lányok megunták a dolgot. Jutka kiszaladt játszani az udvarra, Mamuska beleültette Gabikát a kis hintalovába, és a kicsi vadul hajtani kezdte magát benne, az előszoba ajtóban. Mariska déli harangszóra megterített, és kimerte a levest. Szótlanul ettek, Ila még mindig a szótárt nyúzta. Végül lecsapta az asztalra a kanalat, és indulatosan mondta:

– Ezek a szemetek! Tudjátok, mi van a levélben? Pontosan megírták Anszék, hogy mit küldtek nekünk a csomagban. Öt kilómosópor – kezdte a felsorolást.

– Hát a fele még körülbelül megvan – bólogatott Mariska, és kiszedte mindenkinek a tojásos nokedlit. Ila félretolta a tányérját.

– Négy doboz m&m’s cukorka, négy doboz Stroopwafels keksz, két csomag tea, és ugyanannyi kávé. Négy doboz kakaó, négy szappan, négy lekvár, amit Ansz tett el. Valamint egy kúrára való, hat doboz Izoniazid gyógyszer. Játékok Jutkának és Gabikának, meleg holmi a kislányoknak télire: pulóver, sapka, kabát, csizma – sorolta tovább Ila.

– Akkor azért volt akkora a doboz! – bólogatott Mamuska. – De miért volt mindenkől négy? Kávéból meg teából meg kettő?

– Mert úgy tudják, hogy négy tagú a család. A kávé, teát meg a szülőknek küldték, mert gyerekeknek az még nem való.

– Milyen szülőknek? – kérdezte Mamuska, aki hirtelen elvesztette a fonalat.

– Hát az Ilonnak, meg a Pepinek Anyám. Emlékszik, úgy tudják a hollandok, hogy ők a lányok szülei.

– Ahogy elnézem itt valaki más járt jól, nem ti! – fordult a menyé felé.

Ila felpattant az asztal mellől és már indulni is akart fel a harmadik emeleten lakó vámtiszthez, amikor Mariska elkapta a pongyolája szélét.

– Nincsen itthon ilyenkor a Keller, dolgozik. Majd csak estefelé jön haza, addig hiába mászod meg a magas emeleteket, a rossz tüdőddel. Csak még növeled ezzel is a bajokat. Majd figyeljük délután, amikor hazaér, felfütyül az unokájának, hogy jöjjön le a táskájáért, akkor odamész hozzá, és szépen megkéred, hogy segítsen.

Mivel nem volt a házban lift, a második és harmadik emeleten lakók közül sokaknak volt családi fütyjele. Kiálltak az udvar közepére, és felfütyültek. Aki otthon volt náluk, kijött a folyosóra, és az udvarról felkiabálták nekik, hogy mit szeretnének. Fütyültek, ha csak lent vették észre, hogy valamit otthon hagytak, vagy valamit elfelejtettek elmondani. Ha túl nehéz volt a csomagjuk, és le kellett jönni valakinek, hogy segítsen felvinni. Az összes lakó ismerte már hallomásból a családi fütyjeleket, és tudták, hogy kinek fütyülnek. Ha a füttyszóra nem jött

elő senki, akkor a szomszédok bekopogtak a lakásba, és szóltak, hogy jöjjenek ki. Ha nem nyitottak ajtót, akkor lekiabáltak, hogy nincsenek otthon. Így spórolták meg maguknak az emeletek megmászását felfelé és lefelé. Keller volt az egyik legnagyobb felfütyülő, mert testes ember volt, és egy bottal járt a sántasága miatt. Mindenki ismerte a családi füttyjelet, egy hosszú, két rövid, és megint egy hosszú fütty. Akkoriban egyébként is bevett szokás volt füttyülni. Utána füttyülni az utcán az ismerősöknek, elfüttyülni dalokat, még szimfonikus zeneszámokat is. Több családnak a füttyjele egy-egy zeneszám kezdő akkordjai voltak. Haverok is felfüttyültek egymásnak. A hívójelre ugrottak is ki az ajtón a barátok, leszaladtak a lépcsőn és már mehettek is együtt szórakozni.

Jutka már hazajött az iskolából, amikor Ila meghallotta a Keller család füttyjelét, és fűrgén kisietett az udvarra. Keller felszólt az unokájának, Dalmának, hogy jöjjön le a táskájáért, aztán csodálkozva nézett az asszonyra, aki megszólította.

– Keller elvtárs! – kezdte a mondandóját Ila – ma kaptunk egy segély csomagot Hollandiából, a férjemnek volt benne gyógyszer a tüdőbajára.

Erre a mondatra a férfi hátralepett egyet, hogy távolabb legyen a hozzá beszélőtől.

– Sajnos a hat dobozból, amit küldtek, csak egy felbontott doboz volt a csomagban, abban is csak néhány szem gyógyszer. A postás azt mondta, hogy a vámnál felbontják a csomagokat, és talán ott keveredett el a többi. Kérem szépen, segítsen előkeríteni a többi gyógyszert, nagy szüksége lenne a férjemnek rá, mert rosszabbodott az állapota.

A testes férfi megint hátralepett egyet, és türelmetlenül koppantott a botjával.

– Mi közöm van nekem ehhez? – mordult barátságtalanul Ilára.

– Keller elvtárs a vámnál dolgozik, adjon tanácsot, legyen olyan kedves, hogy mit kellene csinálni, hogy előkerüljön a többi gyógyszer, amit küldtek. És más dolgok is hiányzanak a csomagból... Talán azokat is...

A férfi még egyet hátralepett, és áthelyezte maga elé a botot.

– Én nem foglalkozom a postai ügyekkel, én a reptéren dolgozom. Írjanak a Vámhatóságnak egy kérvényt, hogy nézzenek utána a hiányzó gyógyszereknek. Küldjék el a gyógyszer számláját, amin rajta van, hogy hány doboz gyógyszert vettek maguknak. Csatoljanak egy nyilatkozatot a feladótól, hogy ezt mind beletette a csomagba. Írják bele a kérvénybe, hogy ki rendelte a férjének ezt a gyógyszert, az orvos írjon hivatalos papírt, hogy ő rendelte a gyógyszert, és mennyit. Mellékeljenek a kérvényhez orvosi leleteket, hogy miért csak ez a gyógyszer jó, az itthon kaphatók miért nem. Írják bele a kérvénybe, hogy kik

maguknak ezek a hollandok, honnan ismerik őket, miért küldenek maguknak csomagot.

Azzal hátat fordított Ilának, táskáját és a szatyrárt Dalma kezébe nyomta, majd köszönés nélkül elsántikált a lépcsőház felé. Ila leforrázva álldogált még egy kicsit az udvar közepén, de amikor észrevette, hogy a ház lakói őt figyelik, megfordult és lassan bement a lakásba. Ott leborult a konyhaasztalra, és sírni kezdett. A sógornője rosszállóan ciccegett:

– Hagyd abba a sírást! Be fogsz fulladni tőle! – amikor Ila nem válaszolt, csak sírt tovább, egy zsebkendőt tett a keze ügyébe. Aztán kiment a konyhából, kiült az erkélyre, ahová hamarosan Mamuska is követte, majd Jutka is előkerült, és leült a lépcsőre.

– Miért sír? Mit mondott neki a Keller? – kérdezte Mamuska.

– Nem mond semmit, csak sír – válaszolt neki Mariska.

Hamarosan a sírás fuldokló köhögésbe váltott, Ila műtétekkel megcsónkított tüdeje és hörgői tiltakoztak az izgalom, és a szaggatott lélegzés ellen. Sokáig tartott legyűrni a rohamot. Ila bevánszorgott parányi szobájukba, feltámasztotta a hátát párnákkal az ágyon, és igyekezett levegőhöz jutni. Amikor Pepi hazajött a munkából azt sem tudta hová kapja a fejét, ahogyan a felesége, a nővére és az anyja egymás szavába vágva, egymást túl kiabálva igyekezett elmesélni neki a megviselt, és kifosztott holland csomagot, és a külön érkező levelet, amiből kiderült mennyi minden hiányzik belőle.

Aztán a végén Ila elmesélte mit mondott neki a vámtiszt. Pepi megcsóválta a fejét, és megmondta, amire mindenki gondolt a családból:

– Kár minden erőfeszítésért! Ha hosszú idő alatt be is tudnánk szerezni az összes papírt a Vámhatósának írt kérvényhez, amit a Keller mondott, soha nem lesznek már meg a csomagból kivett dolgok. Azoknak már új gazdájuk van, akinek esze ágában sincsen visszaadni, és soha nem is ismerné be, hogy elvette őket.

Mamuska rákontrázott:

– A Keller család is olyan ruhákban jár, hogy az egész országban nem lehet olyanokat kapni. Az a fura nevű unokája is abban az ujjatlan, bő köpenyben.

– Dalma a neve, és pelerinnek hívják azt a köpenyt – mondta Mariska.

– Na meg a felesége is, éppen csak a pávatoll hiányzik a fenekéből. Az a felfuvalkodott lánya is azokkal a dobozokra hasonlító kalapokkal a fején, meg a hosszú kesztyűiben, pedig egy elvált asszony! – háborgott Mamuska.

– Legalább most már tudjuk, hogy miért élnek zárt ajtó, és behúzott függönyök mögött – bólogatott Pepi – nem mintha ez segítne rajtunk.

-1960. október 23. vasárnap-

Gabika zokogva rohant be a szobába, és bebújt az asztal alá, amin Jutka éppen a leckéjét írta. Jutka nem tudta mire vélni a dolgot, mert eddig Gabika sütit sütött Zsuzsával a konyhában. Lecsúszott a székről, és ő is bemászott Gabika mellé az asztal alá.

– Mi van? Miért sírsz? – kérdezte a kishúgát.

Gabika azonban nem válaszolt, csak még jobban rázendített a sírásra. Jutka simogatni kezdte a hátát, és halkán dúdolta a kedvenc énekét: „Egy boszorka van, három fia van. Iskolába jár az egy, másik bocskort varrni megy. A harmadik itt a padon a dudáját fújja nagyon. De szép hangja van, danadanadan.” Amikor már harmadszor énekelt, Gabika lassan abbahagyta a sírást, már csak szipogott. Aztán váratlanul kibökte:

– Beleléptem a sütibe – könnyes szemmel kuncogni kezdett – véletlenül, mert anya letette a konyhakőre a tepsit hűlni. Én meg véletlenül beleléptem. Ott a cipőm nyoma a süti közepén – mondta, és már nevetett. Jutka is elmosolyodott.

– Kikaptál? - kérdezte résztvevően Gabikától. A kishúga arcáról lefagyott a mosoly. Újra megjelent a szemében két nagy könnycsepp.

– Anya odaad a zsákos bácsinak – sírta el magát újra.

Jutka megcsóválta a fejét, és újra simogatni kezdte Gabika hátát.

– Ne sírj! Nem ad oda senkinek sem anya. Csak mérges volt, hogy mindig ugrálsz, és pont a sütibe, azért mondta. Különben is már százszor mondtam, hogy a zsákos bácsi nem viszi el a gyerekeket. Csak egy szegény, zavarodott bácsi, lim-lomokat cipel a zsákjában. Gabika megrázta a fejét.

– Nem jól tudod Jutka! Anya azt mondta, hogy rossz gyerekek vannak a zsákjában. Elviszi a rossz gyerekeket – jelentette ki bánatosan Gabika.

– Engem is elvisz, anya odaad neki! – kezdett újra zokogni.

– Figyelj Gabika! A felnőttek néha mondanak olyat is, ami nem igaz. Azért mondják, mert valamiért be akarják csapni a gyerekeket. Anya azért ijesztget

azzal, hogy odaad a zsákos bácsinak, mert tudja, hogy félsz tőle, és szófogadóan viselkedsz, ha a zsákos bácsival fenyegetőzik. Mint amikor azt mondja, ha mérges, hogy „megnyúzlak”. De nem nyúzik meg, eszébe sincs, csak mérgében mondja. A zsákos bácsit is csak mérgében mondja – nyugtatta Jutka.

A zsákos bácsi ott lakott a mellettük lévő házban, az első emeleten. Kopott ruhákban járt, a hátán mindig egy piszkos juta zsákot cipelt, ami reggel még lapos volt, de délutánra már megtelt valami titokzatos dologgal. A teli zsákkal nyögve mászott fel a lépcsőn, és bemászott vele a szobája ablakán, ami a körfolyosóra nyílt. Egyszer Jutka a másik házbeli barátnőivel bekukucskált a szobájába, amikor a zsákos bácsi elment otthonról. Sok-sok újságpapírt láttak, egészen a plafonig feltornyozva, egy újságpapírból épített labirintust, ami ki tudja hová vezetett. Nem mertek bemászni az ablakon, hogy kiderítsék, mi van a labirintuson túl a másik szobában. Ila azt mondta, hogy azért mászik be az ablakon, mert egyszer elvesztette az ajtó kulcsát, és nem csináltat helyette másikat, mert bolond.

– De igen, gyerekek vannak a zsákjában! – mondta bólogatva, rémülten elkerekedett szemmel Gabika.

– Ugyan, butaság! – Jutka türelmetlenül legyintett – kacatok vannak a zsákjában. Mindenféle lim-lom, amit a városban összegyűjt. Azt cipeli haza benne.

– Minek neki a kacat? – kérdezte Gabika kíváncsian.

– Tudod régebben én is félttem a zsákos bácsitól, ezért Mamuska elmesélte, hogy a zsákos bácsival, amikor egészen fiatal volt, akkor igazságtalan, és szörnyen rossz dolgok történtek. Régen az emberek egy durva, gonosz csoportja kijelölt egy másik csoportot rossz embereknek. A zsákos bácsi minden rokona, barátja, és ő maga is rossz embernek lett kijelölve. Tudod, mint amikor az oviban azt mondjátok, hogy nem játszotok a fiúkkal. Nem azért, mert rosszak voltak, vagy bántottak titeket, csak úgy... mert ők fiúk.

– A zsákos bácsiékkel sem játszottak a többiek? – kérdezte Gabika.

– Nem játszottak velük. Nekik mindent megtiltottak, semmit sem volt szabad csinálniuk. A durva emberek elvették a dolgaikat, őket meg elvitték vonaton messzire, távolra az otthonuktól. Bezárták egy nagy börtönbe, ott kellett lakniuk, nem jöhettek haza. Nem adtak enni nekik rendesen, fáztak és éheztek, bántották is ott őket. Nagyon szenvedtek, sokan meg is haltak közülük. Amire a rendes emberek kiszabadították abból a börtönből a foglyokat, a zsákos bácsinak már mindenki meghalt, a szülei, a testvérei, a rokonai, a barátai. Csak ő maradt életben. Ettől a sok rossz dologtól egy kicsit kifordult az esze a helyéről. Nem bánt senkit, csak nem beszél senkivel, mert azóta mindenkitől fél. A zsákjába meg azért gyűjtöget össze mindent, amit talál, mert azt gondolja, hogy ha sok mindene

van, akkor, ha megint be akarják zárni abba a börtönbe, amibe fiatal korában, majd odaadja nekik a sok mindenét, és talán nem bántják. A zsákos bácsi egy szegény, félős bácsi, eszébe sincsen gyerekeket gyűjteni. Még a gyerekektől is fél – mondta Jutka. Gabika kuncogott:

– A gyerekektől senki sem fél. Jutka meg rávágta:

– A zsákos bácsi fél, még tőled is fél! Na, ezen már Gabikának nevetnie kellett. Olyan mókás volt, hogy ő a zsákos bácsitól fél, az meg tőle.

Ebben a pillanatban nyílt az ajtó, Zsuzsa benézett, de nem látta a lányokat az asztal alatt, mert eltakarta őket az asztal mellett álló szék, és az asztalterítő.

– Lányok! Jutka, Gabika! Hol vagytok? – kérdezte meglepetten. Jutka elmélyített hangon, mintha egy bácsi lenne, kiszólt az asztal alól:

– Elvitt minket a zsákos bácsi!

Gabika nevetett, Zsuzsa meg egy kicsit elpirult, majd szigorúan rászólt Jutkára:

– Készen van már a leckéd?

– Még nincs teljesen kész, mert Gabikát vigasztaltam – mondta Jutka.

– Akkor meg ne bujkálj az asztal alatt! Fejezd be a leckédet! – mondta szigorúan.

Jutka az asztal túloldalán mászott elő, mert tudta, hogy az anyja keze hamar eljár, akkor is, ha nem csinált semmi rosszat. Most meg olyat mondott neki, amit Zsuzsa szemtelenségnek, meg pimaszkodásnak szokott nevezni. Megkönnyebbült, amikor becsukódott mögötte az ajtó, és magával vitte Gabikát a konyhába.

Befejezte a leckéjét az új golyóstollal, amit Hollandiából kapott a legutóbbi csomagban.

Tavaly amikor megjött az első csomag a hollandoktól, azért nem csak keserűség származott belőle. Lassanként elfogyott az a kevés különlegesség, ami a csomagban megmaradt. Mindent áhítattal fogyasztottak el belőle, ami ehető volt, mert olyan különleges volt az íze, amihez foghatót még nem ettek. Zsuzsa elkunyerálta Ilától a szappant és a mosóport, amiben nagy meglepetésükre egy parányi kisautó volt beletéve. Azóta rájöttek, hogy majdnem minden mosóporban, ami Hollandiából érkezik, van egy kicsike játék. Apró babák, kicsi autók, repülők, fém gyűrűk, üveggolyók gyűltek féltett kincsként Mamuskánál egy fiókban, amiket Jutka csak a legjobb barátnőinek mutatott meg.

Iláék az első csomag hiányosságairól nem írtak kérvényt a Vámhatóságnak, hanem a holland családnak írtak helyette egy köszönőlevelet. Nagyon szépen, hálásan megköszönték a kedves igyekezetüket, de leírták, hogyan érkezett meg a

csomag, s mennyi minden hiányzott belőle. Arra kérték a holland családot, hogy ne küldjenek több csomagot, mert nem kapják meg a benne lévő dolgokat. Nekik csak felesleges kiadás, Iláéknak és a lányoknak meg csak csalódás, és keserűség. Megírták, hogy a várva várt gyógyszernek is csak a parányi töredéke érkezett meg, amivel – az orvos szerint – nem lehet elkezdni a kúrát.

Nem is vártak választ a levélre, így aztán el sem tudták képzelni, hogy mit akar a református egyház, amikor Ila párhét múlva, egy levelet kapott tőlük, hogy menjen be a Kálvin téri templom parókiájára. Ezúttal Jutkát nem vitte magával, mert éppen iskolában volt. A parókián egy másik, idős tiszteletes fogadta, nem az, aki a holland család címét adta. Amikor bemutatkozott, hogy kicsoda, a tiszteletes némi szabadkozással, és az óvatosságra való hivatkozással elkérte a személyi igazolványát, és meggyőződött róla, hogy valóban az, akinek mondja magát. Aztán felvett egy kis csomagot a fal mellett sorakozó sok csomag tetejéről, és Ila kezébe nyomta.

– Tessék leányom! A gyógyszer a férjének, a holland család újra elküldte.

– Még egyszer elküldték? De hát hogyan? Hogy lehet, hogy ez a csomag nincsen felbontva? Ideküldték a parókiára? – hebegett, habogott Ila. A tiszteletes belefúrta a tekintetét Ila szemébe, és azt mondta:

– Nem postán érkezett. Valaki elhozta Hollandiából, maguknak.

Ila leroskadt egy székre az asztal mellett, és azt dadogta:

– Talán még jókor... Most kell a jövő héten bemenni egy újabb műtetre a férjemnek... már így is csak fél tüdeje van, a többit el kellett távolítani... talán így nem kell műteni...

– Mindeddig megsegített minket az Úr! Reménykedjünk... – válaszolta a tiszteletes, majd azt mondta – van a csomagban levél is, úgy értesültem. Abból mindent megtudnak a jövőre nézve. Ila aggodalmasan nézett:

– Nem tudunk annyira németül sem én, sem a férjem, hogy rendesen megértsük a levelet. A bemutatkozó levelet is kész kaland volt lefordíttatni. Nem tudom most mi lesz...

A tiszteletes felnyitott egy nagy, bőrkötésű könyvet, sokáig lapozgatott benne, majd egy darab papírt keresett, ráírt valamit, és Ilának nyújtotta:

– A hölgy német tanárnő volt. Még otthon most is ad német órákat, és fordít is. Csekély tiszteletdíj fejében lefordítja a levelet. Keresse fel. Ha önök akarnak levelet küldeni Hollandiába, azt is szívesen lefordítja.

Azzal felsegítette Ilát a székről, és kikísérte a parókiáról.

A gyógyszeres csomagban küldött levélben azt írták a hollandok, hogy felvették a kapcsolatot más mentor családokkal, akik Magyarországon és Erdélyben vállaltak segítő missziót magyar családokkal, és tapasztalatot cseréltek velük. Ezután nem fognak nagy csomagot küldeni, hanem csak egyetlen dolgot küldenek egyszerre, mellé valami apróságot, amiért nem kár, ha eltűnik. Azt az egy dolgot nem lehet kivenni a csomagból, és minden csomagot sem lehet mindig eltüntetni. Ha ruhát küldenek, azt majd ki kell mosni, mert ők összepiszkolva teszik be a csomagba, hogy ne vegyék ki belőle. Mindig ráírják a csomagra, hogy erősen használt ruhák vannak benne, és a címkét is kivágják a ruhákból, hogy ne látsszon meg, hogy újak. Kicsit össze is fogják gyűrni őket. Ezzel a módszerrel vámot sem kell fizetniük, és megkapják a küldemények nagy részét. Ha még kell gyógyszert küldeni, azt mindig a református egyházon keresztül fogják eljuttatni.

Ezen a módon a csomagok nyolcvan százaléka megérkezett, a többi nyomtalanul eltűnt az elmúlt egy évben. Csak Mamuska zsörtölődött minden felbontott csomag láttán:

– Még hogy valami apróság, amiért nem kár, ha eltűnik... Nem tudják a hollandok elképzelni sem, hogy nekünk ez itt milyen nagy baj, és nagy kár...

-1961. november 15. szerda-

Jutka délutános volt az iskolában, a novemberi sötétségben már egyedül kelt át az úttesten, hazafelé az iskolából. Amikor beszaladt a kapun, a kihalt ház mély udvarán visszhangot keltettek a léptei. Ilyenkor már minden lakó csukva tartotta az udvarra néző ajtaját, ablakát, őrizte azt a kis meleget, amit a konyhai tűzhelyek, vagy a szobákban lévő kis vaskályhák adtak. Az ajtókat, ablakokat elfüggönyözték, hogy ne lehessen belátni a sötétségből a gyenge égők által megvilágított lakásokba.

A kislány felszaladt a pár lépcsőn, és ahogy kopogásra emelte a kezét benézett az ütött kopott, kétszárnyú bejárati ajtó osztott üveglakán. A legtöbb ablakszemnek még a háború előttről megmaradt mintás üvege volt, de néhány kitörött ablakszemet alul sima üveggel pótoltak, ott kukucskált be. A kopogtatásra emelt keze lehanyatlott, és földbe gyökerezett a lába a látványtól. A lakásban minden lámpa égett, minden ajtó nyitva volt, és a szobák között tologatták a bútorokat. Éppen belátott Mamuskáék nagy szobájába a kitárt kétszárnyú szobaajtón keresztül, ahol az apja éppen Mariska szekrényének feszült a vállával,

és toltá át a másik, fürdőszobából nyíló szobába, ahol eddig a szülei laktak Gabikával. A szekrény lábai fülsértően csikorogtak a megfeketedett parkettán. Mamuska, a karján egy halom kabáttal és kosztümmel, ott tipródott a veje mögött, várva, hogy a szekrény célba érjen.

– Szóval ezért nem jött ma elélem Mamuska – gondolta Jutka. Mamuska még mindig meg szokta őt várni az iskola előtt, a tanítás végén. Főleg télen, a sötétben. Olyankor Jutka sebtében elmondta neki, hogy mi történt az iskolában. Mamuska meg beszámolt az otthoni fejleményekről: ki van otthon, éppen milyen a hangulat, kinek van baja kivel, és tanácsokat adott neki, hogyan kerülje el azt, hogy a civakodó felnőttek rajta vezessék le az indulataikat. Sokszor a nagymamája háta mögött surrant be a szobába, hogy ne is vegyék őt észre, ha túl puszkaporos volt a hangulat. Ami gyakran megesett, mert nyolc ember, három család osztozott a közös helyiségeken. Ezek használata volt a viták leggyakoribb forrása. Ki mikor főz, mos, fürdik, mert bárki, bármikor csinálta ezeket, a többieknek biztosan útjában volt. A közös helyiségek takarítása volt a másik, amin vég nélkül tudtak veszekedni az asszonyok. Igazából senki nem szerette ezeket takarítani, főleg azért, mert Zsuzsa mindig kihúzta magát belőle, és Jutkára toltá a takarítást, amihez ő még túl fiatal volt, így a néneji végezték el helyette is. Nem is volt nagy tisztaság ezekben a helyiségekben, de nem is csoda, mert otthon is mindenki azt a cipőt viselte, amiben az utcán is járt. A sokat látott lábtörlő csak némi sarat vett le a cipőkről, a többi koszt mind behordták a lakásba. Néha valaki felsöpört egy nem túl tiszta cirok seprővel, máskor Mariska térdén csúszva felmosott egy vödör lúgos, szappanos vízzel, de olyan hamar piszkos lett újra a kő, hogy nem látta értelmét túl gyakran megcsinálni.

Ahogy Jutka befelé kukucskálva próbálta kitalálni, hogy mi folyik odabenn, egyszer csak hirtelen kinyílt az ajtó. Ila állt a küszöbön, a kezében cigarettával. Mind a ketten visszahőköltek egy pillanatra, a másik hirtelen felbukkanásától, de aztán elnevették magukat.

– Gyere csak be! Megfázol idekinn álldogálni! – húzta be az ajtón a nénje a gyereket, s ugyanazzal a mozdulattal már be is toltá a bejárati ajtó melletti cselédszobába.

– Add csak ide a kabátodat, majd én felakasztom az előszobában! Te maradj itt, a mi szobánkban, amíg lezajlik a költözés, csak útban lennél! – rendelkezett Ila, aztán kivitte a kabátot és visszajött.

– Anyáék elköltöznek? – kérdezte reménykedve a gyerek.

– Hát nem éppen el, inkább átköltöznek – válaszolta a nénje – anyádék szobát cserélnék Manciékkal. Apádnak elfogadták valami újítását a gyárban, és kapott őt

ezer forintot. Felajánlotta Anyámnak meg a Mancinak, hogy nekik adja, ha szobát cserélnek velük. Most éppen azt csinálják.

– Akkor ők laknak majd a mi szobáinkban? Mamuskáék meg anyáék szobájában? Azért tologatják a bútorokat?

– Okos kislány! – felelte Ila.

– És, és, és én velem mi lesz? Én, én hol fogok lakni? – dadogott Jutka az aggodalomtól.

– Mit szeretnél? Hogy legyen? – kérdezte a nénje, pedig tudta rá a választ.

– Mamuskáékkal szeretnék egy szobában lenni – suttogta a kislány.

– Akkor jó, mert elsőnek a te sezlodont vitték át, az került az ablak alá – mosolygott rá Ila. – Éhes vagy?

– Ühüm – morogta a kislány, és Ila kiment, hogy hozzon valami harapni valót.

Jutka üldögélt a parányi szobában, ahol a nagybátyja élt a feleségével. A szobaajtó elfoglalta szinte az egész falat az egyik oldalon, már a keskeny ruhásszekrény oldala is belelógott az ajtónyílásba, ugyanúgy ahogyan a szemben vele álló kis komód oldala. A kettő között éppen csak annyi hely volt, hogy be lehetett jönni. A szekrény mellett egy vaskályha állt. A szekrény és a kályha között vastag, sűrű azbesztlapok voltak, hogy a szekrény meg ne gyulladjon a kályhától. Szemben a kiskomód mellett állt egy parányi kerek asztalka, oldalán két karcsú székkal. Az ajtóval szemben lévő falon egy nem túl széles heverő volt, azon aludtak a nagybátyjék. Ennyiből állt a szoba berendezése. A heverőn mindig ott volt az ágynemű, mert nem volt hová elrakni. A földön egy kis rongyszőnyeg takarta a padlót. Csak a cselédszobában volt padló, az utcai három szoba parkettás volt.

Ila visszatért egy kistányérral a konyhából. A tányéron egy darab üres kenyér, és egy szelet füstölt tea szalonna volt. Jutka nem szerette ezt a nehéz ételt, de jobb híján megette a kenyérrel a szalonna felét, aztán megköszönte Ilának a vacsorát, elővette az iskolatáskájából az olvasókönyvét, és unalmában újra olvasta az ezerszer olvasott történeteket. Ila leült a másik székre, rágyújtott egy cigarettára, és az Esti Hírlapot olvasta. Egyszer csak felnézett az újságból, egy nagy füstfelhőt eresztett ki a szájából, majd rámosolygott a kislányra:

– Most jut eszembe! Van itt neked valami – azzal a komód tetejéről levett néhány levélbélyeget. Az egyiket gyerekek szánkóztak, a másikon egy felékszerezett nő arca volt, aki diadémot viselt a fején.

– Írtak a hollandok? – kérdezte Jutka, aki szorgalmasan elkérte minden levelük bélyegét, és egy holland kávé dobozban gyűjtötte őket. Ila bólogatott:

– Írtak. Még tegnap jött a levél, mára fordította le a tanárnő – sóhajtozott Ila, aki máskor mindig ragyogva mesélte a levelek tartalmát.

– Mi a baj? – aggodalmaskodott a kislány. Nem küldenek több csomagot?

– Rosszabb, sokkal rosszabb. Meg akarnak látogatni minket! Azt tervezik, hogy jövő nyáron eljönnek Magyarországra. Hogy fogunk kimászni a hazugságból, amivel évek óta traktáljuk őket? A bőr lesül a képemről. – Kicsit hallgatott, aztán felemelkedett a székről.

– Na, megnézem, hogy áll a bál, elkészültek-e a szobacserével.

Pár perc múlva visszajött, és bólogatva mondta:

– Na, most gyorsan! Anyádék éppen a konyhában esznek. Gyors pisilés, macskamosdás, azután iszkiri be Manciékhoz. El ne felejtsd, hogy a fürdőszobából hozzájuk menj be. Nehogy megszokásból a régi szobába menj, még Zsuzsának eszébe jut valami...

Jutka lecsúszott a székről. A cselédszoba melletti vécében elintézte a dolgát, aztán a mellette lévő fürdőben megmosta a kezét, arcát, majd benyitott a fürdőszobából nyíló szobába. Mamuska, és Mariska a szekrényekbe pakoltak be. A földön heverő könyvektől, ruháktól ágyneműktől szinte lépni sem lehetett. A nagymamája rámosolygott a kislányra, és intett:

– Gyere csillagom! Neked már megágyaztam – az ablak alatt lévő keskeny sezlon felé intett – erre a székre itt leteheted a ruháidat. Ott az ágyadon a pizsamád.

Jutka megpuszilta a nagymamáját, és a nagynénjét, pizsamára vetkőzött, és bebújt az ágyába. Fura volt, hogy a sezlon már nem annak a két ágynak a végében áll, amiben a nagymamája, meg a nagynénje aludt, hanem az ablak alatt. A kislány az oldalára feküdt, hogy lássa a pakolászást, és azon gondolkodott mi mindent hoznak majd a hollandok, ha eljönnek. Nem értette, hogy Ila miért mondta, hogy ez rossz lesz. Majd nem lesznek sokat a napon és nem sül le a bőr a képükről – gondolta, és lecsukódott a szeme.

-1962. február 11. vasárnap-

Ezen a napon, a szobacsere után nem sokkal, egy téli megfázás ürügyén Jutkát átparancsolta a saját szobájukba Zsuzsa, azzal a kijelentéssel, hogy majd ő ápolja. Az ápolásból ugyan nem sok lett, mert másnap dolgozni ment, de ragaszkodott hozzá, hogy Jutka náluk legyen. Ugyan aludnia sem volt hol, mert Mariska nem adta oda a hűgának a sezlont, amin eddig Jutka aludt, azt remélve, ha Zsuzsa gyógyultnak nyilvánítja, akkor majd visszamehet hozzájuk a kislány.

Azonban nem így lett. Zsuzsa inkább Gabika kiságyába fektette be Jutkát, ahonnan már térdig kilógott a lába. Ráparancsolt a gyerekekre, hogy húzza össze magát, és ne mocorogjon. A kis hűgát meg befektette maguk közé a kihúzható rekamiéra. Hetekig gyötrődött Jutka a pirinyó ágyban, még végül az apja vetett véget a szenvedéseinek, akinek elege lett a közöttük fekvő Gabikából. Haza cipelt valahonnan egy kidobott, rozsdás, vastag drótból álló ágysodronyt, amit két fából ácsolt, régi, megfeketedett festőbakra ráállított, és a sodronyra rátett egy piszkos, sárga, elvékonyodott huzatú szalmazsákot, ami úgy szúrt, mintha nem is szalmával, hanem szöggel lenne megtöltve. Zsuzsa kölcsönkért Mariskától – a soha vissza nem adásra – két lepedőt a tákolmányra, és ezen kellett aludnia Jutkának a kis szobában. A szülők hencsernek nevezték a borzalmas fekhelyet, amire óvatosan kellett leülni, vagy lefeküdni, mert hirtelen mozdulatra a festőbakok – amikre nem volt rárögzítve a sodrony – feldőltek, és hatalmas csattanással összeomlott az egész.

Jani mindjárt Gabika rácsos ágyát is átvitte a kis szobába, és a hencser végébe tette, ezután itt aludtak a lányok. Jutka eleinte könyörgött Mamuskának és Mariskának, hogy hagy mehesse vissza a sezlontra hozzájuk, de a nagymamája és a nagynénje tehetetlenül tárta szét a karját, mert Zsuzsa a sokadik rábeszélés után is hajthatatlan volt. Jutka náluk marad, az ő gyerekük. Nem akarta, hogy másnak is beleszólása legyen abba, hogy – a hollandok által – Jutka részére küldött holmiknak mi lesz a sorsa. No meg már hasznát is tudta venni a kislánynak. Majd ő megneveli! – gondolta. Alaposan elkapatta ezt a gyereket az anyja meg a nővére, a sógornőjével karöltve. Csak a játék, meg a jövés-menés, viháncolás... Ideje rácba szedni!

A kislány egy darabig sínylődött a borzalmas szalmazsákon, aztán Ila valahonnan szerzett rá három keskeny, használt lószőr matracot, amikből a szakadt huzaton itt-ott kilógott a tömés, de közel sem szúrt annyira, mint a szalmazsák, amiben – mivel nem volt rendesen megtömve szalmával – mindig egy gödör keletkezett a kislány alatt. Így végül csak a szalmazsák ócska, vékony vásznán aludt, a kemény

sodronyon. Amitől csupa kék-zöld folt volt a teste, a tornaórán az iskolában szégyellt levetközni.

Iláék a cserét a szalmazsákról a matracra, akkor csinálták meg, amikor a szülők dolgoztak, s mire hazaértek - a szalmazsákokat és annak tartalmát eltűzelték az egyik kályhában. Így már szó sem lehetett róla, hogy Jutka továbbra is azon aludjon.

A tíz éves Jutka élete nagyon megváltozott, az anyja keze alatt komoly segítség lett. Mindennap bevásárolt, kihamuzta a két szobában a kályhákat, és mire hazajöttek a szülők a munkából, addigra begyújtott. Ehhez a ház pincéjében levő tüzelőtárolóból kellett felhozni a fát és a szenet, amihez Jutka még kicsi és gyenge volt. Mariska ment le vele a patkányoktól hemzsegő pincébe, összevágta a fát gyújtósnak, és megrakta a szeneskannát. Felcipelte a gyerek helyett és segített neki begyújtani, hogy megkímélje őt a veréstől, amit kapott, ha nem volt jó meleg a szobákban, amire a szülei hazaértek.

Jutka dolga lett kipucolni a család cipőit, anélkül, hogy Zsuzsa megmutatta volna, hogyan kell azt csinálnia. Az első verés után, amikor a cipők nem ragyogtak, Ila mutatta meg a kislánynak hogyan kell a cipőket kitisztítani. Valahogy azóta amióta Jutka dolga lett a cipőpucolás, mindnek tipp-toppnak kellett lennie, míg addig csak hébe-hóba, ünnepre voltak kitisztítva.

Gabika is Jutka dolga lett, ő hozta el délután az óvodából, ő vitte el vasárnap ebéd után sétálni a kishúgát, amikor a szülei lepihentek. Nem volt szabad neki négy óra előtt hazavinni, bár nem volt karórája, hogy meg tudja állapítani mennyi az idő. Az utcán a járókelőktől kérdezte meg, hogy hány óra van. Ha esett, ha fűjt, a sétának meg kellett lenni. Sokszor lent a földalattiban a peronon, a padon üldögéltek, ha szakadt az eső az utcán. Jutka mindenfélét mesélt a kishúgának, amiket olvasott, vagy csak kitalált, hogy jobban teljék az idő. Amikor jó idő volt, akkor nem volt gond, elsétálgattak, eljátszottak a játszótéren, csak ha esett az eső, vagy a hó, és ha nagy hideg volt, akkor került sok fejtörésbe a kislánynak, hogy mit csináljanak Gabikával.

Az volt a legjobb, amikor Mamuska már vasárnap délelőtt elvitte a lányokat a Rákosszentmihályon lakó fiához, és a menyéhez. Egész nap ott voltak, játszottak az unokatestvéreikkel, és a nagybátyja felesége, Rózsika néni, olyan szeretettel fogadta mindig őket, mintha csak előre tudta volna, hogy mennek. Pedig váratlanul állítottak be hozzájuk, hiszen sem nekik, sem Rózsika néniéknek nem volt telefonjuk. Azért mindig került az ebédből az ő tányérjukra is, és desszertként felbontottak egy üveg befőttet a gyerekeknek és felnőtteknek. A befőtthez valók a kertben teremtek meg, és Rózsika néni főzte be a nyáron őket. Ezeken a napokon csak este értek haza, egész nap nem is látták a szüleiket.

Jutkának kellett elcipelni a család szennyes ruháit a Benczúr utcában lévő mosodába, ahol Rózsika néni dolgozott, és elmenni a tiszta ruhákért. Általában Ilát kérte meg, hogy menjen el vele, mert a nehéz szatyrot csak a földön húzva tudta volna elvonszolni odáig. Ila meg ment, segített, szánakozva nézte a vékony kislányt, aki már nem játszott az udvaron a többi gyerekekkel. Amikor nem tanult, akkor Zsuzsa által kirótt feladatokat csinálta vég nélkül. Ő takarított, bár csak úgy tudta letörölni a port, ha odahúzott egy széket, és ráállt. Így érte csak el a tálalószekrény polcát, vagy a nagy asztal közepét, a kiságy túloldalát. A partvis is túl nagy volt neki, amivel össze kellett söpörnie a két szobában, de hősiesen küzdött vele. Mire az anyja hazajött mindennek meg kellett lennie. Zsuzsa körülnézett, és ha valamiben hibát talált, kiosztott pár pofont a kislánynak, aztán belekuporodott egy regénnyel az összecsucott rekamié sarkába, és egész este olvasott.

Mariska eleinte nem nyugodott bele, hogy a húga olyan feladatokat bíz Jutkára, amit az még nem tud megcsinálni. Ott fagyoskodott vele az utcán, amikor elfogyott Zsuzsáék tüzelője, és a húga a gyerekre bízta a TÜZÉP telepről hozott szén átvételét. Jutka még olyan alacsony volt, hogy fel sem látott a tüzelő szállító lovas kocsira, hogy mindent lerakodnak-e róla. A járdán lévő mázsálóra rátett szénnel megrakott nagy háti kosarak lemérését sem tudta egy gyerek követni, nem is ismerte a mázsáló beosztását, és fogalma sem volt róla, hogy a kosár súlyát le kellene vonni a lemért szén mennyiségéből. A szénporral borított, fekete szénlehordók, akik lecipelték kosarakban a pincébe a szenet, félelmetesek voltak egy kisgyereknek, viszont minden alkalmat megragadtak, hogy becsapják. Mariska kiabált – Jutka helyett – velük, hogy ne rövidítsék meg:

– Rendesen mérje meg azt a kosarat! Nem a nyolcadik kosár ez csak a hetedik! Tessék a maradékot is lepakolni, az is fizetve van!

Amikor lekerült a szén a pincébe, ő adott borravalót a szeneseknek, a saját pénzéből, akik fenyegetően körülállták őket, és követelték a borravalót, hiszen halálra dolgozták magukat, és miattuk nyelték a szénport.

Este aztán, amikor Zsuzsa megverte a kislányt, mert az nem tudott jól befűteni a még nedves szénnel a kályhába, és visszament a füst a szobába, látni is alig lehetett a gomolygó fekete füstpamacsoktól, átment hozzá, és felelősségre vonta, hogy mégis mi a frászt akar egy kisgyerektől, miért használja cselédnek? Éppen a legrosszabbkor, a szóváltás kellős közepén ért haza Jani, és a sógornőjét egyszerűen kilökte a szobából, bezárta az ajtót, és iszonyatosan megverte Jutkát, hogy mindig miatta van a családi perpatvar.

Ettől kezdve senki egyetlen szót sem mert szólani, Zsuzsának és Janinak a gyerekekkel kapcsolatban, mert mindenért a kislányt büntették meg. Inkább

segítettek Jutkának ahol tudtak, és falaztak neki, ha elment az osztálytársaihoz, hogy egy kicsit velük is lehessen. Annyi kisdobos őrsgyűlésre, rajgyűlésre, meg karénekre senki nem járt, mint amivel őt mentették ki a nénjei és a nagymamája a végeláthatatlan otthoni feladatok alól.

Ila feje nem csak Jutka miatt fájt. Már hónapok óta nem aludt jól. Éjjel álmatlanul hevert az ágyban, és emésztette az aggodalom. Mi lesz, ha bekövetkezik az a helyzet, amire a hollandoknak írt bemutatkozó levél időpontjában még úgy látszott, hogy semmi esély sincsen, és nem is lesz soha? Mi lesz, ha valóban eljönnek látogatóba hozzájuk a hollandok?

Ansz és Kész, akik patronálják őket, már az idén nyárra tervezte, hogy eljönnek, de most nem kapták meg a beutazási engedélyt a magyar hatóságoktól. Ugyanis a magánautóval beutazó külföldiek csak előre egyeztetett időpontban, konvojban léphettek be az országba. A hegyeshalmi határátkelőnél a magyar hatóságok rendelete szerint, kíséret kaptak az IBUSZ-tól, és csak az előre meghatározott útvonalon közlekedhettek az országban. Kijelölt szállásokon aludhattak, és a kísérelővel haladva látogathatták végig az országban, a programban szereplő helyeket. Kevés ilyen csoport indult, mert a hatóságok hamarabb engedélyezték, ha inkább busszal érkeztek a nyugati vendégek. Azt sokkal egyszerűbb volt átvizsgálni, a programokat vezetni, az utasokat terelgetni a Halászbástyához, Bazilikához, Parlamenthez, a Hősök-terére, a Széchenyi- vagy a Gellért fürdőhöz. A vidéki kirándulásokat is egyszerűbb volt megejteni busszal Visegrádra, a Duna-kanyarba, vagy Balatonra, a Hortobágyra.

Az első levélnél, amiben megírták, hogy ide utaznak látogatni, Zsuzsa még bizakodóan kijelentette, hogy ilyen feltételekkel biztosan nem akarnak majd eljönni a hollandok Magyarországra, és felesleges rettegni azon, ami soha nem fog megtörténni.

-1964. július 16. csütörtök-

Anszék még tavalyelőtt jelentkeztek egy magánautós beutazásra, Magyarországra, de csak az idén fértek bele a megszabott keretbe. Tavasztól már egymás után érkeztek tőlük a lelkes levelek Iláéknak, amikben megírták, hogy mikor jönnek, mi lesz a programjuk, és mikor tudnak majd időt szakítani Budapest megnézése közben, hogy meglátogathassák a családot.

Ila amellet kardoskodott, hogy mielőtt elindulnak a hollandok, meg kell írni nekik az igazságot, hogy nem az övék a gyerekek. Zsuzsa lehurrogtá őt, azzal érvelve, hogy már rég befizettek erre az útra, megvették az ajándékokat a családnak, nem lehet most ezzel előjönni. A sógornők szinte mindennap hajba kaptak valamin, de az igazi ok, amiért mindig hibát találtak egymás minden dolgában, az a hollandoknak írt hazugság volt, ami most ki fog derülni.

Az asszonyok az udvari kis erkélyen üldögélve vitatták meg szinte minden nap, hogy hogyan kellene megoldani ezt a kínos helyzetet. Mit fognak majd szólni a hollandok, ha rájönnek, hogy végig hazudtak nekik a lányokról? Egy hónappal ezelőtt, amikor már vészesen közeledett a látogatás időpontja Zsuzsa leintette Ilát, aki csakis ezen rágódott:

– Ugyan miért jönnének rá? Egy kukkot sem beszélnek magyarul, csak azt tudják, amit mi elmondunk nekik.

– Magyarul nem tudnak, de nem vakok – replikázott Ila – látják majd, hogy a lányok nem velünk élnek, hanem veletek.

– Igaz, hogy nálunk vannak a lányok, de majd azt mondjuk, hogy csak azért, mert nálatok nem férnek el – javasolta Zsuzsa Ilának.

Nem szeretett volna lemondani a csomagokról. Az addigiak nagy részére is igényt tartott, azzal a felkiáltással, hogy a lányoknak is küldték a hollandok. Igyekezett mindenből lefölni a javát, és a gyerekeknek küldött dolgokat a sajátjaként kezelte. Sokszor eladta a munkahelyén a holmikat, amit a csomagban a nekik küldtek. Amikor Ila felelősségre vonta, csak nevetett:

– Mi közöd van neked ehhez? Talán te szülted őket? Enyéme a lányok, és a holmijukkal is én rendelkezem.

Most sem bírta megállni, hogy ne szúrjon egyet gonoszul a sógornőjén:

– A hollandok megértik, hogy ti betegek és koldus szegények vagytok, és mi segítünk nektek felnevelni őket. Helyet adunk nekik, és gondoskodunk róluk, amit ti nem tudtok.

Ila csak hápogott a felháborodástól:

– Na, szépen vagyunk! Még a végén ti vagytok a jó emberek, és mi a rosszak. Minek is hallgattam rád, hogy írjam meg a hollandoknak, hogy a lányok a mi gyerekeink...

– Ami megtörtént, az megtörtént, most már nem lehet változtatni rajta! – jelentette ki fensőbbbségesen Zsuzsa – jobb, ha nem okoskods, mert csak magadat égeted.

Ila ugyan nem helyeselte, hogy az egyik hazugságot, amit a hollandokkal elhitettek, egy másik hazugsággal tetézzék, de végül arra jutott, hogy ha nem akarja megbántani ezt a jó szándékú, rendes családot, akkor még ez a legjobb megoldás. Haladéktalanul meg is íratta a hollandoknak, hogy hely hiányában Jutka és Gabika a férje hűgánál és annak férjénél alszanak. Attól tartott, hogy személyesen nem tudják majd elmagyarázni nekik, ha itt lesznek.

Ezen a reggelen már korán felkelt az egész család. Zsuzsa és Jani elmentek dolgozni, de Pepi mára szabadságot vett ki, és kint várakozott már egy órával a megbeszélrt időpont előtt a kapu előtt, az utcán. Ott akarta fogadni a hollandokat, és bekísérni őket. A konyhából a nagy asztalt már tegnap délután becipeltek Mamuskáék szobájába, mert nem a sivar konyhában akartak teríteni a vendégeknek.

Eredetileg Zsuzsáék nagy szobájában szerették volna vendégül látni a hollandokat, ahol kényelmesen elfértek volna, de ők hallani sem akartak róla. Nekik semmi közük ehhez a látogatáshoz, oldják meg Iláék ahogy tudják – jelentette ki Jani, Zsuzsa meg buzgón bólogatott. Végül azért azt megengedték, hogy a nagy konyhaasztalt az ő szobájukon keresztül vigyék be Mamuskáékhoz, mert a fürdőszobába nyíló keskeny tapétaajtón nem fért be. Aztán Jani a nagy tálalószekrényt a két szobát összekötő ajtó elé tolta náluk, ma reggel meg kulcsra zárták a szobájuk előszobába nyíló ajtaját, még a lányok sem tudtak bemenni. Mamuskáék szobájában egy gombostűt nem lehetett leejteni, miután az asztalt körbe rakták székekkel.

Ans és Kész ugyanis reggelire jöttek hozzájuk. Csak így tudták megoldani a látogatást, hogy nem a csoporttal reggeliztek a szállodában, hanem ott a reggelit kihagyták, és ez idő alatt meglátogatták őket.

Már az is nagy izgalmat okozott, hogy hová tudnák leültetni a vendégeket a reggelihez, az még nagyobb izgalmat okozott, hogy mit is tegyenek az asztalra. Végül Ila a házmesternétől – aki busás kamat ellenében kisebb kölcsönöket folyósított a hozzáfutóknak – kért kölcsön száz forintot. Majd amikor a nyugdíját megkapja, akkor kell megadnia kétszáz forintot a tartozás fejében, mert ennyiről kellett kötelezvényt aláírnia. Úgy szólt a papír, mintha kétszáz forintot kapott volna kölcsön. Sokakat kíségtett ily módon a házmesterné, nem csoda, hogy szép kis telkük volt a Duna-kanyarban, ott töltötték a férjével a hétvégéket.

A kölcsönkért pénzből Ila olyan dolgokat vásárolt, amik különlegességnek számítottak náluk. Vaját vett, turista szalámit, jó minőségű kakaót, kávét, a kávéhoz tejszínt, teát, a teához igazi citromot, fehér kenyeret, ementáli sajtot, mézet, lekvárt. Rózsika nénitől – a mosodából – kölcsönkapott egy szép damaszt abroszt, amivel letakarták a lepattogzott festésű, szürke, repedezett eternit lappal

fedett konyhaasztalt. Összeszedték a legkevésbé csorba tányérokat, bögréket, poharakat, igyekeztek szépen megteríteni. Rózsika néni paprikát, paradicsomot hozott Ilának a kertjéből. Mariskával mindent szépen felszeleteltek, elrendeztek a tányérokon, a két kislány ámulva nézte a feltálalt lakomát.

Ők új blúzt kaptak a nagy alkalomra. Az anyagot Ila vette hozzá leértékelve, és az egyik asszony varrta meg, akinek volt varrógépe a házban. Kis apró piros virágok voltak a két egyforma, fehér blúzon, és mind a ketten az iskolai sötétkék rakott szoknyájukat viselték hozzá.

Az izgalom a tetőfokára hágott, amikor Mariska – aki ki-kiszaladt Pepihez az utcára – azzal futott be a kapunk, hogy:

– Jönnék! Jönnék!

Ila még gyorsan megigazította a kislányok hajában a fehér masnikat, aztán mindannyian felsorakoztak az előszobában, ahová kisvártatva beterelte Pepi a holland vendégeket.

Ans és Kész pont úgy nézett ki, ahogyan az általuk küldött fényképeken. Ans magas, erőteljes testalkatú, csinos nő volt, egy elegáns, csíkos nyári ruhát viselt, piros szandállal. Világosbarna haját magasra fésült kontyban hordta, kék szeme elkerekedett, amikor meglátta a fogadásukra felsorakozott népes családot. Kész kicsit alacsonyabb volt, mint a felesége, nagyon sok dioptriás szemüveget hordott és néhány forradás volt az arcán, amik a fényképeken nem látszottak. Neki is barna haja volt, ami már erősen ritkult, és sebesen ide-oda járó kék szeme, az erős szemüveg mögött. Egy szép sötétkék öltöny volt rajta, hófehér inggel, csillogó fekete cipővel. Bár a családból mindenki felvette a tiszteletükre a legjobb ruháját, ugyancsak ágról szakadtaknak néztek ki a vendégeik mellett.

Pepi sorban bemutatta őket:

– Meine Frau, Helena – mutatott Ilára, aki Anszt megpuszilta, Késznek mosolyogva kezét nyújtott.

– Meine Mutter – mutatott Mamuskára, aki hatalmas lendülettel magához ölelte először Anszt, majd Készt – Az Isten áldja meg magukat a jószágukért – mondta nekik magyarul. A vendégek meglepődtek a különös üdvözlésen, de elmosolyodtak

– Meine Schwester, Mary – mutatott Mariskára, aki Ilát utánozva köszöntötte a látogatókat.

– Die Mädchen Jutka und Gabika – mutatta be a kislányokat, akik Ila útmutatása szerint, félénken megpuszilták az idegeneket.

A bemutatás után Pepi előre ment, és a megdöbbszent vendégeket betelerlte a fürdőszobába, majd onnan Mamuskáék zsúfolt szobájába. A lányok átmásztak az asztal alatt, hogy a túloldalon le tudjanak ülni a nekik kijelölt székekre, Pepi átrendezgette a székeket, amíg beküzdötte magát melléjük, majd Mariska ismételte meg a mutatványt. Mamuska és a vendégek az ajtó felőli oldalon ültek le az asztalhoz, Ila pedig behozta a teát, kakaót, kávét a konyhából, és feltálalta az asztalnál ülőknek. Kitöltötte ki mit kért. Jutka és Gabika kakaót kért, és fülig ért a szájuk. Mamuska a tea fölött önálló társalgásba kezdett. Megfogta a mellette ülő Ansz kezét, majd magára mutatott, és jelentőség teljesen azt mondta:

– Omama!

Ansz bólíntott, mosolygott, majd az arca elkomorult, ahogyan szétnézett az asztalnál. Mindenki a szendvicse elkészítésével volt elfoglalva, éppen vajzták a kenyérüket. Ansz egyszer csak felpattant a székéről, kivette Mamuska kezéből a megvajazott kenyérszeletet, felemelte a jobb keze mutatóujját, és azt mondta:

– Nein, nein, nicht gut! – azzal elkezdte lekaparni a vaját a késsel a kenyérről – das ist viel – magyarázta, majd a késéről visszakente a lekapart vaját a vajás kistányérra.

Ila az ajtóban állva elvörösödött, mindenki más kérdően nézett Pepire, aki egy kényszeredett mosollyal az arcán így szólt:

– Sok a vaj a kenyéren, kaparjátok le – azzal példát mutatott, hogy mit kell csinálni. Az egész család szorgalmasan kaparta a vaját a kenyérről, és kente vissza a vajás kistányérra, amíg szinte nem is volt vaj a kenyérükön.

Ansz elégedetten leült, Mamuska visszakapta a kenyérét, és két szelet turista szalámit tett a tetejére. Ansz újra talpon termett, és megint megszerezte Mamuska kenyérét.

– Nein, nein, nicht gut! – azzal levette az egyik szelet szalámit a kenyérről. A másikat ketté vágta, és szépen elhelyezte a kenyéren, hogy a közepén legyenek a darabok. Aztán visszaadta a kenyeret Mamuskának, és elégedetten látta, hogy mindenki úgy készíti el a szendvicset, ahogyan ő megmutatta. Mamuska nem hagyta magát, megfogta Ansz kezét, majd magára mutatott, és jelentőség teljesen újra azt mondta:

– Omama!

Ansz rámosolygott, majd enni kezdett. Csak egyetlen, szinte vajnélküli szendvicset, a félbevágott szalámmal, egy csésze teát, és hozzá egy szintén láthatatlan mennyiségű vajjal és lekvárral megkent újabb szendvicset fogyasztott. Közben az orra alatt dörmögte, hogy:

– Brot ist zu dick!

Pepi fordított:

– Túl vastagra van vágva a kenyér.

Mindenki Ansz utánozta, senki nem evett udvariasságból sem többet, sem mást, mint amennyit ő reggelizett, és amennyit a férje tányérjára is tett. Csak Jutka és Gabika ivott kakaót. Gabika szerette volna kipróbálni, hogy milyen lehet a kakaó tejszínhabbal, ami a kávéhoz volt feltéve az asztalra, de Ila azt mondta, hogy nem lehet. Amíg a felnőttek kávéztak, Ila kiküldte őket az előszobába, hogy ott várjanak.

Aztán jött a meglepetés! A két kislány hinni sem akarta, hogy ők most autózni fognak. Az egész ház kinn állt a gangon – már akik éppen otthon voltak – amikor a hollandok befejezték a reggelit. Azután a vendégek bekukkantottak Iláék szobájába, és a konyhába, majd elbúcsúztak Mamuskától és Mariskától. Addigra már az egész házban futótűzként elterjedt a hír, hogy a földszint négyben külföldiek vannak látogatóban, akiknek az autója a ház kapuja előtt áll. Kint az utcán is volt egy kisebb csoportosulás az autó körül, amire Iláék – kézen fogva a lányokkal – kísértáltak az utcára. A bámészkodók nagy szemekkel nézték, ahogy Ansz beült a vezető ülésbe, előre mellé beült Kész, majd Ila és Pepi beszálltak hátra, és az ölükbe vették a lányokat.

Kigördültek a ház elől, a kislányok először életükben ültek autóban, még lélegezni is szinte elfelejtettek. Kész a zsebében matatott, és a kezében felmutatott két egykockás pici csokit. Ila Jutka fülébe súgta:

– Mondd, hogy bitte csokolad – Jutka engedelmesen utána mondta:

– Bitte csokolad – Kész nevetett, és hátra adott egy csoki kockát Jutkának, aki rögtön bontogatni kezdte a papírból. Gabika is felbátorodott, kijelentette, hogy:

– Bitte csokolad – amire ő is megkapta a csokiját.

Autózni, és közben csokit majszolni... A kislányok áhítatosan néztek ki az autó ablakán. Végig gurultak a Népköztársaság útján, majd át a Lánchídon, aztán a rakparton elautóztak a Gellért-hegyig, ahol felmentek autóval egészen a Citadelláig.

Szép, verőfényes idő volt, a város ott hevert a lábuk előtt. Kész egy fényképezőgépet vett ki a csomagtartóból, és fényképet készített a többiekről a Felszabadulási emlékmű szovjet katonát ábrázoló szobra előtt. Ila és Pepi, Ansz mellett álltak, előttük a napfényben hunyorgó, két egyformán öltöztetett kislánnyal. Később Iláék is kaptak ebből a fényképből Anszéktól.

Itt, a Citadellánál kellett találkozniuk a csoportjukkal a hollandoknak. Lassan el is kezdtek szállingózni az autó konvojhoz tartozók, így ők is elköszöntek a családtól. Búcsúzóul Kész, mint egy varázsló, két narancsot húzott elő a zsebéből, és a kislányoknak nyújtotta őket. Jutka és Gabika még soha nem látott narancsot, azt gondolták, hogy kis labdákat kaptak

Lefelé a Gellért-hegyről már gyalog mentek Iláékkal, és a lányoknak be nem állt a szájuk. Ezer kérdésük volt. Mi az, amit kaptak? Hogyan kell megenni? /Miután Gabika beleharapott a narancs héjába, mint egy almába, és nem ízlett neki./ Miért nem viszik haza a hollandok autóval őket? Miért Ansz vezette az autót, nem pedig Kész? Mit hoztak nekik? Mikor jönnek legközelebb? Mit fognak küldeni nekik a következő csomagban? Miért nem hozták a gyerekeiket? Miért kellett lekaparni a reggelinél a vaját a kenyérről? Bemehetnek-e otthon átöltözni a szobájukba? Hogy viszik ki a konyhaasztalt Mamuskáéktól? És még sok mindent, ami éppen az eszükbe jutott.

A felnőttek türelmesen válaszolgattak nekik a kérdéseikre:

Narancsot kaptak, amit meg kell hámozni. Le is telepedtek egy padra, meghámozták a két narancsot, elosztották négy felé, és lassan, hosszasan a szájukban tartva egy-egy falatot, elfogyasztották. A narancs belseje vérvörös volt, és méz édes. Soha többé nem ettek ilyen finom narancsot a lányok, akkor sem, amikor már néha-néha árultak Magyarországon narancsot a zöldséges boltokban.

A hollandoknak már a turista programon kell részt venniük, nem vihetik őket haza. Az is kész csoda volt, hogy tudtak velük személyesen találkozni, és egy kis időt együtt tölthettek.

Késznek volt egy nagy autóbalesete pár évvel ezelőtt, amikor súlyosan megsérült. Azért vannak az arcán forradások. Az egyik lábában fémmel pótolták a csontot, így nem tudja biztonságosan használni. A szeme is nagyon rossz, ezért vezeti az autót Ansz és nem ő.

Nem tudják mit hoztak nekik. Most fognak elmenni a szállodába, ahol Anszék megszálltak, és a portán hagytak nekik egy bőröndöt. A lányok teljesen megvadultak ettől az információtól. Egy bőröndöt! Egy bőröndöt! Kiabáltak, és közben boldogan, vadul ugráltak. Milyen sok minden lehet egy egész bőröndben? Arra a válaszra, hogy nem tudják, mikor jönnek a legközelebb a hollandok, és azt sem, hogy mit fognak küldeni majd, már egyáltalán nem figyeltek. A többi feltett kérdésre meg sem várták a választ. Versenyt futott a két gyerek lefelé a Gellérthegy oldalában lévő sétányokon, és közben torkuk szakadtából kiabálták: „Egy bőröndöt! Egy bőröndöt!”

-1964. Július 17. péntek-

Jutka a játszótéren ült egy hintában. Imádott hintázni, magasra hajtani a hintát, annyira, hogy a lánc hinta már „ugrasson”. Ilyenkor a nagy lendület megdobja úgy a hintát, hogy a lánc a legmagasabb ponton már nem feszül, majd lefelé szállva feszül meg újra, miközben dob egyet az ülőkén. Ezt hívták „ugratásnak”, és csak a legbátrabb hintázók csinálták. Hintázás közben Jutka szeretett torkaszakadtából énekelni. Az iskolában tanult dalokat, a rádióban hallott slágereket fújta, miközben szállt a hintán. Most azonban nem énekelt, nem repült a hintával, csak szomorúan, csalódottan, üldögélt benne.

Még tegnap boldogan ugráltak Gabikával egész úton, mialatt Iláék felváltva cipelték a szálloda portáján átvett nehéz bőröndöt hazáig. Azonban amikor hazaértek és kinyitották, óriási csalódás volt számára a bőrönd tartalma. Csak felnőtt ruhák voltak benne. Nehéz télikabátok, átmeneti kabátok, Ilának bunda, kosztüm, ruha, blúzok, kardigánok, Pepinek öltöny, pulóverek, ingek, nadrágok. Mind a kettőjüknek cipők, nehéz bakancsoktól a félcipőn át könnyű nyári szandálokig. Sálak, sapkák, kalapok, egy egész ruhatár Iláéknak. Csak két óriási tábla csoki volt benne, amit a gyerekeknek tettek bele.

Zsuzsa is úgy nézte délután a ruhákat próbálgató bátyját, és sógornőjét, mint aki citromba harapott. Előbb elkérezkedett a munkahelyén, annyira fúrta az oldalát a kíváncsiság, hogy mi mindent hozhattak a hollandok a megpakolt autójukon. Éppen, hogy hazaértek a nagy, nehéz bőrönddel, Zsuzsa máris beállított, és éberen figyelte a bőrönd kinyitását. Volt már tapasztalata, hogy az érkező csomagokból Ila eldug néhány dolgot, amit a lányoknak küldtek, és csak később adja oda nekik, születésnapra, karácsonyra, névnapi, meg csak úgy jutalmul valamiért. Ezeket aztán már lehetetlen volt megszerezni a gyerekektől. A bőröndben lévő ruhák mind Ila és Pepi méretei voltak. Mind a ketten magasak és nagyon vékonyak voltak, a tüdőbajjal folytatott szakadatlan küzdelmük miatt. Míg Zsuzsa alacsony volt, kövérkés, a férje is alacsonyabb volt Pepinél, és sokkal testesebb. Ezek a holmik a bőröndben nem az ő méretükre valóak voltak. A két nagy tábla csokoládét sikerült csak megszereznie, azzal, hogy a lányok túl sokat esznek belőle, majd ő adagolja nekik.

Mamuska látta Jutkán, hogy még ma reggel is lógatja az orrát, és megpróbált a lelkére beszélni.

– Nem kell szomorkodni Bubikám! – húzta Mamuska az ölébe a kislányt – ezeket a nagy, nehéz ruhákat nem tudják elküldeni a hollandok csomagban. Most megragadták a lehetőséget, hogy egy bőröndöt, amiben az Ilonéknak szánt ruhák

vannak, úgy hozzanak át a határon, mintha az ő ruháik lennének. Ha csomagban elküldik ezeket, a felét sem kapják meg, és azért is rengeteg vámot kellene fizetniük, amiket egyáltalán megkapnának belőle. Szép, új holmik ezek, kitartanak nekik évtizedekig, nem kell költeniük egyhamar ruhára, mindenük megvan. Több is, mint másoknak. Nektek Gabikával folyton küldik a holmikat, mert ti még kinövitek. Biztosan a következő csomagban megint nektek lesznek holmik. Nem szabad irigykedni!

Jutka azonban csak a vállát vonogatta, és sértődötten kiment a játszótérre. Ült a hintában, a szandáljával a sódert rugdosta a földön. Mamuska hiába is mondja, hogy ez így jól van, mert Iláék semmit sem kapnának, ha nem lennének ők Gabikával, akikre azt mondhatják, hogy az ő gyerekeik. A nagy tábla csokit sem süllyeszthette volna reggel az anyja a táskájába, amikor azt hitte, hogy senki sem látja, ha ők nem lennének. Viszi be a munkahelyére megetetni a kolléganőivel, vagy eladni nekik az ő csokijukat. Ők meg mit kaptak? Egy kocka csokit, meg egy fél narancsot. Egészen ebédig haragudott az egész világra, de főleg a felnőttekre.

Ila is látta Jutkán, hogy lógatja az orrát, a tegnapi örömmámor után, amikor azt hitték Gabikával, hogy egy egész bőrönd ajándékot hoztak nekik a hollandok, s nagyon el van keseredve. Így aztán a kislány kedvencét főzte ebédre: tarhonya levest, és rizskókot. Előkereste a kiskomód dugi fiókjából, az egyik csomagból eltett kis porcelán baba- teás készletet, két kis csészével, két kistányérral, teás kannával, tejszín és cukortartóval. Fehér porcelánból volt, a kis készlet, pici színes virágokkal díszítve. A teás kannának, cukortartónak apró porcelán teteje is volt, amik szépen rájuk illettek. Volt hozzá egy aprócska baba család is. Picike anyuka, picike apuka, és két kislány. Mindnek aprócska, szép ruhája volt. Odatette Jutka tányérja mellé az asztalra a játékokat.

Amikor a kislány bedurcáskodott az ajtón, nem szólt hozzá egy szót sem. Megvárta, amíg az illatok becsalogatják a konyhába. Jutka nagyot sikított, amikor meglátta a tányérja mellé tett ajándékot. Ila nyakába ugrott, össze-vissza puszilta.

Egész idő alatt, amíg evett, a kis készletet, meg a babákat nézte, alig várta, hogy játsz hasson vele, de azért az ebédet még alaposan kiélvezte.

Már a rizskókot ették, amikor Mamuska megszólalt:

– Te Ilonka! Olyan kevés cukor van ebben a süteményben, mint a hollandoknál a vaj a kenyéren!

Eszükbe jutott, hogy a nagylelkű Ansz, aki évek óta küldi szakadatlanul a segély csomagokat, hogyan kapartatta le velük, tegnap reggel, takarékosan a vaját a kenyérről, és mindannyian dőltek a nevetéstől. Attól kezdve volt egy családi mondásuk. Ha valami túl szegényes, túl silány volt, vagy nem volt elég belőle, akkor azt mondták nevetve: „Kevés ez, mint a hollandok kenyerén a vaj.”

-1966. Augusztus 9. kedd-

Két év után, már egy hete itt vannak ismét Magyarországon a hollandok! Még a tél végén, amikor megírták a hírt, hogy nyáron jönnek, újra felbolydult az egész család. Ila megint aggódni kezdett, hogy kiderül a lányokról a hazugság. Mamuska mindig figyelmeztetett mindenkit, hogy vékonyra vágja a kenyeret, és ne vajazza-zsírozza meg vastagon, mert mit fognak szólni a hollandok ehhez a pazarláshoz. Mariska reménykedett, hogy valahogy kiderül a holland hazugság, és visszakapják Jutkát az anyja karmai közül. Zsuzsa abban reménykedett, hogy most nem a bátyjáéknak hoznak egy bőrönd ruhát a hollandok, hiszen őket már tavalyelőtt alaposan felöltöztették, hanem a lányoknak, komolyabb dolgokat, amiket jó pénzért el lehet majd adni. Janit nem érdekelte az egész, el volt foglalva a munkahelyi újításáért kapott pénzen vett első televízió készülékkel. Szörnyen büszkén cipelte haza a dög nehéz, „Tavaszi” márkájú Videoton készüléket és a végtelenségig állítgatta a hozzá tartozó szobaantennát. A dipol szalagot a szobájuk minden pontján elhelyezte, végül úgy döntött, hogy az ablak fölé, a függönykarnisra erősíti spárgák segítségével, mert ott találta a legjobbnak a vételt. Bár a család többi tagja eddig nem volt szívesen látott vendég a szobájukban, most mindenkit meghívott tévét nézni. Az esti adásra megtelt a szobájuk a többiekkel, bármi is volt a műsor, áhítattal nézték a kis fekete-fehér képernyőt. Ami elé Jani hamarosan egy háromszínű üveglapot ragasztott. Az üveg alja zöld volt, mint a fű, a közepe narancssárga, a teteje kék volt, mint az ég. Így barkácsolt „színes tévét” a fekete-fehér készülékből. Innentől minden bemondónak, riporternek, riportalánynak kék haja volt, és zöld ruhában látszott a képernyőn. A közös

tévénézés kissé összebb kovácsolta a családot. Bár Mamuska nem mindig értette, hogy ki kicsoda a nézett filmben, és a „Ki miben tudós” műsor alatt el-elbóbiskolt, de senki ki nem hagyta volna az esti tévénézést. Csak hétfői adásszüneti nap estéjét nem töltötték együtt.

Pepi a hollandokkal való hosszas levelezés után szobát foglalt nekik egy éjszakára abban a szállodában, ahol dolgozott. Pepi egészségi állapota, hála a Hollandiából küldött gyógyszereknek, már annyira megjavult, hogy mindennap be tudott járni a munkahelyére, és már nem liftkezelőként, hanem a londonerek főnökeként kereste a kenyerét. Mellékesen ő volt a szállodában a tűzvédelmi felelős, és nagyon büszke volt rá, hogy kitüntetéssel vizsgázott le tűzvédelemből. Ila mindenkinek eldicsekedett az oklevéllel, amit a férje kapott. Őszintén hálás volt a hollandoknak, amiért a segítségükkel Pepi kigyógyult az őt felemészteni készülő tüdőbajból. Éppen ezért időnként tüzes vasként égette a szégyen, a hazugság miatt, amivel megszerezték a pártfogásukat, és a nem kevés áldozat miatt, amiket értük hoztak ezek az idegen emberek. Ha néha hangot adott ennek, Zsuzsa rögtön lehurrogta:

– Ugyan! Ezeknek a bőrük alatt is pénz van! Most is lovas túrára jönnek a legkisebb lányukkal. Mibe kerül az, mit gondolsz?

Ezúttal ugyanis Ansz és Kész a legkisebb lányukkal, a kis Anettel jött Magyarországra. Egy Country Cross-ra fizettek be az IBUSZ-nál, amelynek keretében – a méntelepeken megszállva – lóháton járják végig az ország balatoni régióját. A túra utáni napot töltik majd Budapesten Iláékkal és a lányokkal, mielőtt visszautaznak Hollandiába.

Jutka és Gabika izgatott várakozásban számolgatták, hogy még hányat alszanak addig, amíg jönnek. Ila ugyanis azt találta ki, hogy a kis Anett kedvéért Vidámparkba viszik a hollandokat. Nem akart megint Mamuskáék szobájában nyomorogni velük, és az ebéden törni a fejét. Majd esznek a Vidámparkban lángost, sült kolbászt, lacipecsenyét, a gyerekek kaphatnak vattacukrot, nyalókát, fagylaltot. Ott nem kell folyton a társalgással erőlködni, bár szorgalmasan frissítették fel Pepivel a német nyelvtudásukat. El is jutottak addig, hogy már nagyjából el tudták mondani a hollandoknak, amit ők szerettek volna, de – mint később kiderült – csak ügyyel-bajjal, helyyel-közzel értették meg azt, amit a vendégek válaszoltak, vagy mondtak.

Így amikor ma eljött a várva várt nap, a szállodájuk előtt találkoztak a holland családból Ansszal és a kis Anettel. Ila csak félig-meddig értette, amit Anszék nagy lelkesedéssel elmeséltek a lovas túráról, amin részt vettek. A gyönyörű lovakat, meg a varázslatos tájat még csak értette, de amit a szállásokról mondtak, már nem nagyon sikerült megértenie. A lovaglás köré szervezett romantikus programok

lelkes elmesélésből már csak egy-egy szót tudott lefordítani magának. Mivel ilyeneken soha nem vett részt, és nem is hallott róluk, még talán magyarul sem lett volna világos a számára, hogy pontosan mit is jelenthet a kalocsai vacsora, ahol kalocsai népviseletbe öltözött lányok sütötték a csárdában a balatoni halat. A szalonna parti, ami esti szalonnasütést jelentett a tábortűznél a külföldi vendégek számára, vagy a népviseletbe öltözött csikósok leírása, akik a lovagolni nem annyira tudó vendégek lovait vezették a kantárjuknál fogva a túra alatt. Pont így volt a látnivalókkal is, amiről Anszék részletesen beszámoltak, hiszen ő soha nem járt ezeken a helyeken. Csak lelkesen mosolygott és bólogatott, amíg a Benczúr utcai szállodából elértek a Városligetbe, a Vidámparkhoz. Néha megkockáztatott egy-egy „nagyszerűt”, vagy „jót”, vagy „érdekest” – németül, azt gondolva, hogy ezekkel nem lőhet mellé, Anszék lelkes előadását hallva.

Kész a szállodában maradt, nem akart rész venni a vidámparki kiránduláson. Éppen elég volt neki a lovas túrán elkísérni a feleségét meg a kislányát. Ő a balesete miatt nem tudott lóra ülni, így a túrázók csomagjait szállító buszon ült, a többi – lovagolni nem tudó, vagy nem merő – kísérelővel együtt.

Pepi dolgozott aznap, mert ő sem tartotta fontosnak, hogy ott legyen a Vidámparkban, no meg így kevesebbe került, mintha ő is ott lett volna. Éppen elég gondja volt azzal, hogy a hollandok már előre jelezték, aznap estére a szállodába meghívják vacsorára őket. A gyerekeknek nem szólt a meghívás, csak a felnőtteknek, de nem csak neki meg Ilának, hanem Zsuzsának is, meg Janinak is. Akikről úgy tudták a hollandok, hogy az ő gyerekeik felnevelésében segítenek. Mivel az előző látogatásukkor nem találkoztak Zsuzsáékkal, most őket is szerették volna megismerni, és kifejezni nagyrabecsülésüket azért, amit tesznek. Zsuzsa persze örömmel kapott a meghíváson, hogy egy elegáns szállodában vacsorázzon, más költségén, de Jani kemény dió volt. Mivel ő nem tudott a holland hazugságról, nem is értette, hogy ők mit keresnek egy ilyen vacsorán, miért akarják meghívni őket is. Zsuzsa összehordott neki fűt, fát, hogy leplezze az igazságot, hiszen Mamuskát és Mariskát nem hívták meg a hollandok, így nem mondhatták, hogy a meghívás minden felnőttnek szól. Végül még a sírást is bevetette, hogy egyszer mehetnének el egy elegáns helyre, és Jani vonakodása miatt lemarad róla. Ila és Pepi is rettentően szorgalmazta, hogy el kell menniük erre a vacsorára, mert nekik fontos, hogy tovább támogassák őket a hollandok. Ennyit igazán megtehetnek a kedvükért, hogy eleget tesznek a meghívásnak, ha már ennyire ragaszkodnak hozzá Anszék. Végül Jani beadta a derekát, de ezzel újabb bonyodalom fenyegetett. Jani ugyan egy kukkot sem tudott németül, de mi lesz akkor, ha mégis rájön a holland hazugságra, és leleplezi őket. Nem is mertek gondolni a következményekre, ha kiderülne, hogy Jutka és Gabika nem Ilák kislányai...

A gyerekeknek nem fájt a feje ezek miatt a dolgok miatt, mert nem is tudtak róla. Boldogan álltak be a nagy Vidámpark kapuja előtti, gyorsan haladó sorba, és alig várták, hogy bejussanak a kapun. Bedobták a belépő díjat egy perselybe, ettől a négyrekeszes forgó ajtó egy negyednyit elfordult, egy személyt beengedve. Vidáman ugrándoztak a ropogó sárga kavicsos befelé a parkba, ahová Ila ugyan már néhányszor elvitte Jutkát, de eddig mindig választania kellett, hogy a szűkös keretet mire fordítják, mi lesz az a néhány játék, amire felül a sok közül. Gabika Jutkával volt már párszor a Vidámparkban, a vasárnapi kötelező ebéd utáni sétájuk alatt, de főleg télen, mert akkor nem kellett a Park kapujánál belépő díjat fizetni. Bár télen kevés játék működött, de fél áron lehetett felülni rájuk, no meg nem is voltak akkor olyan sokan, mint most nyáron.

– Először a hullámvasútra menjünk! – lelkesedtek a lányok, mert az volt a legnagyobb kedvencük.

Mivel sikerült nyitás után pár perccel ideérniük, még nem voltak hosszú sorok, így hamar felülhettek. Ansz a kis Anettel, Jutka Gabikával ült fel, Ila azt mondta, hogy ő szédül, és letről integetett nekik. Jutka már sokszor ült Ilával a hullámvasúton, de ezt nem kötötte senki orrára, mert tudta, hogy Ila most takarékosági okokból szédül. Így tudja megtartani az ígéretét, hogy ezúttal mindenre annyiszor ülhetnek fel, ahányszor csak akarnak. Ki is használták a csodás, ritka alkalmat, és három tovább-menetre is befizettek maguknak és a vendégeknek.

A hullámvasút alatt sötét, barlangszerű alagútban ment a Mesecsónak.

A bejáratánál egy óriási, piros lapátkerék mellett – ami a vizet hajtotta a csónakok alatt – egy kockásinges alvó óriás feküdt. Ahogy szuszogott, a mellkasán fel- le mozgott az ing, és ismert mesék gyerekalakjai táncolták körbe, egy sínen mozogva. Az áramló vízen a kis csónakokat, a végükön lévő fémkarikába akasztott hosszú csáklyával tartották egyhelyben, amíg mindenki beszállt, és izgatottan elhelyezkedett a benne lévő padokon. Amikor megtelt a csónak, a csáklyát kihúzták a karikából, és az óriási lapátkerék által hajtott víz besodorta őket a sötét alagútba. Az alagút falában lévő mélyedésekben jelenetek voltak a klasszikus gyerekmesékből, közülük sok mesefigura

mozgott a képekben. Nagyon izgalmas volt, ahogyan a félhomályban sodródtak a vízen, egyik kivilágított mesétől a másikig. Aztán egy kör alakú nagyobb terembe ért a csónak, aminek a közepén az arab mesék világa volt látható egy hatalmas díszletben: mozgó táncosnőkkel, pipájukból pöfékelő basákkal, repülő dzsinnel. A kis Anettnek Ansz magyarázta a meséket, Jutka és Gabika már ismerték a Mesecsónakot, a mesékkal együtt. Most olyan büszkén ültek a vendégeik mellett a csónakban, mintha az övék lett volna a Vidámparknak ez a különleges mutatványa.

Utána a dodzsem következett. Össze-vissza cikáztak a pályán a kisméretű, kétszemélyes játékautókkal, amiknek a hátulján lévő áramszedő rúd vezette le a pálya fölött lévő fémhálóról a mozgáshoz szükséges áramot. Visítva, nevetve nagyokat ütköztek egymással, jó móka volt ez, mert a kocsik alján lévő vastag gumik elnyelték az ütközések erejének nagy részét.

Aztán a Velencénél újra csónakokba szálltak, amelyek a velencei gondolákhoz hasonlítottak, és ugyanúgy rúddal hajtották őket a gondolasok, mint az igaziakat. Az éjszakai Velencében, a kivilágított papírmásé paloták másai között hajóztak, egyenesen a Szent Márk tér díszletéhez, ahol egyszer csak működésbe lépett egy nagy szökőkút, amit színes fényekkel világítottak meg, és zene szólt, amíg a látványosság tartott. Utána – a szökőkút sugaraitól némileg vizesen - kihajóztak Velencéből, és a gondolából kilépve az Elvarázsolt Kastély felé vették az irányt.

A dohos szagú, recsegő, ropogó Elvarázsolt Kastély lovagtermében minden trükkös széket, és görbe tükröt megmutattak a kis Anettnek, és Ansznak. A lábuk alatt megnyíló sötét folyosók, és hirtelen elinduló, ingó lépcsők és futószalagok, valamint a tántorgó szoba elég félelmetes volt annak, aki először járt benne. Itt nem volt szükség szavakra, a látvány mindenütt magáért beszélt.

Az elvarázsolt kastély előtt mindig sokan álltak. Felfelé bámultak az emeletén levő keskeny teraszra, ahol a látogatók végig haladtak. Ahogy kiléptek a nyitott teraszra, a nők bő szoknyáját alulról sűrített levegő fújta fel, s a lent állók nagy derűtségére sikítva próbálták lefejtetni az arcukról a nyári szoknyájukat, és visszasimítani a helyére. Az Elvarázsolt Kastélyból egy nagy, forgó fahordón át vezetett a kijárat, de csak a bátrak mentek itt ki, a többség inkább megkerülte a hordót, és nevetgélve nézte a benne botladozó, eleső, feltápáskodó alakokat, akik egymást is akadályozták a hordón való átjutásban.

Amikor kijöttek, már jócskán elmúlt dél. Egy büfében a gyerekek lángos ettek, a felnőttek lacipecsenyét. Utána a lányok Bambit ittak szalma szívószállal, a felnőttek meg egy pohár sört. Közben hallgatták a legdivatosabb slágereket a hangszórókból, amik között reklámokat mondtak be, vagy eltűnt gyerekeket kerestek.

Ebéd után a régi körhintára ültek fel. Szerencsájuk volt, mind a három kislánynak jutott egy-egy vidámabrázatú szépen faragott falovacska, amiket vastag rugókon lehetett előre-hátra hajtani.

Ansz kint maradt Ilával, a körhinta kerítésén kívül, és vidáman integetett a lovaikat vadul hajtó kislányoknak. Utána még a körforgóba is beültek, veszélyeztetve az éppen elfogyasztott ebédet, de végül senkinek sem ártott meg a pörgés a csészealjban.

Nevetve kapaszkodtak össze a lányok, és indultak az óriáskerék felé. Jutka sajnálta, hogy nem tud a kis Anettel beszélni. Milyen érdekes lenne tudni, hogy jól szórakozik-e, és milyen a vidámpark Rotterdamban, ahonnan ő jött. Ahogy elmentek az éppen indulni készülő Hernyó mellett, Jutka meg akarta mutatni Anettnak, ezért – ahogyan Ilától hallotta – azt mondta neki:

– Stop! – amire kis Anett azonnal megállt.

Jutkának ez nagyon-nagyon tetszett, és sajnálta, hogy mást nem tud mondani németül, csak mutogat az induló Hernyó végtelenített, hintókat utánzó kocsijai felé, amik nagy sebességgel robogtak a hullámos pályán körbe-körbe. Az

óriáskerék után ők is beültek, Jutka ült a külső szélén, s boldogan visított, ahogy a nagy sebesség hozzápréselte Gabikát, és a kis Anettet.

A gyerekek alaposan kihasználták a lehetőségeket. Többször mentek a Röpcsível is, ami a Vidámpark kerítése mellett állt, és nagyon élvezték, hogy az acéltoronyhoz kábelekkel rögzített repülők nagy ívben „kiszállnak” a Vidámparkból, és az utca fölött is mennek.

Az volt az igazi, amikor valaki ment alattuk a járdán, és elrepülhettek a feje fölött. Nagy kár, hogy nem sokan járkáltak a kerítés mellett. Ezt követően a Tükörútvesztőben addig szaladgáltak, hogy már csukott szemmel is tudták a kivezető utat.

A Viharvasútra Gabika nem akart felülni. Egyszer, már régebben felültek Jutkával, és annyira félelmetesnek találta, hogy nem akarta újra átélni. Ide Jutka Anettel ült fel, és ahogy – a lengőajton keresztül – bevágódott velük a sínen a kocsijuk a sötétségbe, szorították egymás kezét. Amikor rémes kacagásokat és más félelmetes hangokat hallatva, az inkább csúf, mint félelmetes diaporámák, és képek előugrottak a sötétből, Jutka – aki már ismerte őket – kacagva sikítani kezdett, amit Anett is utánzott, de azért látszott rajta a megkönnyebbülés, amikor a dupla lengőajton keresztül kivágódott a kis kocsijuk a napfényre. Jutka bánatára

a holland kislány nem akart még egyszer felülni vele. Inkább a hosszú láncú, hagyományos, vásári körhintára ültek fel, majd a Sárkányvasút következett.

A hosszú, fémpikkelyes nyakú sárkány húzta kocsiba igyekeztek közvetlenül a sárkány mögé beülni, mert a barlangban – ahová bevitte őket a Sárkányvasút - János vitéz történetét lehetett látni, és hallani. Mozgó diaporámákon mutatták, és hangszórón mesélték a történetet, de aki hátrébb ült a kocsiban az mindig mást látott, mint amit éppen hallott a történetből. Kis Anett és Ansz számára Ila próbálta elmondani a történet roppant leegyszerűsített változatát. A gonosz mostohából idős asszony, a juhászbojtból fiatal férfi, árva Iluskából fiatal nő, a bárányokból beee-beee, a griff madárból sas lett Ila előadásában. Tündérországgal, meg az életvizével meg sem próbálkozott, hogy lefordítsa. Úgy döntött, a látvány magáért beszél.

A nagy hajóhintába együtt be tudott szállni mind a három kislány, s felváltva hajtották, csak úgy repült a szoknyájuk!

Nevetve, kipirult arccal szálltak le róla az ötödik menet után.

Majd megint csónakba ültek. A Sikló nevű játéknál is egy óriási lapátkerék által mozgatott víz sodorta be őket egy magas torony alá, aminek a tetejére egy lift csörlőzte fel a csónakjukat. Amikor odafent a csörlőt leakasztották róla, a csónak lezúdult a meredek lejtőn.

Ahogy belecsúsztak a vízbe, alaposan lefröcskölődtek, de a nyári melegben hamar megszáradtak. A Kanyargó nevű játékban hárman préselődtek be egyetlen kocsiba, és amikor az ellipszis alakú pálya kanyarainál nagyokat dobott rajtuk a kocsikat vontató lánc, egymáshoz koccanva sikítottak és nevettek. Végül választhattak még egy játékot, amire fel akarnak ülni. Mind a hárman a dodzsemet választották.

Búcsúzóul kaptak egy-egy fagyit, és amíg elnyalogatták beálltak a „Lökd meg a kecskét” nevű játék körül ácsorgó tömegbe. Nézték, ahogyan egy jól megtermett fickó megragadta a kecske formájú kiskocsit, és minden erejét összeszedve igyekezett annyira meglökni, hogy végig guruljon az emelkedő pályán. A pálya végén, a legmagasabb ponton egy részeg ember figurája volt, s ha a kecske szarvával sikerült a részeg fenekét úgy meglökni, hogy a kalapja leessen, akkor járt nyeremény. Hiába lökte meg, a lábát jól megvetve, a fogait összeszorítva a próbálkozó, a kecske félpályáról visszagurult. A következőnek sem jött össze, hogy elérje a kecskével a részeget, ez elég kevés férfinak sikerült. Ezért mindig nagy, szurkoló tömeg vette körül a kecskét. A gyerekek fel sem érték ezt az erőmérő játékot, csak nézelődtek fagylaltozás közben.

A Vidámpark előtt a luftballon árustól héliumos lufikat vettek, amiket az árus a lányok csuklójára kötözött. Anszl visszakísérték a kis Anettel a szállodába, Illa meg hazasétált a lányokkal, akik ragyogó arccal vitték a lufikat a fejük fölé.

Otthon nem győzték Mamuskának és Mariskának elmesélni a vidámparki napot. Mariska az ablak előtti fotelban ült, és szokása szerint egy terítőt horgolt. Néha megnézte a bonyolult mintát, számolgatott egy kicsit, aztán vagy elégedetten bólintott, vagy visszabontotta az elkészült terítőt valameddig. Közben egymás után szívta a Kossuth cigarettákat, telefüstölve vele a szobát. Jutka szerette kivenni a kis fonott kosárából a horgolócérna gombolyagot. A kezében fogta, és lassanként tekerte lefelé a cérnát, ahogyan az fogyott a horgolás nyomán. Már sok terítőt, függönyt horgoltak így együtt. Mariska horgolt, cigarettázott, Jutka tekerte a cérnát, és valamit mesélt. Mamuska mindig a cserépkályha melletti fotelban üldögélt, nyáron megszokásból, télen meg azért, mert örökké fázott, ezért oda szeretett ülni. Összefűzte maga előtt az ujjait, és a két hüvelyk ujjával malmozott, úgy figyelt.

Amíg ők Mamuskáék szobájában aprólékosan beszámoltak mindenről, a szüleik a szállodai vacsorára készültek a másik szobában. Zsuzsa méltatlankodott, hogy nincs egy rongya, amit felvehetne. Jani megfenyegette, hogyha tovább nyavalyog, akkor otthon maradnak, nem mennek sehová. Ő úgy is fáradt, hajnalban kell kelnie, hogy dolgozni menjen, csak Zsuzsa kedvéért vágja puccparádéba magát. A puccparádé egy kopott, erősen kihízott szürke öltönyt, inget és nyakkendőt

jelentett. Mivel az inget is annyira kihízta már, hogy a gombolásoknál szétnyílt, egy kötött mellényt húzott fel a tetejére. Zsuzsa egy sötét szoknyát vett fel világos rózsaszín pulóverrel, és kardigánnal.

A lányoknak Mamuskáék gondoskodtak vacsoráról, majd lefektették őket. A két lufi ott lebegett a magasban az ágyuk felett, és még sokáig pusmogtak és nevetgéltek az ágyban. Élvezték, hogy nem szólnak rájuk a szüleik. Csodás egy nap volt ez nekik.

-1966. Augusztus 10. szerda-

Mariska alig tudott aludni azon az éjszakán. Hallotta, ahogy megjöttek késő este a szállodai vacsoráról a testvérei, a sógorával, meg a sógornőjével. A hozzájuk beszűrődő hangokból ítélve Jani többet ivott a kelleténél, mert kapatosan vidám volt. Zsuzsa nem győzte csitítani őt. Veszekedés hangjait nem hallotta, ezért azt gondolta, hogy valószínűleg nem derülhetett ki a vacsoránál a holland hazugság.

Miután Jani hajnalban, később Zsuzsa és Pepi korareggel elmentek dolgozni, ő is felkelt, és kiült a konyhába, arra várva, hogy Ila előkerüljön, és elmesélje mi is történt a szállodában tegnap este. Az ablakon kinézve, az udvar vidáman ragyogott a nyári napsütésben, a reggeli napsugarak visszaverődtek a szemben lévő lakások ablakairól, csak Mariska hangulata volt borús, mert – belül úgy érezte – bármi történt tegnap este, valamiképpen rossz lesz.

Ila jó sokára került elő, addigra már Mamuska és a lányok is megreggeliztek. Mariska már tűkön ült a türelmetlenségtől, mégis megvárta, amíg Ila leül reggelizni.

– Mondd már el, mi történt tegnap a vacsoránál, ne hagyd, hogy hatvannégyezer kérdést tegyek fel! – kérte a sógornőjét, és Ila teli szájjal mesélni kezdett.

– Jani elég morgós kedvében volt, amikor elindultunk, Zsuzsa meg úgy sürgetett bennünket, mintha lemaradnánk valamiről. Gyalog mentünk a szállodáig, de így is túl korán értünk oda. Amikor a recepció, Pepit megismerve, kijött a pult mögül, és nagy tisztelettel köszöntötte a társaságot, Zsuzsa úgy felfújta magát, mint egy pávakakas, szinte a föld fölött lépdelt a hiúságtól. Janinak is tetszett, ahogyan a hallban leültetett a recepció bennünket, és megkért, hogy várjunk, amíg jelzi a hollandoknak, és az étteremnek, hogy megérkeztünk. Mire alaposan kibáméskodtuk magunkat a kényelmes ülőgarnitúrákon, a dézsás palmafák és az

díszhalakkal teli, nagy akváriumok között, megjelentek az elegánsan kiöltözött Anszék is, a kis Anett nélkül. Zsuzsát hosszasan megölelte Ansz, Janival meg mosolyogva, melegen kezét ráztak. A kedves fogadtatástól Jani rosszkedve elmúlt, már mindannyian mosolyogva léptünk be a szálloda legszebb helyén lévő, elegáns étterembe. A nagy, kertre néző ablak mellett volt az asztalunk, amit Anszék foglaltak. Nagyon elegáns az étterem, csak a virágkompozíciók, amik az asztalokon voltak, egy vagyonba kerülhettek. Az ezüstszínű szőnyegek, a nehéz, óarany függönyök, a mély olajzöld, kis arany mintás tapéta a falon, a hófehér abroszok és damaszt szalvéták, kristály poharak az asztalokon, mind gyönyörűek voltak. Kint a kertben egy kis szökőkút csobogott az ablaktól nem messze, ahol ültünk. Láthatatlan hangszórókból halk hárfamuzsika szólt a háttérben. A gyönyörű székek, amik az asztalok körül álltak olyan kényelmesek voltak, hogy még a vacsora végén is nehéz volt felállni belőlük. Legszívesebben hazahoztam volna, amin én ültem – nevetett fel Ila.

Mariska elképzelte az elmondottakat, és a féltékenysége kis szúrásait érezte, hogy ő ebből kimaradt, és talán soha nem is lesz része benne... Türelmetlenül várta, hogy a sógornője tovább meséljen.

– A pincér hozta a nagyalakú, bőrbe kötött étlapot, amiben nem csak magyarul voltak felsorolva az ételek, hanem angolul, németül, franciául, és oroszul is. A legfurcsább az volt, hogy az ételek mellett nem voltak benne árak, semmilyen pénznemben. Nagyon zavarban lettünk volna, ha nekünk kellett volna választani, abból a számunkra felfoghatatlanul bőséges, és soha meg nem kóstolt kínálatból. Pepi erre is gondolt! Jó kollegák ők a konyhafőnökkel, mert a jól sikerült tűzvédelmi ellenőrzés mindig közös ügyük. Előre alaposan megvitatták, hogy erre az alkalomra mik lennének a megfelelő ételek, és a nevüket – az étlapról – gondosan megtanulta németül is Pepi. Így rögtön tudott javasolni ételleket, ami nekünk különleges finomság volt, és a hollandoknak magyar újdonság. Mi Pepivel vaddisznó pörkölttel töltött palacsintát rendeltünk előételnek, főételnek borjú bécsit, uborkasalátával, desszertnek meg somlói galuskát. Zsuzsáék is megkönnyebbülten csatlakoztak a rendeléshez, majd némi töprengés után Anszék is ugyanazt kérték. Kész ásványvizet ivott, a Pepi limonádét, mi négyen pedig egy üveg Egri leánykát rendeltünk, amiből aztán idővel kettő lett.

Előbb az italokat hozták ki, és Kész mindjárt egy nagy pohárköszöntőt mondott, elsősorban Zsuzsáékra. Csak feléből, harmadából értettem, amit mondott, de Pepi erre is felkészült. Egyfolytában mondta magyarul, mintha fordítaná Kész szavait, de nem azt mondta, amit Kész vélhetően mondott németül, hanem amit ő jónak látott. A pohárköszöntőben Kész köszönetet mondott Zsuzsáéknak, hogy szeretettel gondoskodnak Iláék gyerekeiről, és Zsuzsának a testvéri szeretetét,

Janinak meg a nagylelkűségét méltatta. Dicsérte őket, hogy bár nekik nincsenek gyerekeik, a mások gyerekeit segítenek önzetlenül felnevelni. Pepi ezt magyarra úgy fordította, hogy örülnek Készék, hogy a lányok Jutka, és Gabika, valamint Iláék után őket is megismerhetik. Nagyon aranyosak, és jól neveltek a kislányok, és okosak is – a bizonyítványaikat látva, büszkék lehetnek mindannyian rájuk. Készék is nagyon szeretik a gyerekeket, azért is van nekik hat gyerekük. Nagy öröm a háznál a gyerek, és nincs jobb dolog, mint róluk gondoskodni. Bár Janiék egy szót sem értettek abból, amit Kész mondott, és az elhangzott neveket Pepi mindig beleszötte valahogy az általa „fordított” szövegbe, én azt hittem ott süllyedek el szégyenemben, Kész pohárköszöntője alatt. Csak a tányéromat bámultam, rá sem mertem nézni senkire, olyan kínos volt az egész. Szerencsére aztán megérkezett az étel, és más mederbe terelődött a társalgás.

– Szóval akkor nem derült ki a holland hazugság! – inkább leszögezte, mint kérdezte Mariska.

– Hát egyelőre... – fűjt nagyot Ila – Azt képzeld el, hogy a desszertnél meghívtak bennünket!

– Kiket? Hová? – értetlenkedett Mariska.

– Bennünket Hollandiába. Fizetik a jegyeket, és teljes körű vendéglátást biztosítanak, még költőpénzt is adnak, hogy az itthoniaknak tudjuk ajándékot hozni.

Mariskának elkerekedtek a szemei:

– Az útlevelemből látni fogják, hogy a lányok neve nem a tiétek, hanem Zsuzsáéké!

– Nem, a lányokat nem hívták – szögezte le Ila.

– Ó, hála az égnek! – sóhajtott Mariska – Biztosan jól fogjátok érezni magatokat! Még repülőn sem ültetek soha! Micsoda nagyszerű kalandban lesz részetek! Ott nem kell félnetek, hogy kiderül a holland hazugság, mint itthon...

Ila felállt, megkerülte az asztalt, odaállt a sógornője mellé, és olyan halkán mondta, hogy alig lehetett érteni:

– Zsuzsáékat is meghívták velünk együtt...

Mariska is önkéntelenül halkra vette a hangját:

– És elfogadták a meghívást? – suttogott vissza.

– Jani addigra dugig lakottan a finomságokkal, s a második üveg bort szopogatva úgy érezte, hogy Anszék a világon a legjobb barátai. Zsuzsa meg, már rögtön indult volna a repülőtérre, eszébe sincs egy ilyen alkalmat kihagyni...

- Szóval elfogadták... Na és mennyi ideig lennétek kint?
- Két hét – lehelte Ila.
- Szent ég! Mi lesz ebből! – Mariska felvonta a szemöldökét, és keskeny vonallá szorította a száját.
- Talán nem kapunk útlevelet... – reménykedett Ila – vagy legalább Zsuzsáéknak nem adnak!
- Mikor mennétek? – kérdezte Mariska.
- Talán jövő nyáron... De remélem, hogy soha...

Azonban már aznap este kiderült, hogy más nem így gondolja. Jani egy német nyelvkönyvvvel állított haza, és szorgalmasan elkezdett németül tanulni, hogy tudjon beszélni a hollandokkal. Hangosan magolta a leckét, még Mariskáék szobájába is áthallatszott:

– Die Mutter kocht. Der Vater arbeitet. Das Kind spielt. /Az anya főz. Az apa dolgozik. A gyerek játszik./

-1967. augusztus 22. kedd-

Jutka kinyújtózott az üdülő keskeny heverőjén, és a reggeli napsugarak falra festett csíkjait nézte, amik átszűrődtek az ablakon lévő népi szőttes piros bordái között lévő fehér csíkokon. Hurrá! Ma is jó idő lesz! – gondolta. Óvatosan oldalra fordult, és megnézte az ágya szélén lévő karóráját. Hét óra lesz mindjárt. Kicsit felemelte a fejét, és szétnézett a heverőkkel telezsúfolt szobában. Zsuzsa és Jani még aludt, és Gabika sem mozdult. Olyan apró volt a szoba, hogy a sok ágy között alig lehetett eljágni. Amikor a szüleik nem látták, ők Gabikával ágyról ágyra sétáltak, mert annyira mulatságos volt: mintha ágyakból lett volna a padlója a szobának. Csak a befelé nyíló ajtó előtt volt egy kis hely, egy kis asztalka állt ott két székkal, és az ajtó mögött egy keskeny ruhás szekrény.

Óvatosan lecsúszott az ágyról, kinyújtotta a kezét, a heverő végében lévő ruhájáért, és csendben felöltözött, felcsatolta a karóráját. A kis asztalkán oda volt készítve a pénz, és a hálósztayor a reggeli bevásárláshoz. Halkan magához vette ezeket, kiakasztotta az ajtó riglit, csendben kilépett a szobák előtt körbefutó tornácra, és behúzta maga után az ajtót. Nagyot szippantott a még kissé hűvös

levegőből, amiben érezni lehetett a közeli Balaton illatát, azt a jellegzetes víz szagot, ami a nyár, a nyaralás illatát jelentette.

Átvágott a főépülethez, felment a díszesen faragott fakorlátok között a fürdőszobához, elintézte a reggeli toalettjét. Igaz, törölközője nem volt, de már sütött a nap, pár perc alatt megszáradt a keze, arca. A tulipán ágyások és bokrok szegélyezte kerti úton kísért az utcára, és elindult a Balatonszentgyörgyi út felé. A tegnap esti Táncdalfesztivál egyik győztes dalát énekelte fél hangosan: „Nem várok holnapig, holnapig, jó, ha kibírom fél hatig...”, erre lépkedett ütemesen. Amikor a kis csemege bolthoz ért, amit a kerek alakjáról, és az eladótéren jóval túlnyúló esővédő tetejéről „gombának” hívott mindenki, beállt a tejes pulthoz tartó hosszú sorba. Türelmesen álldogált, kicsi gyerekkora óta megszokta a hosszadalmas sorban állást.

Lassan a végéhez közeledett a Balatonföldvári nyaralásuk. Lejár a két hetes turnusuk, amit a SZOT üdülőbe kaptak a szüleik. Még pár nap, és haza kell vonatozni Budapestre. Ez volt eddig a nyár legjobb két hete. Valahogy jól tett mindenkinek, hogy nem otthon voltak. A szüleik sem akarták folyton nevelni, fegyelmezni őket, igaz, hogy szinte egész nap a Balatonban fürödtek Gabikával. Késő délután nagy pingpong csatákat vívtak az üdülőben egymással, meg a többi ott nyaraló nagyobb gyerekkel. Időnként a felnőttek is beszálltak a pingpongozásba. Egy fiatal házaspár gyakran elhívta őket csónakázni, s ők boldogan mentek, ha Zsuzsa elengedte őket. Megtanultak tőlük evezni, és együtt énekeltek velük, csónakázás közben, a Táncdalfesztivál új slágereit, amiknek a szövegét, és a kottáját kis füzetekben meg lehetett venni az újságárosoknál. Néha nem mehettek csónakázni velük, azzal az indokkal, hogy nem kell mindig a nyakukon lógni. Jutka ezt nem értette, mert a fiatal pár hívta el őket, akkor miért lógnának a nyakukon? Zsuzsa nem fűzött az ellenvetéshez semmit, úgy tett, mintha meg sem hallotta volna.

Amikor Jutka sorra került a „gombánál”, megvette a reggeli kifliket, vaját, joghurtot. Mindig csak éppen annyit vett, amennyi egy evéshez kellett, mert a maradékot nem tudták hol tárolni. Ebédet és vacsorát pedig egy közeli étteremben kaptak, az üdülés keretében.

Mire visszaért, már az egész család felkelt, készülődtek, öltözködtek. Zsuzsa a kis asztalkánál megkente a vajas kifliket, aztán az ágyon ülve megették. A kis kotyogós kávéfőzőt is bekészítette Zsuzsa, amit otthonról cipeltek el a nyaralásra. Jani addig mászkált a környéken, amíg talált valahol három téglát, abból egy kis tűzhelyet épített a szobában. Az egyik vízszintes téglára rátett pár spirituszkockát, meggyújtotta őket gyufával, majd a másik két - élére állított - téglára helyezte a kotyogót, és a spirituszkocka lángjainál megfőzték a kávé. Az égő

spirituszkockának szörnyű szaga volt és borzalmasan összekormozta a kotyogó alját, de így, hogy nem presszó kávé ittak, meg lehetett spórolni néhány forintot.

Amíg a kávé főtt, Jutka és Gabika összeszedte a tornácon, köteleken száradó törölközőket, fürdőruhákat, az előbbieket bepakolták a strandszatyorba, az utóbbiakat felvették, aztán a nagy strandlabdát a hóna alá csapta Jutka, és előre indultak a SZOT üdülő stégjére, magukra hagyva a szüleiket, hogy kávézzanak nyugodtan.

Útközben megbeszélték a tegnapi esti Táncdalfesztivál döntőjét. Jó volt a nagy társalgóban lévő tévén a többiekkel nézni a Táncdalfesztivált. Mindig bemondott valaki valami vicceset, amiken jókat lehetett nevetni. Megkritizálták az előadók ruháját, frizuráját, a díszleteket, a dalokat, az előadók énekhangját. Jutka nagyon élvezte az otthoni szigorúság helyett ezt a szabadabb légkört. Az eredményhirdetésnél elszontyolodott, mert szerinte Máté Péternek kellett volna adni az első díjat a „Rád tört a féltékenység” című számáért, ha már nagy kedvence az Illés együttes nem vett részt az idén a Táncdalfesztiválon. Nem tetszett neki az első helyezett Toldy Mária „Rövid az élet” című száma, Zalatnaytól a „Nem várok holnapig” még csak elmegy, de azért szerinte a Máté Péter százszor jobb. Gabika szerint inkább Aradszky Lászlónak kellett volna az elsőnek lenni, mert annak az „Annál az első ügyetlen csóknál” című dala volt a legjobb. Nem második, hanem első helyet érdemelt volna. Mire odaértek az üdülő stégjéhez megállapították, hogy a nyaraló társaik közül a fiatalok, mindenki valaki másnak adta volna az első díjat. Csak az idősebbekből néhányan értettek egyet a zsűri döntésével.

A Balatonba nyúló terjedelmes fastégen nagy örömmel fedezték fel a fiatal házaspárt, és leterítették melléjük a törölközőiket. Újra megbeszélték velük a Táncdalfesztivál részleteit. Aztán mókásan utánozni kezdték a nekik nem tetsző dalok előadóit a lányok. Ültek a stégen, lelógatták a lábukat róla, produkálták magukat, és nézték hogyan járja a napfény a fodrozódó vízen a táncát. Élvezték, ahogy az üdülőtársakkal lassan benépesülő stégen, itt is, ott is elnevetik magukat a parodizált dalaikon. A teli torokból fűjt „Nem várok holnapig” slágernél sokan velük énekeltek a fiatalabbak közül, amit a parton közeledő két felnőtt lánytestvér is átvett, és táncolva és énekelve jöttek át a stégre vezető pallón.

Amikor feltűnt a parton Zsuzsa és Jani, hirtelen nagyon melegük lett, búcsút intettek a közönségüknek és bementek a Balatonba. Mind a ketten jó úszók voltak, mélyen beúsztak a csillogó, sima vízbe, egészen az úszáshatárt jelző piros bójáig. Ott játszottak egy kicsit. Lenyomták a bóját a víz alá, amennyire csak egyesült erővel tudták, aztán elengedték, és gyorsan odébb úsztak a víz színére felcsapódó bója elől. Majd a sekélyebb vízben lubickolók között labdáztak,

fröcskölték egymást, és időnként a stég felé pislogtak. Figyelték int-e a szüleik közül valamelyik, hogy ki kell menniük a vízből, mert indulni kell ebédelni.

Ugyanis ennek a SZOT üdülőnek nem volt saját konyhája, ahol főzhetek volna, sem ebédlője, ahol étkezhetek volna a beutaltak. Mint sok szakszervezeti üdülő, ez is – az 1950-es évek elején – államosított magánvilla volt. A tragikus sorsú színésznőé, Bajor Gizié volt hajdanán. Most a 17 szobás nyaraló minden szobájában egy-egy család nyaralhatott két hetes turnusokban a Balatonon. Máshol az államosított villákhoz konyhát, ebédlőt építettek, de voltak olyan üdülők – mint ez is – ahol ezt nem tették meg. Meghagyták a szép kertet a villa körül, és a szakszervezet étterembe fizette be az ott nyaraltatott dolgozóit, oda jártak ebédelni és vacsorázni. Ezért aztán délre az étteremben kellett lenni mindenkinek, ahol kuponok ellenében megkapták az ebédjüket. Mindig előző nap kellett választani a következő napi kétféle menüből, és olyan színű kupont kaptak másnapra amilyen ebédet választottak.

Amikor Zsuzsa integetni kezdett nekik a stégről azonnal látták, hogy a többiek is szedelőzködnek már. Mindenki indult fel a szállásra, átöltözködni az ebédhez. Ők is a többiek nyomába szegődtek, egy gyors átöltözés, és fészülködés után átmentek a Kukorica csárdába. Leültek a kerthelyiségben a fonott székekre, a szépen terített asztalokhoz. Az asztalszélére kitették a kuponokat, két kéket és két rózsaszínt. Amikor a pincér elvitte a kuponokat, egyúttal odaadta a következő napra szóló menükártyát, hogy válasszanak addig, amíg kihozza a levest. Ez is a nyaraláskori csodadolgok közé tartozott, hogy választhattak mit szeretnének enni. Otthon azt kellett enni, amit kaptak, nem volt beleszólásuk abba, hogy mit esznek. Ha valamit nem akartak megenni, azt „válogatásnak” minősítették a szüleik, ami túrhetetlen magatartás volt, és büntetés járt érte.

A menükártyáról kiválasztották a következő napi ételeket, amíg megérkezett a leves. A szüleik halászelevet, ők gulyáslevest kaptak picike kis fém bográcsokban. A pincér meghallgatta, hogy holnapra melyik menüből hányat kérnek, aztán letett három zöld, és egy sárga kupont az asztalra, amit Zsuzsa azonnal gondosan eltett a pénztárcájába. A szüleik azt tartották, hogy „magyar ember evés közben nem beszél”, hallgatni kellett étkezés alatt. Jutka, amíg a hússal és zöldséggel dúsan megpakolt kis bográcsból kanalazta a levest, az első balatoni üdülésükre gondolt.

Öt évvel ezelőtt voltak először a Balatonon. A Csepeli Motorkerékpár Gyár bérelte ki egy magánház egyik szobáját, Jani akkor éppen ott dolgozott, onnan kapták a lehetőséget. Az idős Edömér bácsi is ott lakott, akié a villa volt, folyton a kertben szorgoskodott. Egy ágyban kellett aludniuk Gabikával, mivel nem volt elég fekhely a családnak. Jó teknősre feküdt régi szalmazsák volt az ágyban, mindig vitatkoztak a hűgával, hogy ki feküdjön a teknőben, mert a másiknak elég

kényelmetlen volt a lejtős szalmazsák széle. Nem volt fürdőszoba. Benn a szobában, egy lavór hideg vízben mosakodtak, meg a Balatonban fürödtek napközben. Olyan érdekes vécét használtak: pottyantós budi volt, de benn a házban, nem kint a kertben, ahogyan vidéken szokás. Egy sötét folyosó végében volt az illemhely. Gabika mindig félt, hogy belesik a lyukon a budiba, Zsuzsa mindig kiküldte őt vele, hogy fogja a hűgát. Tele volt pókokkal a vécé, ő meg azoktól félt rettenetesen.

A Balaton part azonban valami csoda volt nekik! Még nem volt körbekövezve a Balaton, homokos volt a széle és lassan mélyült. Egy kidőlt fa mellett szerettek játszani a vízparton. A villa a Balaton parton állt, és kiengedték kettőjüket is a partra. Neki kellett vigyázni Gabikára, de úgy látszik sikerült, mert egyikük sem fulladt a Balatonba. Ott is egy étterembe jártak ebédelni és vacsorázni, oda fizette be a gyár a nyaraltatott dolgozóit. Menüt adtak, de olyan ételeket ettek ott, amit addig soha. Aranygaluskát vanília sodóval, meg varga bélest, és máglyarakást, meg rántott májat. Addig soha nem kóstolt, csoda ételeket.

Mire megjelent a pincér a második fogással, kiürültek a kis bográcsok. Most is olyan ételt kaptak, ami otthon nem volt. A szüleik malacsültet ettek sült krumplival, párolt káposztával, ők Gabikával a másik menühöz tartozó sajttal töltött rántott húst ettek, paradicsomos spagettivel, amire egy kis sajtot reszeltek.

Amíg Jutka a második fogást ette a következő nyaralásukra gondolt, Lellén nyaraltak egy újonnan épült, nagy SZOT üdülőben. Annak volt konyhája, ebédlője. Ő ott találkozott életében először, reggelihez is megterített asztallal. A vaját személyenként kis üvegtálakban tették a tányérok mellé, recés késsel kellett a péksüteményekre kenni. A rece nyomot hagyott a vajon, csuda jól nézett ki! A lekvárokat és a mézet is így szervírozták. A teához valódi citromkarikákat adtak. A közösségi helyiségben volt egy biliárdasztal, ott tanultak meg billiárdozni Gabikával, és pingpongozni az udvaron álló pingpongasztalnál. Volt könyvtár is, rengeteg könyvvel, a nyaralás idejére kölcsönözni lehetett. Jutka úgy élvezte a könyvek közötti szabad válogatást, hogy később, otthon beiratkozott a Szabó Ervin könyvtárba.

Amire megette a második fogást, szörnyen megszomjazott. Vágyakozva nézte a szomszéd asztaloknál Bambikat szalma szívószállal szürcsölő gyerekeket, aztán az asztalon álló vizeskancsóból vizet töltött a poharába. Tudta, hogy hiába kérne ő is Bambit, Zsuzsa szerint a Bambi elrontja a fogukat, és szó sem lehet róla, hogy kapjanak. Még szerencse, hogy a sör nem rontja a fogakat – gondolta Jutka - így Janinak minden ebédhez járt belőle egy korsóval, Zsuzsának egy pohárral. A desszert ma minden menühöz egy fagylalt kehely volt, gyümölcsökkel az alján,

tejszínhabbal a tetején. Ez is az otthon soha nem látott, különleges finomságok közé tartozott.

Ebéd után, a nagy melegben lassan sétáltak vissza az üdülőbe. A szüleik ilyenkor, ebéd után, le szoktak pihenni a szobában, ők meg mindig lementek Gabikával a stégre. Amikor azonban befordultak a Petőfi Sándor utcába, az üdülőjük előtt egy külföldi autó parkolt. Egy barna Volkswagen, és ahogyan közeledtek, az NL rendszámot is ki lehetett venni rajta.

– Csak nem a hollandok vannak itt? – csodálkozott el Jani. Zsuzsa rögtön ideges lett.

– Á, ugyan, mit keresnének itt Anszék? Biztosan más hollandok is járnak Magyarországra – hurrogtá le a férjét.

Az üdülő kapuján belépve, már semmi kétség nem maradt. Az árnyékban ott üldögélt Ansz és Kész, Ilával. Amikor a hollandok meglátták őket, mosolyogva, kitárt karral siettek feléjük. Szapora üdvözlések között mindenki megkapta a maga ölelés adagját, aztán Kész egy hosszú monológba kezdett németül, amiből Ila csak azt fordította le, hogy mutassák meg nekik, hol van a szobájuk. Jani is hegyezte a fülét, hogy kipróbálja mennyit ért már meg a német beszédből, és nagyon csalódott volt, hogy mindössze három szót értett az egészből.

Mindannyian Zsuzsa után tódultak, aztán mindenki megtorpant a szoba küszöbén, mert az olyan kicsi volt, hogy nem fértek el az ágyak által szabadon hagyott helyen. Jutka átcsúszott a könyökök között, és az ágyak közti keskeny átjárón beoldalazva leült az egyik bevetetlen ágyra, hiszen az ágyneműt nem volt hová eltenni róla. Gabika követte, aztán Ila és Zsuzsa is letelepedett az egyik ágyra. Ansz megfordult a küszöbön, és elsietett, Kész az ajtóban állva valamit Ansz után kiáltott. Jani egyik lábáról a másikra állt. Ami eddig fenséges nyaralásnak tűnt, most a hollandok megjelenésével átváltozott kissé kínossá, szegényessé.

– Mondd meg a hollandoknak, hogy menjük ki a kertbe, vagy a társalgóba, ide mi csak aludni jövünk! – szólt a sógornőjének, miután ő hiába próbálta németül összerakni ezt a mondatot.

– Jó, jó mindjárt, nem maradnak sokáig Anszék. Indulnak tovább hazafelé, csak behozzák, amiket a lányok kapnak ajándékba – válaszolta Ila. Ezekre a szavakra Jani arca felderült, Zsuzsa összeszorította a fogát, és ha a szemével ölni tudott volna, Ila azon nyomban holtan esik össze.

Ansz már ott is állt egy hatalmas sporttáskával az ajtóban. Letette az egyik székre, elhúzta a cipzárt, és elkezdte kiszedegetni a táska tartalmát. Az egyik ruhadarabot Jutkának dobta, a másikat Gabikának, akik egyre ragyogóbb arccal rakták

kupacba maguk mellett az ágyon, amiket kaptak. Csupa divatos, nagylányoknak való holmi volt, minden a legfrissebb nyugati divat szerint, amiről Magyarországon csak álmodozni lehetett. Még soha nem láttak senkin, de még kirakatban sem, igazi, talpallós lasztexnadrágot, steppelt, műszálas, cipzáras dzsekit, mohair pulóvert, garbó pulóvert, lasztex fürdőruhát, és most itt volt minden az ölükben, és az övék volt. Kaptak még csíkos- és sötétkék, bordás pulóvereket is, Ila azt mondta rá, hogy tengerész pulóver.

A lányok nagy lelkesedéssel összepusztították Ansz, kissé elfogódottan Készt is megpusztították. Mindjárt fel is próbálták az összes ruhát, amit kaptak. A felnőttek kiültek a kertbe, ők pedig boldogan masíroztak eléjük bemutatni saját magukon a holmikat. Még az sem szegte a kedvüket, hogy majd megsültek a nyári melegben, az őszi-téli ruhákban. Legszívesebben le sem vetették volna őket.

Amikor véget ért a divatbemutató Ansz és Kész búcsút vettek a családtól. Jani németül köszönt el tőlük, amire Kész felvonta a szemöldökét, és barátságosan hátba veregette. Zsuzsa félrevonta Ilát, és haragosan sziszegte:

– Ezt miért csináltad?

Ila adta az ártatlant:

– Nem tudom, miről beszélsz! – azzal Anszék után sietett, akik kivitték őt a földvári vasútállomásra, ahonnan visszavonatozott Pestre. A hollandok pedig Ausztria felé vették az irányt.

Jutka és Gabika délután már felavatták az új fürdőruháikat a Balatonban, Zsuzsa savanyú arccal nézte őket. Janinak is feltűnt a felesége rossz kedve:

– Most mi a fene bajod van? – érdeklődött.

– Cipelhetjük vonaton vissza ezt a sok ruhát, bele sem férnek a bőröndökbe! Minek kellett ide hozni ezeket? Pesten is hagyhatták volna a hollandok! – morgott haragosan.

– Majd hozzák a lányok! – oldotta meg Jani a kérdést.

Aztán Gabika új ruhái – a Balatonban felavatott fürdőruhán kívül - mégiscsak Zsuzsa bőröndjébe kerültek, és többé nem látta őket senki sem. Ila mesterterve csak részben sikerült, mert Jutka le nem vette a szemét az új holmijairól, és mint a sárkány úgy őrizte őket. Egy hűvösebb estén felvette az új nadrágot és a dzsekit, és nagyot esett bennük odakinn, a sima kerti úton. Nem lett semminek semmi baja, csak piszkosak lettek, ki kellett otthon mosni őket, már nem voltak újak.

Ősztől Jani beiratkozott egy német nyelvtanfolyamra, mert az otthoni, egyedül tanulás kevésnek bizonyult ahhoz, hogy beszéljen a hollandokkal.

-1970. február 25. szerda-

Ahogy Jutka belépett a lakásajtón, úgy érezte, hogy szinte szikrázik odabenn a levegő. Mindenki a keskeny, hosszú előszobában állt, és egyszerre beszélt. Amikor benyitott, egy pillanatra mindenki elhallgatott, és az ajtó felé fordult. Még az egyik lába a kis erkélyen volt, de Zsuzsa már türelmetlenül ráripakodott:

– Csukd be az ajtót!

Jutka sietősen behúzta az ajtót, a kívül gombos, belül rugós kilincses zár kattánására újra kezdődött a családi hangzavar. Ila és Zsuzsa mondta a magáét leghangosabban, Jani és Mariska csak egy-egy mondatot kiabált bele a vitájukba. Mamuska békítőleg ismételte:

– No, de gyerekeim, no de gyerekeim, majd kialakulnak a dolgok...

Pepi mereven állt Ila mögött, rosszallóan ciccegett, a fejét ingatta, és időnként felemelte a kezét, mintha szót kérne, aztán mély basszus hangján egy-egy megjegyzést szúrt közbe:

– Lesz még arra alkalom! – Meg kell érdeklődni! – Ne kiabáljatok már!

Gabika a konyhaajtóban álldogált, a kezében egy fél pohár vízzel, és néha úgy tett, mint aki iszik. Ő volt a legközelebb az ajtóhoz, Jutka odalépett hozzá, és halkán megkérdezte:

– Min ölik egymást?

Gabika egy gyors pillantást vetett a szüleire, aztán amikor látta, hogy rá senki sem figyel, jelentősegteljesen mondta:

– Megjött Anszéktól a meghívó levél...

Jutka letette a lábához az iskolatáskáját, mert tudta, hogy ha belelendülnek, akkor ez még eltarthat egy darabig. Jobb, ha nyugton marad, mielőtt rajta vezet le Zsuzsa az indulatait. No meg érdekelte is, hogy miért civakodnak, ahelyett, hogy örülnének, hiszen már évek óta a levegőben van a hollandiai utazás.

A nagyhangú szócsatából, okoskodásból lassanként világos lett a számára, hogy a meghívó levél tartalmán veszekszenek.

Anszék Iláékat – mint tüdőbeteg embereket – orvosi célú látogatásra hívták meg, Zsuzsáék pedig, mint az ő kísérei szerepeltek a meghívó levélben. Zsuzsa szerint meghívó levéllel, csak rokonok hívhatnak meg valakit nyugatra. Anszéknak azt kellett volna írniuk, hogy ők rokonok, nem ezt, mert ez egy „nagy túró” –

hajtogatta, miközben a homlokát kopogtatta, jelezve, hogy a hollandok fejében nincsen ész.

Ila szerint a levéllel semmi baj, az teljesen korrekt. Anszék megérdeklődtek a nagykövetségen, hogy nem rokonokat is meghívhatnak, alapos indokkal, amit méltányolnak az engedélyezésnél. Egyébként is Anszék vállalják, a meghívó levélben, az utazási és a kint tartózkodási költségeket, és ez számít a legtöbbet.

Zsuzsa dühösen rikácsolta, hogy már négy éve utasítja el – az ugyanilyen indoklással – beadott kiutazási kérelmüket a rendőr-főkapitányság útlevél osztálya. Már kisül a szeme, a munkahelyén, évente aláíratni a szakszervezeti- és a párttitkárral a kiutazási kérelmet. Amit aztán a hatóság magyarázat nélkül elutasít.

Mariska hallotta a trafikosnétól, hogy ez pont az idén megváltozott. Van rá rendelet, hogy már meg kell indokolni az elutasítást.

Ila szerint akkor végre most megtudják, hogy Jani nővére miatt utasították el eddig is a kérelmüket, aki 1956-ban Amerikába disszidált a családjával.

Jani sértődötten harsogta, hogy ez csak Ila kitalációja, mert ők mind a ketten párttagok Zsuzsával, kifogástalan a politikai pedigréjük, ellentétben Ilával, aki polgári származású, és nem párttag, ahogyan Pepi sem. Ráadásul ők itthon hagyják a gyerekeiket, akik miatt vissza kell térniük, míg Iláéknak nem muszáj visszatérniük, mert nincs gyerekük.

Janinak ez az utolsó mondata megállt a levegőben.

A sógornők alulról egymásra pillantottak, sarkon fordultak, és bementek a szobáikba. Pepi rögtön Ila után sietett, akinek a sírása egy pillanat múlva kihallatszott a csukott ajtón keresztül az előszobába. Jani meglepetten álldogált még egy kicsit, aztán tanácstalanul felhúzta a vállát, megvakarta a fejét, majd észrevette a lányait, és szigorúan rájuk szólt:

– Mit ácsorogtok itt? Nincs semmi tanulni valótok?!

Gabika letette a poharat a konyhában, Jutka levette a kabátját, felkapta az iskolataskáját, és az apjuk után mentek a szobába.

Az előszobában csak Mariska és Mamuska maradt, elindultak a konyha felé, hogy megegyék korai vacsorájukat. Mariska megjegyezte:

– Te jó ég! Mi lesz ebből? – Mamuska behúzta a konyhaajtót, és a fejét csóválva, rosszállóan hümmögött:

– Nem érdemes ennyit veszekedni... Az lenne mindenkinek a legjobb, ha nem kapnák meg most sem a kiutazási engedélyt.

Letelepedtek a szürke, repedezett eternit lappal borított konyhaasztalhoz. Mariska elővette a barna kenyeret, a tea szalonnát és a fokhagymát, a lepattogzott festésű fehér konyhakredencből. Katonákat készítettek a szikkadt kenyérből a szalonnával, csak úgy tányér nélkül ették, az asztalról. Mariska két falat között megszólalt:

– Jani levizsgázott németből, középfokon.

-1970. május 16. szombat-

Jutka alig várta a mai estét! Már csak néhány óra, és elindulnak Iláék és a szüleik Hollandiába.

Zsuzsa már napok óta csomagolt, és átcsomagolt. Mindenhez volt elmélete. Először a kopottabb ruháit tette el, azzal a felkiáltással, hogy ezeket ott kidobja, és majd a Hollandiában vett új ruháit hozza haza a bőröndökben. Aztán meggondolta magát, és a legszebb ruháit csomagolta be, mert senki nem tudja, hogy mennyibe kerülnek Hollandiában a ruhák. A meghívó útlevelükhöz négyüknek 200 dollár járt, de azt még nem sikerült kiderítenie, hogy az hány gulden. Azt meg még kevésbé, hogy Rotterdamban egy csinos nyári ruha hány guldenbe kerülhet. Senkit nem ismert, aki járt már Hollandiában, nem volt kitől kérdezősködni. Ilának három hónapja mondogatta egyfolytában, hogy kérdezze meg Ansztól a dollár-gulden árfolyamot, meg azt, hogy Rotterdamban mennyibe kerül az ő méretében egy csinos nyári kis komplé, de Ila csak legyintett:

– Nem kapsz te ott semmit az 50 dollárodért.

Mi az, hogy az ő 50 dollárja? Na és Janié? Na és Iláéké? Csak nem képzelik, hogy azt majd saját magukra költik el, amikor nekik rengeteg ruhát hoztak, sok év alatt a hollandok, ahányszor csak meglátogatták őket? Neki meg pont nem hoztak soha egyetlen holmit sem. Most csak megérdemel annyit, hogy végre neki is jusson valami...

Jutkának mondta a monológot, aki úgy tett, mintha tanulna az érettségire. Zsuzsa olyan mozdulatokkal jött-ment a szobában, mintha némafilmben játszana. Imádta ezt az egészet, amióta csak megkapták a kiutazási engedélyt a magyar

hatóságoktól, és a holland követség is megadta a beutazási vízumot mindannyiuknak.

Ansزék levelét be kellett mutatniuk a holland követségen a vízumhoz, sőt még a felbélyegzett borítékot is, amiben a meghívó levelet Magyarországra küldték. Azt is aláírátták velük, hogy nem vállálnak munkát Hollandiában. Kicsit kellemetlen volt, hogy ehhez ragaszkodtak, hiszen minek vállalnának ott munkát? Van nekik itthon munkájuk, megbecsült emberek! Ők csak eleget tesznek egy meghívásnak! Még a gyerekeik születési bizonyítványait is be kellett mutatniuk! Zsuzsa nem értette minek ez a sok hühó?

No de mindegy, túl vannak rajta, ma indulnak! Igaz, nem repülőgéppel, ahogyan elképzelték, hanem vonattal, Berlinen keresztül mennek Rotterdamba. Az is érdekes lesz azért. Útközben sok mindent látnak, amíg végig mennek szinte egész Nyugat-Európán. A vonaton fognak aludni is. Zsuzsa ide-oda szaladgált a szekrény és a bőrönd között. Hol betette a vonatra magának a hálóinget, Janinak a pizsamát, hol kivette. Aztán eszébe jutott, hogy Hollandiába is kell hálórúha, és visszatette a bőröndbe.

Jutka fészkelődött a széken, hátrahajtotta a fejét a támlájára, kicsit lehunyta a szemét, hogy ne lássa a pakolással elbíbelődő anyját. Aztán az óráját nézte, számolgatta, hogy még mennyi idő, amíg elindulnak végre a szüleik Iláékkal, és ők megkezdhetik Gabikával az esti házibuli előkészületeit.

Házibuli! Házibuli! Házibuli! – ma végre valóra válik az elérhetetlen álom! – sürgette türelmetlenül az időt, magában Jutka. Még soha sem szervezett házibulit. Reménytelen volt, hogy az a sok ember, aki itt él, mind egyszerre elmenjen egy estére itthonról, és üres legyen a lakás a bulihoz. De ma elmennek! Igaz, nem mindenki. Mamuska és Mariska itthon marad. Velük már hetek óta alkudozott, engedjék meg nekik, hogy házibulit tartsanak Gabikával. Végül nagy nehezen kisírták, de az igazi, esti-éjszakai házibuliról hallani sem akartak. Abban egyeztek meg, hogy hétkor kezdődik, és tízig maradhatnak a vendégek. Mamuskáék megígérték, hogy „láthatatlanok lesznek”. Amennyire csak lehet, a szobájukban maradnak, és nem jönnek ki, nem szólnak bele, akármilyen történik. Mariska azonban az akármilyen is előre beszabályozta. Tíznél többen nem lehetnek, szeszes italból csak sört ihatnak, meg likőrt, de mindent csak mértékkel. Minden ruhadarab végig rajtuk marad, a zene csak hangos lesz, de nem üvölt. Az ablakok, ajtók csukva maradnak végig, és nem lesz ordibálás, visítozás. Esznek, isznak, táncolnak, beszélgetnek, játszanak – és itt a vége a szórakozásnak, szögezte le ellentmondást nem tűrően. Vagy nincs házibuli!

Jutka sokáig latolgatta, hogy kiket hívjon meg a házibulira. A padtársát, Boda Margitot vissza kellett hívnia, mert szilveszterkor nála volt házibulin, és illet

viszonozni a meghívást. Bár Margitnak otthon voltak a szülei, elvileg a kis szobában nézték a szilveszteri tévé műsort, de folyton kimászkáltak, na és a papája szinte végig ott lebzselte köztük. Mindenbe beledumált, jópofizott, tette magát. Kedves volt, meg minden, de nem tudtak tőle magukban lenni. Na, mindegy, a Margitot meghívta, meg a közös barátnőjüket, Mucust, aki mögötte ült az osztályban. Bár ő inkább a Margit barátnője, de vidám, aranyos lány volt, Jutka kedvelte. Nem volt felvágós, mint az ő régi barátnője Sóvágó Évi, aki nagyon fennhordta az orrát, amióta gyűrűs menyasszony lett. Ketten voltak az osztályból gyűrűs menyasszonyok, a Sörös Zsuzsi volt a másik. Ők, ha jelentkeztek az órákon, mindig a bal kezüket tartották fel, jó magasra, hogy látsszon a gyűrűs ujjukon a jegygyűrű. Magasabb rendűnek érezték magukat a többi lánynál, akiknek nem volt jegygyűrű az ujján. Na, őket esze ágában sem volt meghívni. Különben is, Sóvágó Évivel már évek óta haragban vannak egy olyan fiú miatt, aki egyiküket sem érdekelte igazán. Egy sulis bulira jött az Évi azzal a fiúval, aki aztán valahogy a végén mégis Jutkát kísérté haza, igaz egy másik fiúval együtt. Évi azóta is haragszik rá, vőlegény ide-vagy oda...

Gabikával együtt így már négyen lesznek lányok, sokáig gondolkodott, hogy ki legyen az ötödik lány, de aztán végül nem lett ötödik, mert nem sikerült öt fiút meghívni, csak négyet.

A fiú kérdés nehéz volt, mert Jutka tiszta lányosztályba járt a közgazdaságiban. Gabika vegyes osztályba járt, de az ő idétlen, hetedikes fiú osztálytársai szóba sem jöhettek. Végül Jutka fiúja, Béla hívta meg néhány barátját a házibulira. Ez sem volt egyszerű, mert kellett egy olyan valaki is, aki „hozza a zenét”, ugyanis Jutkáéknak nem volt lemezjátszójuk, magnójuk meg pláne nem. Így aztán Béla hívta meg az osztálytársai közül azt az egyetlen fiút, Laci B. Tamást, akinek volt egy szalagos Grundig magnója, mert zene nélkül elképzelhetetlen volt a házibuli. Béla barátja „másik Béla”, aki a Popey becenévre hallgatott, lett a harmadik fiú, s még egy, Tóth Miki nevű srác jön Béla osztályából. Szolid gyerek, nem fog balhét csinálni – nyugtatta meg Jutkát, aki nem ismerte ezt a srácot. Szóval végül nyolcan lesznek. Talán jobb is így, mert úgy tele van zsúfolva bútorral a nagyobbik szoba, hogy alig marad hely táncolni. Gabikával már mindent kigondoltak: hová rakják középről a foteleket, az asztalt, a felcsavart szőnyeget, hová teszik az ennivalót, és az italokat, hol lesz a zene.

Jutka úgy belemerült a gondolataiba, hogy már csak arra eszmélt, hogy Zsuzsa a sarkig kitárt kétszárnyú ajtón keresztül berontott a kishálóba, ahol ő tanulást mímelt.

– Hol van a sárga pulóverem? – kérdezte vádlón, holott még hozzányúlni is tilos a holmijaihoz, az meg, hogy Jutka felvegye őket, egyenesen elképzelhetetlen volt.

– Nemtom – válaszolta, és mérges volt magára, mert érezte, hogy elpirul. Persze nem a pulóver miatt, hanem a titkos házibuli miatt, ami a fejében járt. Zsuzsa rögtön lecsapott rá:

– Azonnal mondd meg! Sírba visz ez a rendetlenség! Kész bolondok háza! – mutatott körbe a kisszobában, ahol egyébként katonás rend volt.

– Azt hiszem a táskában láttam, amiben a kimosott ruhát hoztam haza Rózsika nénitől – felelte némi gondolkodás után Jutka.

– Mintha nem tudnám! – mondta Zsuzsa, és kiviharzott, tovább pakolászni.

Jutkának fogalma sem volt, hogy melyik könyv van nyitva előtte, az érettségi a távoli jövőbe veszett. Csak a mai házibulira tudott gondolni, és azon bosszankodott, hogy soha nem lesz már három óra, amikor végre elindulnak itthonról a szülei, Iláékkal a pályaudvarra. Végre eljön az, ami eddig soha nem volt lehetséges, de most igen...

A végtelennek tűnő órák is eltelték egyszer. Közben megjött Gabika is az iskolából. Erős sör- és cigarettaszagot árasztva Jani is hazaért valami elintézni valóból. Zsuzsa átrakta még egyszer a bőröndöket, aztán befejezte a pakolást. A szekreter tetejére tett kis tükörben alaposan kirúzsosza magát. Az utazásra kiválasztott ruhájához illő, frissen vásárolt, csinos, szalmakalapját úgy tette fel, mintha töviskoszorút nyomna a fejébe, és közben mártír arccal szakadatlanul utasításokkal bombázta a lányait, olyan hangon, mintha vádakát sorolna fel. Aztán intett Janinak, hogy viheti a bőröndöket, és Iláékkal együtt végre kitódultak az előszoba ajtón.

Jutka és Gabika egészen a kapuig kísérte őket, és saját szemükkel meggyőződtek róla, hogy mind beszállnak a taxiba, amit Pepi a Köröndnél lévő taxi állomástól hozott. Amikor a taxi kigördült a ház elől, a lányok beszaladtak a lakásba. A nagyszobában Jutka elkapta Gabika kezét, összekapaszkodtak, fel-leugráltak, miközben nevetve azt kántálták:

– Elmentek a Béniék, hurrá, hurrá! – ez az ő játékuk volt, a két kőkorszaki szakiról szóló rajzfilmből vették...

Aztán gyorsan nekiálltak az előkészületeknek, a fotelokat a szoba közepéről az ablak alá tették, a dohányzó asztalt és a felcsavart szőnyeget bevitték a kisszobába. Kimentek a tejboltba kenyeret venni, a henteshez beugrottak zsírért, a zöldségeshez retekért és hagymáért. Végül a Csemege boltban egy üveg Éva vermutot is vettek. Ennyire futotta Jutka összekuporgatott zsebpénzéből. Otthon a konyhában felszeletelték és megkenték a kenyereket, kidíszítették a zöldségekkel, Mariska segített nekik, ők meg örömeikben összepuszlították.

Mivel még végtelenül sok idő volt hét óráig, amíg a vendégek jönnek, haját mostak, és a hajcsavarókon megszártották egymás haját. Egy kis tupírral a fejtetőn megemelve, dús hajkoronát varázsoltak a fejükre, szépen befésülték, majd nem sajnálták a hajlakkot, hogy egyben maradjon a frizurájuk a buli végéig.

Jutka alacsony volt, és vékony, a koránál sokkal fiatalabbnak látszott, Gabika magas volt, és erős testalkatú, így mostanra már szinte eltűnt az öt év korkülönbség a testvérek között, ránézésre. Gabikának minden, ami történt újdonság volt, mert nem viselhette a nővére ruháit máskor, a frizurája is – korához illően - gyerekes szokott lenni, és még soha nem volt kifestve a szeme. Most azonban Jutka elővette a titkos smink táskáját, amit a biztonság kedvéért mindig Mariskánál tartott, nehogy a nehezen összegyűjtött kincsei Zsuzsa kezébe kerüljenek, és a szemetes kukában végezzék. A lányok kicsit ügyetlenkedtek a szemhéj tussal, többször le kellett törölni, mire a cicaszemhez szükséges kifelé vastagodó, a belső szemzugnál egészen vékony, tökéletes, hibátlan, fekete vonal mind a kettőjük szemhéján sikerült. Az alsó szemhéjénél csak szemceruzával húzták ki a szemüket, de a csillámos szemhéjpúderekkal, és a bőven használt szempilla spirállal divatos, hatalmas babaszemeket festettek egymásnak, a lehető legjobban kihangsúlyozva a szemüket. Rúzt nem tettek fel, mert az „öregasszonyosnak” számított, akárcsak a puder. Közben ugratták egymást, és Mariskát, aki segített nekik az előkészületekben, és nagyokat nevettek. Olyan vidámnak és könnyűnek érezték magukat, mint a szüleik társaságában soha.

A legrövidebb mini szoknyáikat vették fel, amiken egész héten titokban dolgoztak, hogy a mai napra kellően rövidre legyenek feltűzve, de vissza lehessen engedni a hosszukat, mire hazajönnek Zsuzsáék Hollandiából. Jutka egy arany szálakkal átszőtt drapp, rövid ujjú pulóvert vett fel, ami eredetileg Iláé volt, de összement a mosásban, így neki adta. Gabika kölcsönkapta Jutka rövid ujjú csíkos blúzá, ami a szivárvány összes színében pompázott. Az anyagot a hollandok hozták egyik látogatásuk alkalmával, és a házban lakó varrónő varrta meg, egy kincsként őrzött, erősen megviselt német Burda magazinból – amiből ki lehetett választani a fazont – a kinézett fénykép alapján. Mind a két lány nagyon csinosnak és divatosnak érezte magát.

Végre az óramutató fél hetet mutatott, és megjött Béla a „zenét hozó” osztálytársával. Igazából a nagy táskát, amiben a magnó volt, Béla cipelte, Laci B. Tamás kezében csak a magnószalagokat tartalmazó kisebb táska himbálózott. Amikor csengettek, Mariska eltűnt a fürdőszobából nyíló szobájukban, hogy mindenről részletesen beszámoljon Mamuskának, aki inkább rádiót hallgatott, amíg a lányok szépítkeztek.

A két fiú beüzemelte a magnót, aztán hosszasan megbeszélték, hogy melyik szalagot kellene először feltenni, amíg a többiek mind megérkeznek. A szalagokon a legtöbb külföldi sláger, a rádió „Csak fiataloknak” című könnyűzenei adásaiból volt felvéve, így a számok eleje hol lemaradt, hol még hallani lehetett a szám előtt a műsorvezető Komjáthy György felkonferáló szavainak a végét, a zeneszám végén pedig néhány szótag a műsorvezetőtől, megint rajtamaradt a felvételen. A magyar számok hanglemezekről átjátszott válogatások voltak, vagy szintén a rádió könnyűzenei műsoraiból voltak felvéve. Béla és Tamás végül egy magyar slágereket tartalmazó szalagot tett fel, amíg a többiek megérkeztek. A „Gyöngy hajú lány”, az „Oh kisleány”, a „Volt egyszer egy lány” ment amíg behozták a konyhából a zsíros kenyereket, meg a poharakat a lányok. Amíg a „Citrom ízű banán” szólt, addig koccintottak egy pici vermuttal a házibuli örömeire, de Gabika csak beleszagolhatott a nővére poharába. Mire Jutka kedvence a „Kell, hogy várj”, és a „Petróleum lámpa” lement, együtt megjött Margit és Muci. Másik Béla érkezése tiszteletére felhangzott a magnón az „Újra itt van” című Illés szám, és végül Miki is befutott a „Ma végre jó a kedvem” című számnál. Az „1958-as boogie-woogie klubban”, és a „Régi dal” hangjaira már együtt volt a csapat, és elrendezték az asztalon a hozott italokat, és mindenki töltött magának egy kis hangulatjavítót.

A fiúk mind ismerték egymást, hiszen már negyedik éve osztálytársak voltak, ugyanúgy, mint – Gabika kivételével – a lányok.

Jutka – amikor mindenki megérkezett – kihirdette a „házi rendjét” a házibulinak.

– Aki felfordítja a lakást, azt kidobom.

Béla viccel ütötte el a kissé éles kijelentést:

– Ti már elég jól felfordítottátok – mutatott körbe a szétpakolt bútorokra. Ránevetett Jutkára, és az visszanevetett. A többiek velük nevettek.

Tamás szalagot cserélt a magnón, és sorban felhangzottak a külföldi slágerlisták legnépszerűbb dalai. A „Sugar, sugar” a „Honky Tonk Women”, a „Dizzy”, az „Y.M.C.A.”, - és a többi divatos sláger, a Beatlestől, a Rolling Stonestól, a Beach Boystól, Elvis Presleytől, a Simon & Garfunkeltől, Chuck Berrytől, a Pink Floydtól, Santanától, a Led Zeppelintől és más népszerű külföldi együttesektől.

Mindenki táncolni kezdett, csak Gabikán látszódtak a feszengés jelei, ő Jutkán és Bélán kívül senkit nem ismert, és a jelenlévők közül mindenkinél jóval fiatalabb volt. Béla kézen fogta, középre húzta:

– Na, gyere sógorasszony! – nevetett a kislányra, aki megkönnyebbülten mosolygott. Végül körbe adogatták őt, minden fiú táncolt vele is egy-egy számot.

A párok hamar kialakultak, Jutka Bélával, Margit Mikivel, Muci Tamással táncolt a legtöbbet, „másik Béla” meg váltogatva, mindig azzal a lánnyal ropta, akinek a partnere éppen Gabikával táncolt.

Szolid kis buli volt, szolid hangerővel. Táncoltak, zsíros kenyeret ettek, kis sört, vermutot, sok szódavizet ittak. Amikor kimelegedtek a táncolásban akkor barkochbáztak, aztán megint táncoltak. Jutka észrevette, hogy Muci és Tamás az egyik lassú számnál csókolóztak egyet, aztán a sikeres buli végén együtt mentek el. Bár a dolgon sokat rontott, hogy Béla is velük tartott, mert megígérte Tamásnak, hogy segít hazacipelni neki az ormótlan, súlyos magnót.

Mariska máskor a tyúkokkal feküdt, de most fennmaradt, ellenőrizni, hogy tíz órakor, a megbeszéltek szerint, mindenki elment, és minden rendben van a lakás minden helyiségében. Aztán megnyugodva lefeküdt. Már mélyen aludt ő is az ágyában, Gabika pedig a szüleik szobájában, amikor Béla visszajött. Előre megbeszélték Jutkával, hogy nem fogja a házmestert felcsengetni – hiszen mit is mondott volna neki, hová megy éjnek évadján, amikor nem lakott a házban – hanem a kisszoba ablakán bemászva fog visszajönni hozzá.

A lakás ablakai egy csendes mellékutcára néztek, ahová a házak nagy részének csak ablakaik nyíltak. Messze az utca végén volt egyetlen háznak kapuja is, ami oda nyílt. Így nem járt a kis utcában éjjel senki. A földszinti lakás kisszobájának – ahol Jutka aludt máskor Gabikával – ablaka alatt az utcán egy nagy vasajtó volt, ami a ház pincéjébe vezetett, egy raktárba. A tűzgátló vasajton egy méretes elforgatható kilincs volt, ami bezárt állapotban pont vízszintesen állt. Annak a segítségével Jutka kényszerűségből már párszor bemászott a nyitott ablakon, amikor véletlenül a lakásban felejtette a kulcsát, és a kívül gombos kilincsű bejárati ajtón, kulcs nélkül, nem tudott bejutni a lakásba. Most Béla is kipróbálta a közlekedésnek ezt a formáját. Miután bemászott a pince ajtón lévő nagy kilincs segítségével a nyitott ablakon, sokáig álltak hallgatózva, összekapaszkodva Jutkával. Füleltek, hogy észrevette-e valaki, ami történt. Nem hallatszik-e valami hang az utcáról, vagy a lakásból. De minden csendes volt, csak a szívük kalapált, először a visszatérés kalandjától, aztán egymás közelségétől.

-1970. május 30. szombat-

Jutka álmosan ébredt, tegnap este moziban volt a fiújával. Mariska elengedte, és jó későn ért haza, mert órákig csókolóztak még a kapu alatt. Csak a tízórás

kapuzárásnál jött be, amikor megjelent kulcsait csörgetve a házmester, és rosszzallóan köhécselt, amikor meglátta őket összefonódva.

Alaposan kinyújtózott a takaró alatt, nem nyitotta ki a szemét, jólesően még a tegnapi csókok édességére gondolt.

Aztán kipattant a szeme. A felidézett csókokról eszébe jutott, hogy egyhamar nem fognak a tegnap történetek megismétlődni, mert ma jönnek haza a hollandiai utazásból Iláék, és a szülei.

Jutka lerúgta a takarót, kipattant az ágyból, és mosdás közben azon izgult, hogy hoznak-e neki Hollandiából farmernadrágot, meg kazettás magnót. Mielőtt elutaztak Ilának is, Pepinek is, Zsuzsának is a lelkére kötötte, hogy neki se facipőt, se tulipánt, se sajtot, se semmi más holland szuvenírt ne hozzanak, csakis farmer nadrágot kér, és kazettás magnót. A kívánsága senkinél nem talált lelkes fogadtatásra, mert mindenki túl nagy igénynek tartotta, a rendelkezésükre álló pénzhez képest. Zsuzsa ugyan képzeletben már annak a sokszorosát elköltötte magára, de Jutka eszébe sem jutott, hogy esetleg rá is kellene költeni. Szerinte már éppen elég ruhára tett szert a lánya, az elmúlt tíz évben a hollandoktól. Pepi és Ila is csak a fejét ingatta: majd meglátjuk... – ez volt a legnagyobb biztatás, amit kapott tőlük.

Reménykedett azért, hogy mégis teljesül a vágya. Farmert csak külföldről lehetett beszerezni, itthon nem árulták a boltok. Ezért korábban már sokszor könyörgött Ilának, hogy írjon a hollandoknak, küldjenek neki farmernadrágot. Ila nem rajongott az ötletért: apád úgysem engedné hordani! – mondta rá mindig.

Hej, pedig de baró lenne! – ábrándozott öltözés közben. Minden osztálytársát megenné a sárga irigység. Még senkinek nem volt farmerja az osztályukban, neki lenne először! Ez talán még a jegygyűrűnél is menőbb! – gondolta vágyakozva.

A konyhaajtóban Mariska fogadta lisztporos kézzel. Már az ebédet készítette a családnak.

– Felébredtél kisasszony? – kérdezte, és kacsintott egyet – vége ám az esti lófrálásnak, most, hogy anyádék megjönnek, de nem kell beszámolni nekik az eddigiekről sem!

– Nem ettem meszet! – tiltakozott Jutka. – Mit sütsz? – kíváncsiskodott.

– Egérkét! – válaszolta Mariska, és serényen keverte a forró tejbe a kimért lisztet, meg a tojásokat egymás után.

– Klaffa! Szeretem az egérkét, de anyáék nem.

– Majd jól laknak gulyáslevessel – intett a nagy fazék felé, ami a tűzhelyen rotyogott – a sok holland étel után egy kis hazai.

– Majd eszek egérkét, ha kisülnek az elsők – mondta Jutka és bement a szobába. Összecusukta a kinyitható varia rekamiét, amin Gabikával aludtak, kinyitotta az ablakot, egy darabig ábrándosan kibámult rajta, aztán az asztalhoz telepedett, tanulni az érettségire.

Találomra kinyitotta a történelem tételeket, de rögtön össze is csukta, mert egy második világháborús tételnél nyílt ki. Jutka mélyen meg volt győződve róla, hogy teljesen hibásan tanítják történelmet. Mindenféle örült alakokat tanítanak, akik nem bírtak magukkal, és folyton csatáztak egymással, megölve sok embert, elpusztítva országokat, nyomorba döntve a saját alattvalóikat ugyanúgy, mint a valami ürüggyel ellenségnek kikiáltott szerencsétleneket. Ezt a véleményét a történelem tanárnővel is megosztotta még az általános iskola felső tagozatában. A tanárnőnek elkerekedett a szeme ekkora pimaszság hallatán, de kíváncsiságból megkérdezte tőle, hogy szerinté mit kellene tanítani történelemből. Jutka bátran kifejtette neki, hogy azokat az időket kellene tanítani, amikor éppen nem volt háború valahol, akkor hogyan éltek, mit csináltak abban az időben az emberek. Aztán amikor ennek vége lett, valami háború miatt, akkor azt kellene tanítani, hogy ez nem volt helyes. Nem azt, hogy kinek kivel mi volt a baja, és ezek az elképzelések milyen – háborúknak nevezett – gyilkosságokat szentesítettek.

– Ül le fiam, hülye vagy! – mondta neki a mindig kifogástalan modorú Irma néni.

Jutka ebből megértette, hogy a történelemről alkotott véleménye nem lel támogatásra. Innentől passzív rezisztenciát folytatott. A kisebb csatákat nagy vonalakban megtanulta, bár mindig hangot adott a rosszallásának, ha felelt belőlük, de azután az első világháborúnál abba hagyta a történelem tanulást. Így aztán a második világháborút sem tanulta meg. A saját módján, a tananyagtól való távolmaradással, tiltakozott a megtörtént, és helyrehozhatatlan szörnyűségek ellen. Tudta, hogy ha ilyen tételt húz az érettségén, meg fogják buktatni, mert ott is a tananyag helyett a saját álláspontját fogja kifejezni, de nem érdekelte. Bízott benne, hogy nem ezekből a tételekből húz, vagy ha mégis, akkor majd a pót érettségén nem ilyen tételt fog húzni. Átlapozta a többi töri tételt, azokkal már rendben volt, így az irodalom tételeket húzta maga elé. Az irodalmat imádta, ezeket a tételeket inkább csak szórakozás volt olvasni neki, mint tanulás.

Olvasás közben egyszer kiment, és megdézsmálta a fahéjas cukorba forgatott egérkéket, amiket már Mariska kisütött.

Utána a politikai gazdaságtan tételeket húzta maga elé, és átnézte a kapitalizmus politikai gazdaságtanát, amikből már akár ma mehetett volna érettségizni. A

szocializmus politikai gazdaságtanát kezdte magolni, mert azokban nem talált semmi kapaszkodót, amire felfűzve megtanulhatta volna a tételeket. Ezeket inkább csak kijelentések halmazának látta, amiket nehéz volt megjegyezni, hogy milyen tételhez tartoznak.

Fél füllel azért mindig a kinti zajokra figyelt, és amikor meghallotta a félig nyitott előszoba ajtón keresztül betóduló emberek és bőröndök zaját, rögtön ott termett. Mariskával, és a szobájából előbukkanó Mamuskával együtt az érkezők üdvözlésére sietett. Jani és Pepi még a bőröndöket, csomagokat hordta befelé, csak Ila állt mosolyogva a már behordott útitáskák között.

– Hát Zsuzsát hol hagytátok? – kérdezte Mamuska, miután megpuszilta a menyét.

– Bement a fodrászhoz, megnézni, hogy Ernő van-e a műszakban, mert szégyelli a haját.

Végre bekerült az előszobába az összes csomag, Pepi és Jani is learatta a visszatérőknek járó üdvözléseket. Mamuska megkérdezte:

– Hogy utaztatok?

Erre Jani mindjárt ott az előszoba közepén hosszas fejtegetésbe kezdett, arról, hogy mi az a couchette /kucsett/:

– Képzelje Mamuska, odafelé, amikor megmutatta a kalauz a helyünket, csak néztük, hogy miért nem fekvőhelyes kocsit kaptunk a vonaton, amikor Anszék azt írták, hogy olyan jegyet küldtek nekünk. Csak egy fülkés, ülőhelyes kocsiba szolt a jegyünk. Arra gondoltunk, hogy majd este átmegyünk oda, ahol lefekhetünk. Este meg is jelent a kalauz, és megkért bennünket, hogy menjünk ki a vonat folyosójára. Zsuzsa éppen vissza akart menni a hálóruhákért, amikor a fülke ablakán keresztül láttuk, hogy az utaskísérő lehajtja az üléseket, amiken eddig ültünk, és ágyak lesznek belőle, aztán lehajtja a támlákat is, amik eddig az ülések mögött voltak, és azokból is ágyak lesznek. A két oldalon egymás felett lett két-két ágyunk. Kaptunk hozzájuk fejenként két lepedőt, párnát, pokrócot, és még olvasó lámpa is volt mindegyik ágyhoz!

Aztán Jani még hosszasan ecsetelte a zárat az ajtón, majd előadást tartott a leesést gátló hevederekről, és a sötétítő függönyök működéséről, de Jutka erre már nem figyelt. Amikor látta, hogy az apja kellőképpen belemelegedett az előadásba, lassan Ila felé araszolt, és a fülébe súgta:

– Hoztatok farmert?

Ila póker arccal nézett rá:

– Hát nem is tudom! – hümmögte. Talán a kazettás magnó mellett van, anyád bőröndjében! – bökte ki végül.

Jutka a szájára szorította a kezét, hogy ne visítson örömeiben, aztán két keze közé vette Ila kezét.

– Ugye te voltál? Ugye te vetted meg nekem? – rebegte halkan.

– Á, nem én voltam! – ingatta a fejét Ila.

– Hát akkor ki? – hitetlenkedett Jutka.

– Ansz! De, én mondtam meg neki, hogy mit szeretnél, még mielőtt vett volna neked, egy holland népviseletet – kuncogott csendesen Ila.

Jani előadásának végszavára betoppant Zsuzsa is, vadonatúj, nap sárga, gyöngyvászon nyári ruhában, aminek hófehér kihajtott gallérja volt, az ujján is hófehér, gombos szegéllyel. A világos ruhában még feltűnőbb volt, hogy le van barnulva az arca, a karja. Az összhatást, csak az úszósapkaként fejére lapuló fekete haja rontotta, amit máskor elegáns frizurába rendezve hordott.

– Szervusztok! Mi ez a tömeg? Be se lehet lépni az ajtón tőletek! – kezdte már az ajtó előtti kis erkélyen a mondókáját, és maga előtt tolva a kezében lévő tömött szatyrokat, bevonult a lakásba.

Jani rögtön felkapott két bőröndöt és a szobájukba vitte. Jutka nem győzte az arcán előmlő boldog vigyort letörölni, s amíg ez sikerült neki, addig felmarkolt két kezításkát, és megindult velük a szobájuk felé ő is. Ila kapta el a karját, hogy ne vigye már el, azok az ő táskáik. Most legalább már volt oka nevetni, mintha a tévedésén nevetne, pedig csak előre örült az ajándékainak.

Arra pedig még jó sokat kellett várnia. Előbb még megebédeltek, aztán Zsuzsa átment a fodrászhoz, mert Ernő a délutáni műszakban volt aznap. Jutka hiába keringett körülötte, valami feladattal mindig elküldte. Amikor Zsuzsa elment a fodrászhoz, Jutka Ilához ment panaszra:

– Ki se nyitotta még a bőröndöket! Mikor akarja odaadni az ajándékom?!

– Nyugi! Ha eddig kibírtad farmer és magnó nélkül, még egy kicsit kibírod. Anyád már a haja miatt van besózva napok óta. El akart menni Rotterdamban fodrászhoz, de amikor megmondta Ansz, hogy ott mennyibe kerül egy mosás-berakás, akkor inkább megmosta magának a haját, mert már nem bírta ki, hogy milyen piszkos és rendetlen. Mivel szög egyenes a haja, ilyen lett a frizurája mosás után. Azután még jajgatott egy kicsit, hogyan fog hazautazni, ilyen fejjel, és biztatott, hogy kérjem meg Ansz, fizesse ki neki a fodrást, de addigra már annyi mindent vetetett magának vele, hogy Ansz csak a fejét rázta, és azt mondta, hogy ő sem

jár fodrászhoz, maga mossa, szárítja és fésüli kontyba a haját. Csak különleges ünnepi alkalmakkor mennek fodrászhoz, olyan sokba kerül, nem pár forint, mint nálunk. Ezért anyádnak le kellett nyelnie a békát, hogy így kell maradnia. Egy kendőt kötött a fejére, és látványosan szenvedett a melegben, de Anszt ez sem hatotta meg. Most alig várja, hogy visszaszerezze a megszokott frizuráját, addig semmi sem érdekli.

– Hogyhogy a te hajad nem olyan? – kíváncsiskodott Jutka.

– Én nem mostam meg. Kicsit ragad a kosztól, és a tengeri sótól, és jól összeborzolta a tengeri szél, de holnapig kibírom, s akkor átmegyek én is a fodrászhoz. Annyit ültem Rotterdamtól idáig a vonaton, hogy nem ülök be most még a fodrászhoz is.

Gabika is megjött az iskolából. Amíg ebédelt, neki is meg kellett hallgatnia Jani előadását a couchette-ről, aki a konyhahajtónak támaszkodva, belemelegedve mesélt a fekvőhelyes vonatfülkéről. Már a lehajtható ágy szerkezetét ecsetelte, ami cseppet sem érdekelt senkit, csak őt.

Iláék kicsomagoltak, és lepihentek a hosszú utazás után. Így Mariska, Mamuska, és a lányok hiába szerették volna hallani mi volt, hogy volt Hollandiában. Jani pedig leült tévét nézni, és akkor tilos volt őt zavarni.

Jutka és Gabika bement Mariskáékhoz. Mariska horgolt, cigarettázott, Mamuska egy könyvet olvasott, ők meg arról sutyorogtak mit rejthet a szüleik bőröndje. Végre órák múlva megjött Zsuzsa is, frissen fodrászolta, megszűnt az ázott veréb kinézete.

A lányok alig várták, hogy végre kinyissa a bőröndöket, de Zsuzsa még előbb átöltözött pongyolába, azután nyitotta ki az egyik bőröndöt, amiben csak a haza hozott piszkos ruhák voltak. Óráknak tűnt, amíg végre kipakolt belőle, és a sok szatyorból, táskából, de azokból is csak olyan új dolgok kerültek elő, amelyek Zsuzsáé, vagy Janié voltak.

Végre sorra került a másik bőrönd is. A tetején ott feküdt egy vékony vászonból készült kék nadrág, ami ugyan nem volt márkás, de farmer szabása volt. Jutka öröme nagyobb volt, mint a csalódottsága, hogy nem egy Lewis, Lee, vagy Wrangler nadrágot kapott. Kék volt, farmer szabása volt, szegecsek ugyan nem voltak rajta, de sárga tűzésű varratok voltak a zsebeknél, és a szárán. Mohón nyúlt utána. Zsuzsa kicsit tétozott, mire odaadta:

– A számtól vontam meg a falatot, hogy megkaphasd a farmerodat! – sziszegte szemrehányóan.

Jutka bársony szemekkel nézett rá:

– Köszönöm szépen anya!

Zsuzsa meghökkent, mert Jutka általában kerülte, hogy anyának szólítsa őt, azt is kerülte, hogy meg kelljen szólítania. Egy picikét visszakapta a fejét, aztán benyúlt a bőrönd mélyére, ahonnan a ruhák közül egy ezüstsínű kis kazettás magnót húzott elő.

– Na és tessék! Itt a magnó is, amit szerettél volna! Három kazetta van hozzá! Ne tudd meg mibe került ez! Remélem meg vagy elégedve kisasszony! – adta oda a magnót is.

Jutka se látott, se hallott, olyan boldog volt. Senkinek nem volt az osztályban hordozható magnója. Két lánynak volt csak magnója, de azok nagy, szalagos, monstrok voltak. Már előre látta magát, ahogy a divatos slágerek szólnak a hordozható magnójáról, miközben a farmerjában sétál a fiújával az utcán. Ülnek a Duna-parton a lépcsőkön, és hallgatják a zenét. Ó biztosan megpukkad mindenki az irigységtől! – gondolta boldogan.

Nem is figyelt rá, hogy mit kapott a húga, azt próbálta kitalálni, hogyan működik a kis magnó. Végül bejött Jani a kisházába, és megmutatta, hogyan kell felvenni, lejátszani vele, előre- hátra tekerni a kazettán a szalagot. A kis magnó mikrofonjába minden félét belemondtak Gabikával, aztán visszajátszották. Akkor hallották életükben először a hangjukat. Fura volt, hogy mennyivel másképpen hallatszik a szalagról, mint ahogyan ők hallják a saját hangjukat.

– Tisztára úgy csipogok, mint egy madár – vonta fel rosszállóan a szemöldökét Jutka, aki eddig a saját hangját sokkal mélyebbnek hallotta.

– Én meg cincogok, mint egy kiscé – húzta el a száját Gabika.

Aztán énekeltek a magnóra, meg vicceseket mondtak, amiket felvettek a szalagra. Ezzel egészen lefekvésig elszórakoztak

-1970. május 31. vasárnap-

Másnap reggel Mariska valami süvöltésre ébredt:

– Manciiii! Manciiii! – hallatszott az ajtó felől.

Mariska felemelte a fejét, a félig nyitott ajtóban a húga állt, és suttogásnak szánt süvítéssel szólongatta őt.

– Mi van? – kérdezte aggódva – csak nem beteg valamelyik gyerek?

Zsuzsa figyelmen kívül hagyta a nővére kérdését, és most már hangosan kérdezte:

– Hol a vasárnapi húsom? Nem találom a hűtőben!

Mariskának elkerekedtek a szemei:

– Milyen vasárnapi húsod?

Zsuzsa bosszankodva fújtatott:

– Szóval még annyi eszed sincs, hogy vegyél nekem vasárnapi ebédre való húst! Mégis mit gondoltál miből főzök vasárnap, amikor minden zárva van?

– Nem gondoltam én semmit! Tegnap kész ebédvel vártalak benneteket. Nem mintha megköszönted volna! A mai napról miért nekem kellett volna gondoskodni?

– Mert Hollandiából hazafelé nem tudtam bevásárolni!

– Már délután itthon voltatok! Ha fodrászhoz el tudtál menni, akkor bevásárolni is elmehettél volna! – védekezett Mariska egyre hangosabban.

– Majd ha te jössz haza Hollandiából, én is így elbánok veled! – kiabálta gonoszul Zsuzsa.

Erre már Mamuska is felébredt. Az álmoságtól kótyagosan nem értette, hogy kora reggel miért kiabálnak egymással a lányai.

– Mi van az Elbán? Ott is jártatok? Mit kiabáltok? – motyogta Zsuzsa felé fordulva, aki rá sem hederített, csak fújta a magáét, hogy ő azért nem ment tegnap vásárolni, mert a haja rémes volt, és különben sem gondolta, hogy ilyen hosszú utazás után még neki kell fáradnia a bevásárlással.

Mariska sem hagyta magát, ő is mondta a magáét, hogy mit vásárolt volna, amikor Zsuzsa pénzt sem hagyott rá, nem is mondta, hogy mihez vásároljon be? Csak úgy habókra nem lehet összevásárolni mindenfélét!

Vasárnap lévén mindenki otthon volt, és a veszekedés hangjaira megjelent Jani alsógatyában. Aztán Ila is kinézett a szobájuk ajtaján, de jobbnak látta távol maradni a fürdőszoba felől hallatszó perpatvartól, gyorsan visszahúzódott, és becsukta az ajtót. A lányok is felébredtek a kis szobában, de tudták jól, hogy jobb, ha nem mutatkoznak, mert pillanatokon belül ők lesznek a hibásak mindenért.

Főleg Jutka volt esélyes, hogy Mariska után ő legyen a bűnbak, amiért nincsen bevásárolva a vasárnapi ebédhez.

Végül Jani oldotta meg a problémát, mert azzal vágta el az ebéd feletti vitát, hogy mindenkit, az egész családot meghívta ebédelni a Sörkertbe. Innentől Zsuzsa nem a nővérét, hanem őt szidta, hogy minek kell mindenkit meghívni. Szerinte erre semmi, de semmi szükség, elég, ha ők elmennek enni a lányokkal, legalább felveheti az egyik új ruháját.

– Micsoda pénz kidobás mindenkit etetni, egyék a saját főztjüket! – kiabálta harciasan, hogy Mariska is hallja.

– Hallgass már el! Viszonozzuk a tegnapi ebédet, és kellemesen elbeszélgetünk a holland utunkról a kerthelységben – mondta Jani, és közben jólesően a beszélgetést kísérő korsó hideg sörökre gondolt.

Zsuzsa még morgott egy kicsit, hogy Janinak honnan van pénze az egész népséget etetni. Jani visszavágott:

– Majd te kifizeted!

– Én? Nekem, nekem erre nincsen pénzem – dadogott Zsuzsa, de amikor a férje vigyorgó arcára nézett, rájött, hogy ugratja őt. Belebokszolt a karjába, és megadóan mondta:

– Te hívtad meg őket, akkor álld is a cechet!

Jani hátat fordított, kicsit bizonytalanságban hagyva a feleségét, akinek ettől elmúlt a veszekedhetnékje.

A konyha körül általában minden hétvégén forrongtak a kedélyek, még akkor is, ha mindenki bevásárolt előre a vasárnapi ebédhez. Hétköznapi Ila és Mariska elfőzőcskéztek maguknak a szárnyas gáztűzhely három lángján, de vasárnap már kevés volt ez a három családnak, akik külön-külön készítettek ebédet. Zsuzsa az egész tűzhelyre igényt tartott, így korán kelt, és elfoglalta a konyhát a többiek előtt. Déli harangszóra asztalon kellett lennie az ebédnek, ez volt a mániája, de sokszor már féltizenkettőkor tálalt. Így hamarabb végzett az ebédeltetéssel, és hosszabb volt a vasárnap délutánja, amikor begubózhatott a kihúzható varia rekamié sarkába, és falhatta a könyveket. Jani, aki sokkal később kelt, mint a felesége, hiába morgott, hogy még alig nyelte le a reggelit.

Aztán amikor felszabadult egy hely a gáztűzhelyen, Mariska főzött saját magának és Mamuskának, majd végül Ila. Az ő ebédjük késő délutánra készült el, mert Zsuzsa még közben a mosogatáshoz is vizet melegített a vándlingba a tűzhelyen.

Persze mindig volt valami, amin össze tudtak kapni, hiába voltak egy család tagjai. A zsúfoltságot ők is ugyanúgy megszenvedték, mint akik vadidegenként éltek egy lakásban, mert a tanács – a háború utáni lakáshiányban – nem egész lakásokat, csak az – eredetileg egyetlen család részére épült lakásokban – szobákat utalt ki egy-egy családnak, közös mellékhelyiségekkel. Ezek a társbérletek végeláthatatlan viták és folyamatos veszekedések forrásai voltak. Ki, mikor használja a mellékhelyiségeket, a konyhát, kinek mije tűnt el a közös kamrából, a közös konyhában lévő konyhaszekrényből. Ki törölközött kinek a törölközőjébe a közös fürdőszobában, ki használta a másik szappánát, vécépapírját. No meg az áthallatszó zajok miatt ment az állandó civakodás. Ki mikor néz tévét, hallgat rádiót, miért énekel, vagy nevet, beszél hangosan, miért jön későn haza, miért megy el hajnalban és ébreszt fel mindenkit. Ezekben a társbérletekben szinte lehetetlen volt a saját háztartást, privát életet kialakítani, és minden bajukért szüntelenül egymást okolták.

Most szokatlanul békésen telt el ez a vasárnap délelőtt, nem volt ok a vitára. A máskor forgalmas konyha és a kamra üresen tátongott, csak a fürdőszobában volt egy kis torlódás, ahogy mindannyian készülődtek a családi ebédre. Még el sem harangozták a delet, Zsuzsa már szépen felöltözve, megfésülködve, kirúzsozva az előszoba ajtóban állt a lányaival, és harsány hangon biztatta a többieket az indulásra.

Nem volt messze a Sörkert, ahol a pincérek, a kerthelyiségben, gyorsan összetoltak két asztalt, és újraterítettek, hogy leülhessen a nagycsalád. Mamuska büszkén trónolt az asztalfőn, a hosszú, piros napernyő alatt, ami árnyékot vetett az egész kerthelyiségre, és vidám színt szórt az arcokra. Amíg az étlap felett tanakodtak, s a jó levegőn ételre vártak, elengedték a gondokat, a régi sérelmeket, és elégedetlenségeket. Majdnem mindenki húslevest evett és rántott húst, kovászos uborkával, petrezselymes krumplival. Ez számított „igazi” vasárnapi ebédnek. Hiszen a háború poklában és az utána lévő elképesztő szegénységben, nemrég ez még elképzelhetetlen luxus volt. Jani egy korsó sört kért, amit később még több korsó követett. Az asszonyok egy pikoló világost ittak, a lányok málnaszörpöt, Pepi csak vizet. A desszert a felnőtteknek túrós palacsinta volt, a lányoknak fagylalt tejszínhabbal. Az ilyen ebédek után szokta mondani Mamuska, elégedetten a jó étellel, hogy: „ez vérré vált bennem”.

Már ebéd közben – amíg a következő fogásra vártak – Iláék elkezdtek mesélni a hollandiai utazás részleteit. A kedves fogadtatást Rotterdamban, ahol az érkezésnél a pályaudvaron, megjelent Ansz és Kész és az összes gyerekük, még az asszony lányaik is a kis unokákkal. Elkísérték őket a szállásukra, amit úgy oldottak meg, hogy Anszék egyik lánya, a családjával, kiköltözött kempingbe, és

átadták a vendégeknek a lakásukat, mert Anszék maguknál nem tudták elhelyezni őket. Aztán Jani átvette a szót, Rotterdamról mesélt, amit a második világháborúban teljesen leromboltak a németek, éppen ezért nincsen óvárosa. A régi épületek közül csak a városháza maradt épségben. A többi betonból és üvegből készült modern épület, amik váltakoznak a nagykiterjedésű üres telkekkel. Láttak egy szobrot, ami az elpusztított várost jelképezi. A szobor egy ember alak, aki az ég felé tartja a karját, egy lyuk van a szíve helyén, és mérhetetlen fájdalmat fejez ki a testtartása. Beszélt Rotterdam széles utcáiról, a világ legnagyobb kikötőjéről, de amikor a műszaki részletekbe kezdett belemerülni, Zsuzsa eléje tolta a korsó sört, és átvette tőle a szót.

Zsuzsa a hajókirándulásokról beszélt a Rajnán, és az Északi-tengeren, a hihetetlen választékról a boltokban, ahol heteket lehetne eltölteni nézelődve.

– Egy csomó dologról azt sem tudtam, hogy mi az...– nézett rosszállóan, és megcsóválta a fejét – itthon mindenről tudom, hogy mire való.

Jani már kissé kapatosan biztosította őt arról, hogy hamarosan itt is lehet majd kapni azokat a dolgokat, amiket Hollandiában látott, de nem olyan drágán.

Zsuzsa elkapta a végszót, és a hallatlan hollandiai drágaságról panaszkodott a továbbiakban, meg arra, hogy Anszék képesek voltak egy vékony szelet kenyeret és egy teát adni reggelire. Eszükben sem volt viszonzni azt a vendéglátást, amit Magyarországon szoktak kapni.

– Ebédre is szendvicset adtak, két vékony szelet kenyér között egy még vékonyabb szelet sonkával, és sajttal. A sajt is olyan vékonyra volt vágva, hogy át lehetett rajta látni! – méltatlankodott. A vacsora volt főtt étel, micsoda buta szokás! Állandóan paradicsomleves volt, vagy zöldség leves, utána meg krumpli. Főtt krumpli, tört krumpli, sült krumpli, aztán előlről kezdték, csak volt hozzá egy kis sárgarépa, vagy savanyú káposzta. Na, jó! Egyszer egy vékony szelet hús is volt a krumplihoz.

– De az utolsó este kitettek magukért! – vette vissza a szót Jani – elvittek minket egy étterembe vacsorázni.

– Ők rendeltek nekünk is – panaszkodott Zsuzsa. Valami levest ettünk, meg nem mondom, hogy mit, de talán jobb, ha nem is tudom... Mert képzeljétek el, hogy a főfogás egy apró darabokból álló hús volt, répával, gombával, hagymával, aminek paprikás tejföl volt a tetején. Jani megkérdezte, hogy mi ez az étel, és Kész azt mondta, hogy szlak /slak/, amit Jani nem értett, erre megismételte németül, hogy snekő /schnecke/. Erre Jani rám nézett és nevetni kezdett, hogy ne akarjam tudni, hogy mit eszek. Fura volt, hogy Iláék is csak tologatják a tányérban az ételt, igyekszenek egymásra halmozni, mintha fogyott volna belőle. Akkor jobban

megnéztem a húst és megláttam a kis csigaszarvakat. Addigra ettem már belőle pár falatot, mert farkas éhes voltam. Ki kellett rohannom a mosdóba hányni! – sápadt el, és borzongott meg utólag is Zsuzsa.

– Nem akartak ők semmi rosszat – szögezte le Pepi. Náluk ez egy különleges és drága étel, amit csak vendéglőben esznek.

– Csak kedveskedni akartak nekünk! – tette hozzá Ila.

– Hát én meg is ettem! – dicsekedett Jani – éhes voltam, és jó sok holland sörrel lecsúszott az, nem volt rossz, csak nem kellett rágondolni, hogy mit eszek. Ha az ember csirkét, vagy disznót eszik, akkor sem gondol az élő állatra, csak egy szelet húsrá.

– Hát már jól megágyasztál neki a borókapálinkával, a jenever-rel. Zsuzsát is megittad, az enyémet is, meg Pepiét, ezek után szerintem nyersen is megetted volna a csigákat – ugratta Ila.

– Hát, ha egyszer nektek nem kellett... – vont a vállát Jani.

– A desszert meg valami folyós puding volt – panaszkodott tovább Zsuzsa – teljesen éhes maradtam volna, ha nem rontom el a gyomrom a rémes csigával!

– Á, nem a csiga volt a legviccesebb! Hanem képzeljétek a végén Kész még rendelt egy kört, és tósztot mondott a tiszteletünkre. A régi barátságra, ami összefűz minket, a sok találkozásra, és arra, hogy Isten és az ő segítségükkel Pepi visszatért a halál torkából és meggyógyult, a felesége és a kislányai örömére.

Jani utolsó mondatára minden arc megfagyott az asztal körül. A csiga evési kaland hitetlenkedő mosolyai eltűntek. Mariska és Mamuska rémülten néztek Janira, még a szájukat is eltátották kicsit. Ila és Pepi lehajtották a fejüket, és az asztalon nyugvó kezüket nézték. A lányok megfogták egymás kezét az asztalterítő takarásában, Gabika elfehéredetett, Jutka zavartan pislogott, és összeszorította a száját. Zsuzsa elvörösödött, és félrenézett a szomszéd asztal felé. Még a kerthelység is elcsendesedett, elült a beszélgetés, nem koccantak az evőeszközök a tányérokhoz, tisztán hallatszott a környező házak odanyíló, kitárt ablakaiból a „Jó ebédhez szól a nóta”. A vihar előtti csendben mindannyian rémülten várták, hogy Jani dühösen mindjárt számon kéri rajtuk a holland hazugságot, hogy Jutkáról és Gabikáról úgy tudták a hollandok, hogy ők az Iláék gyerekei.

Jani nagyot kortyolt a söröskorsóból, kivörösödött arca a piros napernyőtől még a valóságosnál is vörösebbnek látszott. Aztán vidáman felnevetett:

– Micsoda buta emberek ezek a hollandok! Rendeselek, meg minden, én nem azt mondom. Tisztességesek, jóindulatúak, a maguk kicsinyes, spórolós életükhöz

képest iszonyatosan nagylelkűek, de szörnyen ostobák. Végig azt hitték, hogy a lányok a ti gyerekeitek – fordult Iláékhoz – de én megmondtam nekik, hogy nem, nem, Jutka és Gabika az én lányom. Az én lányaim! – ismételte meg nyomatékosan.

Az asztalnál ülők arcán egyszerre látszott a megkönnyebbülés, hogy Jani nem jött rá a teljes igazságra, arra, hogy nem a hollandok tévedtek, hanem ők hazudták nekik ezt, és a szégyen is, a hazugság miatt - ami most kiderült.

Hamarosan szedelőzködni kezdtek, és komótosan megindultak hazafelé. Az utcán is minden kitárt ablakból a „Jó ebédhez szól a nóta” hallatszott. Kísérte őket a magyarnóta, amit éppen énekeltek, és az aláfestő cigányzene.

Jani előre sietett, mert valami meccs kezdődött a tévében, és mindig is imádott a fotelból ordítózni a játékosokkal és a bíróval, de ha a meccs alá hangnak Szepessy György, a legendás sportbemondó, rádiós közvetítését adták, akkor csak dűnnyögött és mormogott, hogy el ne szalassza az élvezetes hangulatot.

Mariska Ila mellé sodródott, és halkán megkérdezte:

– Mit szóltak a hollandok, arra, amit Janitól megtudtak?

– Semmit, egyáltalán semmit. Nem mondtak semmit, de olyan fagyosak lettek, mintha jéggé változtak volna. Csak a legszükségesebbet mondták a legkevesebb szóval, amíg csak másnap reggel elindult velünk a vonat. Nem volt mosoly, kézfogás, semmi. Még jó utat sem kívántak. Kikísértek bennünket a vonathoz, és amikor felszálltunk, hátat fordítottak és elmentek. Talán nem is köszöntek... Annyi pénzt, energiát és szeretetet tettek ebbe a vendéglátásba, és a végén az arcukba vágta Jani, hogy végig hazudtunk nekik...

– Hát ez várható volt... – jegyezte meg Mariska. Talán nem kellett volna kimenni Hollandiába...

– Jani előbb utóbb itthon is megmondta volna nekik...

– Igaz... – hagyta rá Mariska.

– Még ma írok nekik egy bocsánatkérő levelet. Megírom az igazat, hogy nem rosszindulatból hazudtunk nekik, hanem féltünk, hogy nem küldik el a gyógyszert Pepinek, ha nem hiszik őt családapának, hanem keresnek egy igazi családot, és Pepit a sorsára hagyják. Meg azt is megírom, hogy attól, hogy Jutka és Gabika nem a vér szerint gyerekeink, mi neveltük őket, többet voltak velünk, mint a szüleikkel, és az ő segítségük nagy támogatás volt a gyerekeknek abban az iszonyatos szegénységben, amibe beleszülettek.

– Hát meg lehet próbálni... Szép gondolat, hogy megírod nekik ezeket.

Mariska egy kicsit hallgatott, majd azt mondta:

– Kár, hogy nem írtad meg előbb nekik...

– Tudom! – suttogta Ila könnyes szemekkel.

Ila és Pepi még aznap este hosszú bocsánatkérő levelet írt a hollandoknak, de soha nem kaptak rá választ.

VÉGE

Utószó

Amikor a történetet elkezdtem írni, és az első fejezeteket odaadtam kritikai olvasásra a barátaimnak, többektől hallottam, hogy az ő nagymamájuk/nagynénjük/nagybátyjuk/valamilyen rokonuk, gyerekként néhány évet Hollandiában töltött egy családnál, akikkel azután – ameddig csak lehetett – tartották a kapcsolatot még a hazatérésüket követően is.

Kíváncsi lettem ennek a hátterére, és nagyon érdekes múltbeli emlékekre bukkantam, ami talán nem csak nekem volt ismeretlen eddig, hanem mások számára is az.

A holland – magyar történelmi kapcsolatokról a Hollandiai Magyar Szövetség honlapján olvastam:

<http://www.federatio.org/tort.html>

A kapcsolat a Reformációval kezdődött, és sok szálon egyre erősödött.

Számomra ennek a legszebb, legmegkapóbb része, a hollandiai gyermekmentő vonatok története, amelyek az első világháború után /1920 elejétől/ indultak, a háborúban árván maradt, vagy mérhetetlen és kilátástalan nyomorban élő magyar gyerekekkel Hollandiába. Ott holland családok várták, és fogadták be a gyerekeket, megmenekítve őket a nyomortól, a túlélést és egy méltóbb élet lehetőségét adva nekik. A holland családok, sok esetben, nem csak a befogadott gyermekekről, hanem azok otthon maradt családjáról is igyekeztek gondoskodni.

Lassan kihal az a korosztály, amelyik még hallott a gyermekmentő vonatok történetéről, amelyet többnyire csak azok ismerik, akiknek a családjában – vagy ismerőseik körében – volt olyan személy, aki az első vagy a második világháború után ezekkel a vonatokkal érkezett Hollandiába, és onnan hazatért. Az eredeti tervek szerint a gyerekek csak két-három hónapot töltöttek volna Hollandiában, de volt, aki egy évet, vagy annál is többet vendégeskedett a befogadó családnál, sőt voltak olyanok is, akik haza sem tértek.

A második világháború után újra elindultak a gyermekmentő vonatok Hollandiába, de 1948-ban orosz nyomásra véget ért ez a humanitárius akció. Ezért míg az első világháború után, mint egy negyven gyermekmentő vonat indult Magyarországról Hollandiába, addig a második világháború után már csak három.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után is széleskörű – legális és féllegális – segélyezési munkát folytattak a holland református gyülekezetek tagjai Magyarországon és az egész Kárpát-medencében, a magyar református

egyház segítségével. Sok holland család vállalta önként, hogy élelmet, ruhát, gyógyszert küldjön a rászoruló, néha szinte éhező családoknak.

Szeretném, ha a történelemnek ezt a példa adó, nemzetek közötti kapcsolatát, többen megismernék.

Illusztrációk:

7, 62, 65, 67. oldal forrás internet Pinterest

9. oldal forrás internet 24.hu

63, 64, 66. oldal forrás internet Fortepan

58. oldal a szerző fotója

